

नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता
विक्रान्त ज्ञवाली
एम.ए. दोस्रो वर्ष
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६९

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागमा अध्ययनरत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र विक्रान्त ज्ञवालीले 'नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान' शीर्षकमा परिश्रमपूर्वक यो शोधपत्र तयार पार्नुभएको हो । नेपाली स्नातकोत्तर तहको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि उपयुक्त यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनको व्यवस्थाका निमित्त नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति :- २०६९/१२/१९

.....
(नेत्रमणि सुवेदी)

उपप्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि.कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र विक्रान्त ज्ञवालीले स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको 'नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान' शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मिति :- २०६९/१२/२२

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. विभागीय प्रमुख : प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम
.....
२. शोधनिर्देशक : उप-प्राध्यापक नेत्रमणि सुवेदी
.....
३. बाह्य परीक्षक : प्राध्यापक केशव सुवेदी
.....

कृतज्ञताज्ञापन

‘नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान’ शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु नेत्रमणि सुवेदीको निर्देशनमा तयार गरेको हुँ । यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो कार्यव्यस्तताका बीच पनि अत्यन्त स्नेहपूर्वक सल्लाह, सुझाव र निर्देशन दिएर अमूल्य सहयोग गर्नु हुने श्रद्धेय गुरुप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधप्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने सुअवसर प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतमप्रति कृतज्ञ छु । यस शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराएर सहयोग गर्नु हुने लेखक संघ दाङका संस्थापक अध्यक्ष शङ्कर पौडेल र पूर्व अध्यक्ष उत्तमकृष्ण मजगैयाँप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । सामग्री सङ्कलनका क्रममा लेखक संघ दाङ र त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालयको सहयोग स्मरणीय छ । यसै गरी शोधकार्यका लागि विभिन्न क्षेत्रबाट सहयोग गर्नु हुने भूपबहादुर ओली, रामहरि आचार्य, माधवप्रसाद सापकोटा, माधवा रेग्मी, शरदकुमार पोखरेल, तीर्थराज ज्ञवाली, दामोदर आचार्य, टी.आर. गौतम लगायतका मेरा मित्रहरूको सहयोग पनि स्मरणीय छ ।

अन्त्यमा शोधपत्र कम्प्युटर टाइप गरेर सहयोग प्रदान गर्नु हुने महाकाली कम्प्युटर सेन्टर कीर्तिपुरका वीरेन्द्रबहादुर बमलाई धन्यवाद दिँदै यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

परीक्षा क्रमाङ्क : ४०११

त्रि.वि. दर्ता नं. : ६-१-५४-५९-२००१

मिति :- २०६९/१२/२२

शोधकर्ता

विक्रान्त ज्ञवाली

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर, काठमाडौँ ।

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

आई.ए.	-	इन्टर अफ आर्ट्स
उ.मा.वि.	-	उच्च माध्यमिक विद्यालय
एम.ए.	-	मास्टर अफ आर्ट्स
कि.मि.	-	किलो मिटर
के.एल.	-	खेतु लाल
क्र.सं.	-	क्रम सङ्ख्या
घो.न.पा.	-	घोराही नगर पालिका
जि.वि.स.	-	जिल्ला विकास समिति
ने.रा.प्र.प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पं.	-	पण्डित
डा.	-	डाक्टर
तु.न.पा.	-	तुलसीपुर नगर पालिका
त्रि.वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
प.प.	-	पद्मोदय पब्लिक
प्र.ले.स.	-	प्रगतिशील लेखक सङ्घ
प्रा.	-	प्राध्यापक
पृ.	-	पृष्ठ
मा.	-	माननीय
मि.	-	मिटर
वि.सं.	-	विक्रम संवत्
सम्पा.	-	सम्पादक
स्व.	-	स्वर्गीय

विषयसूची

पृ.सं.

परिच्छेद एक

शोधपरिचय

१.१	विषय परिचय	१
१.२	समस्याकथन	२
१.३	शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.५	शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व	४
१.६	शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.७	शोधविधि	५
१.८	शोधपत्रको रूपरेखा	६

परिच्छेद दुई

दाङ जिल्लाको ऐतिहासिक परिचय र साहित्यिक परम्परा

२.१	पृष्ठभूमि	७
२.२	दाङ जिल्लाको भौगोलिक/ प्राकृतिक परिचय	८
२.३	सामाजिक-सांस्कृतिक परिचय	९
२.४	ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	१०
२.५	दडाली साहित्यको सङ्क्षिप्त इतिहास	११
२.६	दडाली पत्रपत्रिकाहरूको परम्परा	१४
२.६.१	ज्योत्स्ना	१४
२.६.२	मानस-प्रभा	१५
२.६.३	पराग	१५
२.६.४	छहरा	१५
२.६.५	ऐसेलु	१५
२.६.६	नयाँ युगबोध	१६

२.६.७	राप्तीदूत	१६
२.६.८	हैमप्रभा	१६
२.६.९	दृष्टिकोण साप्ताहिक	१७
२.६.१०	प्रवाह	१७
२.६.११	सरयू साप्ताहिक	१७

परिच्छेद तीन

लेखक संघ दाङको परिचय र साहित्यिक क्रियाशीलता

३.१	दाङ जिल्लाका साहित्यिक संस्थाहरूको सङ्क्षिप्त परिचय	१९
३.१.१	सन्देश समूह	१९
३.१.२	साहित्य परिषद्	२०
३.१.३	राप्ती साहित्य परिषद्	२०
३.१.४	प्रगतिशील लेखक सङ्घ	२०
३.१.५	लेखक संघ	२१
३.१.६	प्रगतिशील साहित्यिक परिवार	२१
३.१.७	सिर्जनशील परिवार	२१
३.१.८	दाङ साहित्य तथा संस्कृति प्रतिष्ठान	२१
३.१.९	राष्ट्रिय जनसांस्कृतिक मञ्च	२१
३.१.१०	नवयुग नाट्य सांस्कृतिक समूह	२२
३.१.११	साहित्य सौजन्यमाला	२२
३.१.१२	कोसेली साहित्य समूह	२२
३.१.१३	साहित्य सम्प्रेषण अभियान	२२
३.१.१४	निर्जर साहित्य सम्प्रेषण अभियान	२२
३.१.१५	स्वर्णिम साहित्य परिषद्	२३
३.१.१६	देउखुरी साहित्य समाज	२३
३.१.१७	देउखुरी साहित्य तथा सांस्कृतिक मञ्च	२३

३.२	लेखक संघको स्थापना प्रयास र परम्परा	२३
३.२.१	उद्देश्य	२६
३.२.२	लेखक संघ दाङको स्थापना कालदेखि हालसम्मको कार्यसमितिको विवरण	२८
३.३	दाङ जिल्लामा स्थापना भएका पुरस्कारको सङ्क्षिप्त परिचय	३५
३.३.१	तारा पन्त पुरस्कार	३५
३.३.२	यादव प्रतिभा पुरस्कार	३६
३.३.३	धनेश्वर पुरस्कार	३६
३.३.४	घनश्याम पुरस्कार	३६
३.३.५	पद्मनाभ पुरस्कार	३६
३.३.६	वमशङ्कर साहित्य पुरस्कार	३७
३.३.७	विष्णुनुमा पुरस्कार	३७
३.३.८	दिलसरी दल पुरस्कार	३७
३.३.९	डोमादेवी साहित्य पुरस्कार	३८
३.३.१०	नन्दहरि साहित्य पुरस्कार	३८
३.३.११	भरतमणि-शारदादेवी पुरस्कार	३८
३.३.१२	नारायण सल्यानी स्मृति साहित्य पुरस्कार	३८
३.३.१३	तोयाराम ईश्वरादेवी साहित्य पुरस्कार	३९
३.३.१४	नन्दप्रज्ञा साहित्य पुरस्कार	३९
३.३.१५	निमादेवी खनाल स्मृति बालप्रतिभा पुरस्कार	३९
३.३.१६	देवीचन्द्र साहित्य पुरस्कार	३९
३.३.१७	अपामुकुन्द प्रज्ञा पुरस्कार	४०
३.३.१८	राप्ती साहित्य पुरस्कार	४०
३.३.१९	ऋषिलक्ष्मी साहित्य पुरस्कार	४०
३.३.२०	पद्मकुल स्मृति हास्यव्यङ्ग्य पुरस्कार	४०
३.३.२१	देवका-दामोदर बालस्मृति पुरस्कार	४१

३.३.२२ गोपालचन्द्र पुरस्कार	४१
३.३.२३ शारदा लोहनी प्रतिभा पुरस्कार	४१
३.३.२४ निबुलाल डोङ्ग्ली थारू संस्कृति तथा साहित्य पुरस्कार	४१
३.३.२५ मञ्जु राणा स्मृति साहित्य पुरस्कार	४२
३.३.२६ प्रगतिशील साहित्य पुरस्कार	४२
३.३.२७ गोविन्द ज्ञवाली साहित्य पुरस्कार	४२
३.३.२८ गोविन्द चिस सर्जक पुरस्कार	४२
३.३.२९ अनन्त टीका प्रतिभा पुरस्कार	४३
३.४ लेखक संघ दाङद्वारा स्थापना भएका विभिन्न पुरस्कारबाट पुरस्कृत स्रष्टाहरूको विवरण	४३
३.५ लेखक संघ दाङद्वारा सम्मानित व्यक्तित्वहरू	४७
३.६ लेखक संघ दाङद्वारा गठित प्रतिभा छनोट समितिका पदाधिकारीको विवरण	४८
३.७ लेखक संघको कोष	५१
३.८ जग्गादाता पं. टेकनाथ गौतमको सङ्क्षिप्त परिचय	५४
३.९ संस्थापक अध्यक्ष शङ्कर पौडेलको सङ्क्षिप्त परिचय	५५
३.१० पूर्व अध्यक्ष उत्तमकृष्ण मजगैयाँको सङ्क्षिप्त परिचय	५६
३.११ पूर्व अध्यक्ष डा. शिवकुमार सुवेदीको सङ्क्षिप्त परिचय	५७

परिच्छेद चार

नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान

४.१ परिचय	५८
४.२ प्रकाशनको माध्यमबाट योगदान	५९
४.३ कवि गोष्ठीका माध्यमबाट योगदान	६१
४.४ जन्मजयन्तीको माध्यमबाट योगदान	६५
४.५ पुस्तक विमोचनको माध्यमबाट योगदान	६८
४.६ हास्यव्यङ्ग्य कार्यक्रमको माध्यमबाट योगदान	६९

	परिच्छेद पाँच	
	सारांश र निष्कर्ष	७३
परिशिष्ट		७६
सन्दर्भग्रन्थसूची		८४

परिच्छेद एक

शोध परिचय

१.१ विषय परिचय

वि.सं. २०४६ सालको जनआन्दोलन पश्चात् नेपाली समाजमा विभिन्न स्तरबाट अनेकानेक सङ्घ-संस्थाहरूको स्थापना तीव्र रूपमा भएको छ । यसै सिलसिलामा राप्ती अञ्चलको दाङ जिल्लामा अवस्थित लेखक संघ दाङ पनि एउटा साहित्यिक संस्थाको रूपमा अगाडि आएको छ । लेखक संघ दाङ २०५२ साल फागुन ७ गते विधिवत् रूपमा स्थापना भई विभिन्न साहित्यिक गतिविधिहरूलाई अगाडि बढाउँदै लगेको छ । नेपाली भाषा, साहित्य र कलाको उत्थान र प्रवर्द्धन गर्दै समग्र मुलुकको बौद्धिक विकास गर्ने पवित्र उद्देश्य यस संस्थाले लिएको छ । लेखक संघ दाङले लेखक साहित्यकारहरूलाई एउटै सूत्रमा बाँधी महत्त्वपूर्ण रचना, कृतिहरूको सिर्जना र प्रकाशन गर्दै आएको छ । यसै गरी आफ्नो एकल प्रयास र विभिन्न राष्ट्रिय स्तरका सङ्घ संस्थाहरूको सहयोगबाट विविध साहित्यिक कार्यक्रम पनि गर्दै आएको छ । यसै सिलसिलामा तत्कालीन नेपाल राजकीय प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको सहयोगमा दाङ जिल्लामा बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठीको आयोजना पनि गरेको थियो । त्यस कार्यक्रममा नेपाली भाषा, साहित्य र कलाका क्षेत्रमा चर्चित व्यक्तित्वहरूको सहभागिता रहेको थियो । यस संस्थाले आफ्नो वार्षिक मुखपत्र **प्रवाह** २०५४ सालदेखि प्रकाशित गर्दै आएको छ । त्यसै गरी विभिन्न लेखक, साहित्यकारहरूको कृति प्रकाशन गर्ने कार्यलाई पनि निरन्तर अगाडि बढाएको छ । उत्तमकृष्ण मजगैयाँको **जय अवसरवाद** कविता सङ्ग्रह (२०५४), सुशील गौतमको **कविताञ्जली** कविता सङ्ग्रह (२०५६), **एक सय एक प्रेम गीतहरू** गीत सङ्ग्रह (२०६०), **चर्किएको जून** कविता सङ्ग्रह (२०६०), कृष्णराज डी.सी.को **निशा-नीरज खण्डकाव्य** (२०५६), **आमाभन्दा ठूलो को छ ?** कविता सङ्ग्रह (२०६०), शङ्कर पौडेलको **जीवन** शोककाव्य (२०५८), नारायण सल्यानीको **अर्थहीन युद्ध** कविता सङ्ग्रह (२०५९), सुदीप गौतमको **परेलीमा बाढी** गजल गीत सङ्ग्रह (२०६०), सुशील गौतम, शङ्कर पौडेल र गंगामणि शर्माको सम्पादनमा **पं.शालिग्राम गौतम स्मृति ग्रन्थ** (२०५८), नित्यानन्द शर्माको **जूनमामा** बालगीत/कविता सङ्ग्रह (२०६५), उत्तमकृष्ण मजगैयाँको सम्पादनमा **पं.टेकनाथ गौतम स्मृति ग्रन्थ** (२०६७) लगायतका कृतिहरू

रहेका छन् । दाङ जिल्लालाई कर्मथलो बनाई भाषा, साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने स्रष्टाहरूका लागि लेखक संघ दाङले विभिन्न पुरस्कारको स्थापना पनि गरेको छ ।

यसरी नेपाली साहित्यको विकास र विस्तारमा योगदान पुऱ्याउँदै आएको संस्थाको बारेमा कहीं कसैले आधिकारिक विश्लेषण र मूल्याङ्कन नगरेका कारणले पनि प्रस्तुत शोधकार्य गरिएको हो ।

१.२ समस्याकथन

नेपाली साहित्य फाँटलाई उत्तरोत्तर प्रगति र उन्नतिको वर्तमान अवस्थामा आइपुग्न सक्ने बनाउनमा विभिन्न खाले साहित्यिक सङ्घ-संस्थाहरूको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । लेखक संघ दाङ पनि नेपाली भाषा, साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान दिँदै आएको संस्था हो । यसले आफ्नो स्थापना कालदेखि नै विभिन्न साहित्यिक कार्यक्रम गर्दै र विभिन्न लेखक साहित्यकारका कृति प्रकाशनको जिम्मा पनि लिँदै आएको छ । त्यसैले लेखक संघ दाङको पृष्ठभूमि तथा विकास प्रक्रियाका बारेको अन्वेषण तथा यसले नेपाली साहित्यको विकास र विस्तारमा दिएको योगदानलाई सविस्तार अध्ययन गर्नु यस शोधपत्रको मूल समस्याका रूपमा लिइएको छ भने उक्त मूल समस्यासँग सम्बन्धित रहेर आउने अन्य समस्याहरू गौण समस्याका रूपमा रहेका छन् । यस शोधपत्रका समग्र समस्याहरू निम्नानुसार छन् :

- (क) लेखक संघ दाङको पृष्ठभूमि, परिचय र विकास प्रक्रिया कस्तो छ ?
- (ख) लेखक संघ दाङले गरेका प्रमुख कार्य र गतिविधिहरू के-के हुन् ?
- (ग) नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान के रहेको छ ?

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य

नेपाली भाषा, साहित्यको विकास र विस्तारमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउँदै आएको लेखक संघ दाङको विस्तृत र समग्र अध्ययन तथा यसले नेपाली साहित्यमा के-कस्तो योगदान दिएको छ भन्ने कुराको अध्ययन गर्नु प्रस्तुत शोधपत्रको प्रमुख उद्देश्यको रूपमा रहेको छ भने उक्त उद्देश्यसँग सम्बन्धित भएर आउने अन्य उद्देश्यहरू गौण उद्देश्यका रूपमा रहेका छन् । यस शोधपत्रको उद्देश्यलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

- क) लेखक संघ दाङको पृष्ठभूमि, परिचय र विकास प्रक्रियाका बारेमा अध्ययन गर्ने,
- (ख) लेखक संघ दाङले गरेका प्रमुख कार्य र गतिविधिहरूका बारेमा अध्ययन गर्ने,

(ग) नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाडले दिएको योगदानको बारेमा अध्ययन र विश्लेषण गर्ने,

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा

नेपाली भाषा र साहित्यको क्षेत्रमा वि.सं. २०५२ सालदेखि उल्लेखनीय योगदान पुर्याउँदै आएको लेखक संघ दाड सम्बन्धी सामान्य सङ्केत र टिप्पणी विभिन्न ठाउँमा भए पनि यसले नेपाली साहित्यमा दिएको योगदानको स्पष्ट र विस्तृत व्याख्या कतै भएको पाइँदैन । जति भएका छन् तिनीहरू पनि पूर्ण छैनन् । जसले गर्दा लेखक संघ दाडको बारेमा विस्तृत र स्पष्ट अध्ययनको आवश्यकता परेको छ । सामान्य रूपमा भएका समीक्षालाई कालक्रमको आधारमा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

सरयू साप्ताहिक (२०५६/११/२६) पत्रिकामा नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान र लेखक संघ दाडको संयुक्त आयोजनामा फागुन १९ र २० गते द्विदिवसीय बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठी भव्यताकासाथ सम्पन्न भयो भनी प्रकाशित भएको छ ।

कान्तिपुर (२०५६/१२/१५) पत्रिकामा “दाडको भाड” शीर्षकको लेखमा बृहत् हास्यव्यङ्ग्य साहित्य सम्मेलन गरेर लेखक संघ दाड दङ्ग परेको उल्लेख गरिएको छ ।

गंगामणि शर्माले **प्रवाह** (२०५७) मा “लेखक संघ दाडको सङ्क्षिप्त परिचय” शीर्षकको लेखमा प्रजातान्त्रिक विचारधारा राख्ने प्रतिभाहरूलाई समेटि भाषा, साहित्य एवम् कलाका क्षेत्रबाट समग्र मुलुकको बौद्धिक विकास गर्ने उद्देश्य लिई वि.सं. २०५२ साल फाल्गुन ७ गते लेखक संघ दाडको स्थापना भएको उल्लेख गरेका छन् ।

बलदेव शर्मा मजगैयाँले **प्रवाह** (२०५७) मा लेखक संघ दाडको उत्तरोत्तर प्रगतिको शुभकामना दिएका छन् ।

माधवराज गौतमले **प्रवाह** (२०५७) मा दाडमा सम्पन्न बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठीमा संस्मरणात्मक सङ्ग्रहका रूपमा लेखक संघ दाडले स्मारिका प्रकाशन गर्न लागेकोमा अत्यन्त खुसी लागेको उल्लेख गरेका छन् ।

पं. शालिग्राम गौतम **स्मृति ग्रन्थ** (२०५८) को “प्रकाशकीय” लेखमा २०५८ साल लेखक संघको निमित्त साहित्यिक कृति प्रकाशनको दृष्टिले उल्लेखनीय वर्ष सिद्ध हुन गई रहेको उल्लेख छ ।

बुनू लामिछानेले प्रवाह (२०६३) मा “लेखक संघको मभेरीमा प्रेरणाको पोको फुकाउँदा” शीर्षक लेखमा सिर्जना र स्रष्टाकै लागि चिन्तनरत संस्था लेखक संघको अगुवाइ साँच्चै नै यो संयोजनको त्रिवेणी मनोहर लाग्यो उल्लेख गरेकी छिन् ।

भागवत शर्माले राप्तीदूत (२०६४) मा “साहित्यको संस्थागत विकास र राप्ती साहित्य परिषद्” शीर्षक लेखमा लेखक संघ दाङ २०५३ फागुन ७ गते स्थापना भई विविध साहित्यिक गतिविधिहरूका साथै सम्मान पुरस्कार र प्रकाशन आदि कार्यद्वारा साहित्यको विकासमा संस्थागत प्रयत्न गरेको कुरा उल्लेख छ । यसमा उल्लेख भएको लेखक संघ दाङको स्थापना मिति गलत छ । २०५३ नभएर २०५२ भएको कुरा तत्कालीन लेखक संघ दाङका उपाध्यक्ष गंगामणि शर्माले प्रवाह (२०५७) मा उल्लेख गरेका छिन् ।

यस्तै मोटामोटी कार्यका अतिरिक्त लेखक संघ दाङको इतिहास र यसले नेपाली साहित्यमा पुर्याएको योगदानका बारेमा साङ्गोपाङ्ग अध्ययन गरिएको कृति आजसम्म उपलब्ध हुन सकेको छैन । लेखक संघ दाङको समग्र इतिहास तथा यसले नेपाली साहित्यको विकास र विस्तारमा योगदान दिएको कुरा यस्ता सामग्रीहरूबाट स्पष्ट हुन नसक्ने हुँदा प्रस्तुत शोधपत्रमा लेखक संघ दाङको समग्र इतिहास तथा नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा यसले पुर्याएको योगदानका बारेमा विस्तृत अध्ययन गरिएको छ ।

१.५ शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व

लेखक संघ दाङका बारेमा सामान्य चर्चा र टिप्पणी देखा परे पनि यसको सिङ्गो इतिहास आजसम्म निर्माण हुन सकेको छैन । यसै सन्दर्भमा लेखक संघ दाङको इतिहास एवम् नेपाली साहित्यमा गरेको योगदान र भूमिकालाई प्रस्तुत गर्नु यस शोधपत्रको मूल उद्देश्य रहेको छ । नेपाली भाषा साहित्यको क्षेत्रमा लेखक संघ दाङले खेलेको भूमिकाका बारेमा अध्ययन गर्न चाहनेहरू पनि यसबाट लाभान्वित हुनेछन् । साथै दाङ जिल्लामा रहेको लेखक संघले नेपाली साहित्यको विकास र विस्तारमा दिएको योगदानको अध्ययन गर्न चाहने जोसुकै पाठकका लागि प्रस्तुत शोधपत्र औचित्यपूर्ण, महत्त्वपूर्ण र उपयोगी रहेको छ ।

१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन

प्रस्तुत शोधपत्रमा लेखक संघ दाङको संस्थागत इतिहास, विकास र पृष्ठभूमिको अध्ययन गरिएको छ । यसको संस्थागत परिचय एवम् नेपाली साहित्यमा पुऱ्याएको योगदानका बारेमा विश्लेषण गरिएको छ । संस्थाले प्रकाशन गरेका वार्षिक मुखपत्र तथा प्रकाशित कृति र कृतिकारको महत्त्वका आधारमा विवरण र विश्लेषण प्रस्तुत गरिएको छ । लेखक संघ दाङका उल्लेखनीय साहित्यिक गतिविधिहरूलाई पनि प्रस्तुत गर्ने प्रयास गरिएको छ । यसरी लेखक संघ दाङले नेपाली साहित्यको प्रवर्द्धनमा दिएको योगदानलाई प्रस्तुत शोधपत्रमा सीमाबद्ध गरिएको छ ।

१.७ शोधविधि

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक “नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान” रहेको हुँदा यसका लागि आवश्यक सामग्री संकलन गर्न प्रमुख रूपमा पुस्तकालयीय पद्धति तथा क्षेत्रीय अध्ययन पद्धतिको प्रयोग गरिएको छ । सामग्री सङ्कलनमा द्वितीय स्रोतका सामग्रीहरूलाई भन्दा प्राथमिक स्रोतका सामग्रीहरूलाई बढी महत्त्व दिइएको छ भने प्रस्तुत शोधपत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न सङ्घ-संस्थाहरू, विद्वत्वर्ग आदिसँग सामग्री सङ्कलन गर्दा प्रश्नावली र अन्तर्वार्ताजस्ता विधिहरूको समेत उपयोग गरिएको छ ।

१.८ शोधपत्रको रूपरेखा

प्रस्तुत शोधपत्रलाई व्यवस्थित र सुगठित बनाउनका लागि विभिन्न परिच्छेद शीर्षकहरूमा विभाजन गरिएको छ । यसरी प्रस्तुत शोधपत्र मुख्यतः निम्नलिखित पाँच परिच्छेदमा संरचित छ :

(क) पहिलो परिच्छेद	:	शोधपरिचय
(ख) दोस्रो परिच्छेद	:	दाङ जिल्लाको ऐतिहासिक परिचय र साहित्यिक परम्परा
(ग) तेस्रो परिच्छेद	:	लेखक संघ दाङको परिचय र साहित्यिक क्रियाशीलता
(घ) चौथो परिच्छेद	:	नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान
(ङ) पाँचौँ परिच्छेद	:	सारांश र निष्कर्ष

परिशिष्ट

सन्दर्भग्रन्थसूची

परिच्छेद दुई

दाङ जिल्लाको ऐतिहासिक परिचय र साहित्यिक परम्परा

२.१ पृष्ठभूमि

नेपाल सार्वभौमसत्ता सम्पन्न स्वतन्त्र एवम् धर्मनिरपेक्ष सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक मुलुक हो ।^१ नेपाल २६° २२' देखि ३०° २७' उत्तरी अक्षांश र ८०° ४' देखि ८८° १२' पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ । नेपालको पूर्व पश्चिम लम्बाइ करिब ८८५ कि.मी. र चौडाई बढीमा २४० कि.मी. घटीमा १४४ कि.मी. छ । कूल क्षेत्रफल १,४७,१८१ वर्ग कि.मी. भएको नेपाल चतुर्भुज इँटा आकारको छ ।^२ उत्तरतर्फ चीन र पूर्व पश्चिम तथा दक्षिणतर्फ भारतले घेरिएको सानो भू-परिवेष्ठित राष्ट्र नेपाल पहाड, तराई, हिमाल, दून, बेसी, ताल, तलैया, नदी नाला, भरना, वनजङ्गल एवम् हिमश्रृङ्खलाबाट सुशोभित एक सुन्दर र विविधताको देश हो । जलस्रोतका दृष्टिले विश्वको दोस्रो धनी देश नेपाललाई जलप्रवाहका दृष्टिले कोशी प्रदेश, गण्डकी प्रदेश र कर्णाली प्रदेशमा विभक्त गरिएको पाइन्छ । त्यस्तै प्राकृतिक बनोट एवम् संरचनाको दृष्टिले हिमाली प्रदेश, पहाडी प्रदेश र तराई प्रदेशमा विभाजन गरिएको छ । प्रशासनिक दृष्टिले पाँच विकास क्षेत्र, चौध अञ्चल र पचहत्तर जिल्लामा विभाजन गरिएको छ । सयभन्दा बढी जातजाति र भाषाभाषीको संयोजन रहेको नेपालको भौगोलिक र मौसमी विभिन्नता भित्रको भाषिक, जातीय र सांस्कृतिक विविधता नै मौलिक पहिचानको रूपमा रहेको छ । यही विविधताको उच्च संयोजनका रूपमा रहेको नेपालको दाङ जिल्लाले पनि यसैको प्रतिनिधित्व गरेको छ ।

^१ नेपालको अन्तरिम संविधान, (२०६३) प्रस्तावना र मर्मअनुसार ।

^२ कृष्ण गुरुङ, नेपाल परिचय, काठमाडौं : भुँडीपुराण प्रकाशन, (२०६०), पृ. १ ।

२.२ दाङ जिल्लाको भौगोलिक/प्राकृतिक परिचय

पहाडका बीचको मैदानलाई बुझाउने संस्कृतको 'द्रोण' शब्दबाट दाङ बनेको हो । यसका अतिरिक्त दाङ उपत्यकाको नाम दङ्गीशरण नामक थारू राजाबाट भएको भन्ने किंवदन्ती पनि प्रचलित छ ।^३

मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्रमा अवस्थित राप्ती अञ्चलका पाँच जिल्लाहरू मध्ये दाङ एउटा प्रमुख जिल्लाका रूपमा रहेको छ । यो जिल्लाको सीमाना उत्तरतर्फ रोल्पा, सल्यान र प्यूठानको महाभारत पर्वत दक्षिणमा भारतको उत्तर प्रदेश, पूर्वमा अर्घाखाँची र कपिलवस्तु जिल्ला तथा पश्चिममा सुर्खेत र बाँके जिल्ला पर्दछन् । यो जिल्ला दाङ र देउखुरी गरी दुई उपत्यकामा विभाजित छ । भू-स्वरूपको दृष्टिकोणले यो जिल्लालाई मोटामोटी रूपमा पहाडी प्रदेश, भित्री मधेस र चुरे डाँडा गरी तीन भागमा विभाजन गर्न सकिन्छ ।

दाङ जिल्लामा राप्ती नदी र बबई नदी गरी दुई नदी मुख्य रूपमा रहेका छन् । यस जिल्लाको मुख्य आकर्षक भरना पुरन्धारा भरना हो । हलवार गाविस वडा नं. ५ मूलकोटमा रहेको चमेरे गुफा नेपालकै सबैभन्दा ठूलो गुफा हो ।^४ दाङ मिश्रित जलवायु पाइने भित्री मधेस भाग ज्यादा र पहाडी भाग कम भएको जिल्ला हो । मुख्यतः दाङको जलवायु समशीतोष्ण मानिए पनि दाङ उपत्यकामा समशीतोष्ण र देउखुरी उपत्यकामा उष्ण जलवायु पाइन्छ । यहाँ ग्रीष्ममा अधिकतम ४० डिग्री सेल्सियस र न्यूनतम २५ डिग्री सेल्सियससम्मको तापमान भएको रेकर्ड पाइन्छ ।^५

महाभारत पर्वत चुरे तथा दँदुवा पहाड र भित्री मधेस समेत भएको यो जिल्ला नेपालको घना जङ्गलले ढाकिएको थोरै जिल्लाहरूमध्ये एउटा हो । यस जिल्लाको क्षेत्रफल मध्ये १,९,२१५ हेक्टर भूमि वनजङ्गलले ढाकेको छ । यहाँको १२,९५० हेक्टर जमिन चरिचरन क्षेत्रका रूपमा रहेको छ । मुख्य वन्यजन्तुका रूपमा चितुवा, स्याल, ब्वाँसो, घोरल, जरायो, चित्तल, खरायो आदि पाइन्छन् भने मयुर, कालिज, लुईचे इत्यादि चराहरू पाइन्छन् ।^६

^३ टेकनाथ गौतम, राप्ती अञ्चलको इतिहास र केही संस्मरणहरू, वाराणसी: अजय प्रिन्सर्ट (२०५०), पृ. ५५-५६ ।

^४ सुनील पोखरेल, "दाङ जिल्लाको सामान्य परिचय", हाम्रो दाङ-हाम्रो तस्वीर स्मारिका काठमाडौं : दाङ विद्यार्थी समिति, (२०६२), पृ. १-१५ ।

^५ ऐजन ।

^६ ऐजन ।

दाङ मठमन्दिर एवम् धार्मिक स्थलहरू भएको निकै महत्त्वपूर्ण जिल्ला हो । यस्ता मठमन्दिर एवम् धार्मिक स्थलहरूमा अम्बिकेश्वरी भगवती मन्दिर, श्री रत्ननाथ मन्दिर, बराह मन्दिर, पाण्डवेश्वर शिव मन्दिर, वगारबाबाधाम, सिद्धपालु मन्दिर, शिद्धेश्वर महादेव मन्दिर, कालिकामाई मन्दिर, मन्ठोर्या भवानीको मन्दिर आदि रहेका छन् । यसैगरी अन्य धार्मिक स्थलहरूमा प्रक्षाधिता ब्रम्हकुमारी ईश्वरीय विश्वविद्यालय, नमः छु बौद्ध गुम्बा, ॐ शिरडी साई मन्दिर, स्वर्गद्वारी आश्रम, अद्वैत संस्था आदि रहेका छन् ।^७

२.३ सामाजिक-सांस्कृतिक परिचय

कुनै पनि समाज विभिन्न जातजाति र धार्मिक सम्प्रदायहरूको संयोजनबाट बनेको हुन्छ । यिनै जातजातिका परम्परागत संस्कार धर्मकर्म रहनसहनबाट सामाजिक जनजीवनको निर्माण भएको हुन्छ भने यसबाट सामाजिक सांस्कृतिक परिचय पनि पाउन सकिन्छ । एक दर्जनभन्दा बढी जातजातिको सङ्गमस्थलका रूपमा रहेको दाङको संस्कृति विविधतापूर्ण छ । यहाँका थारू संस्कृतिका दृष्टिले निकै धनी छन् । एकदमै न्यून सङ्ख्यामा रहेका लोपोन्मुख जाति राउटेको संस्कृति संरक्षणमा विशेष ध्यान दिन आवश्यक छ । दाङमा प्रचलित मुख्य लोकनाचहरूमा बङ्कीमार नाच, सारङ्गीनाच, सोरठीनाथ, भुम्रेनाच, लाखेनाच, राउटेनाच, मघौटानाच, तरवारनाच, खुकुरीनाच, लठ्ठीनाच आदि पर्दछन् ।

दाङमा मुख्यतः छैटीमा छैटीगीत, विवाहकर्ममा मागल र रत्यौली गीत, तीजमा तीजगीत, दशैंमा रैचुमा, मालश्रीगीत तथा थारूको बङ्कीमार र छोटेकीमार गीत, तिहारमा सैरालु र भैलोका साथै फागु पूर्णिमामा होरी गीत गाइन्छन् । त्यसैगरी दाङमा भुमरा सिङ्गारू, टप्पा, वयलडाँरी दोहोरी गीतका साथै थारूभाषीको मैनागीत अवधीभाषीको चैत, मगर भाषीको भुमैगीत प्रचलित छन् । चमारेबाजा, पञ्चेबाजा लगायतका लोकसङ्गीत दाङमा लोकप्रिय छन् ।^५

^७ ऐजन ।

^५ ऐजन ।

२.४ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

नेपालको इतिहासमा दाङ जिल्लाको आफ्नै महत्त्व छ । पश्चिम दक्षिणबाट यहाँ आई पहिले बस्ने जाति, थारू त्यसपछि बाहुन, क्षेत्री लगायत अन्य जातिहरू हुन् । अन्य जातका मानिसहरू पहाडबाट यहाँ आई बसेका हुन् । २०१४ सालपछि यहाँ बढी संख्या थारू जातिको दोस्रो बाहुनको र त्यसपछि अन्य जातिहरूको रहेको थियो । पहिलेदेखि नै दाङको उत्तरी भाग पहाडी राजाहरूको अधीनमा र दक्षिणको मैदानी भाग थारू राजाका अधीनमा थियो । वि.सं. १४८० तिर सवारीकोटका राजा रतन पाण्डेले थारू राज्यलाई आफ्नो राज्यमा मिलाएर रत्न नामले दाङका राजा भए । केही समयपछि यिनले बझाङबाट राजकुमार भिकारी आफ्ना ठाउँमा राजा बनाएर आफूले चाहिँ नाथ सम्प्रदायको दीक्षा लिई त्यसको प्रचारमा पश्चिमोत्तर भारततिर लागे ।

रतननाथले छाड्दा दाङ राज्यको विस्तार शिवराज इलाकाको अर्रासोतादेखि पश्चिम राप्तीसम्मको तुलसीपुर भनिने इलाकामा पनि थियो । नेपालको एकीकरणको बेला सम्बत् १८४३ मा दाङका राजा नवलसिंहले तापाका लडाईमा वीरगति प्राप्त गरेपछि उनका छोरा राजकुमार ढिलेर सिंहले दाङको पूरा रक्षा गर्न सकेनन् । उनले आफ्नो आधा राज्य तुलसीपुरको तराई मात्र बचाई त्यहाँ राजा भई बसे । गोर्खालीले जितेको दाङ देउखुरी पृथ्वीनारायण शाहकी छोरी सल्यानकी युवराज्ञीलाई विर्ता भनी दिए । १८६५ मा सल्यानको राज्य केन्द्रीय राज्यमा मिल्दा दाङ पनि एकीकृत नेपालमा मिल्यो । १८९४ सालमा दरवारका कुनै कुमारीको विहा गरिदिँदा सल्यानी राजा वंशज तेजबहादुर शाहलाई राजा पद र पश्चिमी दाङ फलावाङ राजाका नामले प्रदान गरियो र दाङ खण्डित भयो ।^९

नेपाल एकीकरण पश्चात दाङ सल्यान गौडाका मातहतमा थियो । १९३८ सालमा दाङको मैदानी भागलाई तौलिहवा गोश्वाराका १९६६ सालमा भैरहवा गोश्वाराका, २००३ सालमा नेपालगञ्ज गोश्वाराका मातहतमा गराइएको थियो । २००७ सालसम्म यहाँ माल, अदालत, हुलाक, इन्स्पेक्टर अफिस मात्र थिए । २००८ साल जेष्ठ ३ गतेदेखि छुट्टै जिल्ला मानियो र यहाँ वडाहाकिम रहन थाले । २०१७ सालमा राप्ती अञ्चलको सदरमुकाम दाङ भएपछि यहाँ अञ्चलाधीश रहन थाले । पञ्चायती व्यवस्थाको अन्तसम्म यहाँ अञ्चलाधीश

^९ दाङ जिल्लाको वस्तुगत विवरण, दाङ : जि.वि.स., (२०५२/०५३), पृ. २-४ ।

कार्यालय कायम नै थियो । फलावाड राज्य २०१८ सालमा उन्मूलन भएपछि दाङको पश्चिमी भाग र अधिदेखि सल्यानतर्फ रहेको दाङको उत्तरी भाग वा पानी ढली २०३० सालतिर दाङमा मिलेपछि दाङ आजको अवस्थामा आएको हो ।^{१०}

२.५ दङाली साहित्यको सङ्क्षिप्त इतिहास

नेपाली भाषाको उत्पत्तिसँगै लोकजीवनमा उखान, टुक्का, लोकगीतहरूको जन्म भयो र यिनै लोकसामग्रीबाट नै सर्वप्रथम कविताको बीजारोपण भयो भन्ने विश्वास गरिन्छ । नेपाली साहित्यको इतिहासलाई हेर्दा पनि साहित्यको थालनी कविता विधाबाटै भएको पाइन्छ । पृथ्वीनारायण शाहका समकालीन मानिने सुवानन्ददासले लेखेको कविता **पृथ्वीनारायण शाह बाट** नेपाली लेख्य साहित्यको आरम्भ भएको ठानिन्छ र उनलाई नेपालका प्रथम कवि मानिएको छ ।^{११} यसैक्रममा दाङ जिल्लाको लेख्य साहित्य-परम्परा पनि कविता विधाबाटै आरम्भ भएको पाइन्छ । केशव सुवेदीले **मध्यपश्चिमका कविता** नामक पुस्तक भित्र समावेश आफ्नो लेखमा राप्ती क्षेत्रमा दाङबाटै शिष्ट लेख्य कविताको परम्परा सुरू भएको र श्रीगाउँ दाङमा स्थित सिद्धनाथबाबाको मन्दिरमा रहेको ताम्रपत्रमा वि.सं. १८९९ मा रचित **सिद्दगादी चरित** कविता दाङमा हालसम्म उपलब्ध प्रथम कविता हो भन्दै यसका लेखक जक्तिनाथ हुन कि भन्ने अनुमान गरेका छन् । उत्तमकृष्ण मजगैयाँका अनुसार दाङका इतिहासविद् टेकनाथ गौतमले २०५३-८-४ गतेको **नयाँ युगबोध** पत्रिकामा भागवत मजगैयाँलाई दाङका प्रथम कविको रूपमा चिनाएका छन् तर भाषा र कालक्रमले आदिकवि भानुभक्त आचार्यका समकालीन देखिने जक्तिनाथलाई नै प्राप्त लेख्य सामग्रीको आधारमा यसभन्दा पुरानो कुनै प्रमाण फेला नपर्दासम्म दाङका प्रथम कवि नै हुन भन्न सकिन्छ । त्यसैले जक्तिनाथको **सिद्दगादी चरित** नामक कविता नै दाङको लेख्य साहित्यको प्रथम प्राप्ति पनि हो । यहीबाटै दाङको लेख्य साहित्यको आरम्भ भएको मानिन्छ ।^{१२}

^{१०} ऐजन ।

^{११} घटराज भट्टराई र शरदचन्द्र भट्टराई, (सम्पा.), **प्राचीन नेपाली पद्य**, ललितपुर : साभा प्रकाशन, (२०५९), पृ. १० ।

^{१२} उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, “दाङको लेख्य साहित्य परम्परा र प्रथम पुस्ताका साहित्यकारहरू” **प्रवाह**, दाङ : लेखक संघ १:१, (२०५४) पृ. ४१-४९ ।

यसैगरी व्याकरण, आयुर्वेद र साहित्य तीन विषयमा आचार्य गर्ने दाङका प्रथम व्यक्ति कविराज शालिग्राम गौतमका शाहवंश चरित (१९९२) र रामाश्वमेध (१९९३) नामक दुई काव्यहरू प्रकाशित छन् । यिनै शालिग्रामलाई दाङका साहित्यकारहरूमा प्रथमपल्ट काव्य-ग्रन्थ प्रकाशन गर्ने श्रेय प्राप्त छ । यसपछि नै दाङका अन्य साहित्यकारहरूले प्रकाशनतिर केही गति लिएको पाइन्छ । यसपछि दडाली साहित्यको इतिहास अघि बढाउने क्रममा जीवराज आचार्य, रामप्रसाद मजगैयाँ, टेकनाथ गौतम, गणेशकुमार शर्मा, मित्रलाल आचार्य, शोभाकर आचार्य, मेघराज शर्मा न्यौपाने आदि प्रथम पुस्ताका साहित्यकारहरूको भूमिका महत्वपूर्ण देखिन्छ ।^{१३}

२००७ सालभन्दा अगाडिदेखि काठमाडौं तथा वनारसमा अध्ययन गर्ने युवाहरूले देवकोटा, लेखनाथ, धरणीधर र बालकृष्ण सम आदिका रचनाहरूको अध्ययन गर्दै जाँदा उनीहरूको प्रभावमा परेर कविता सिर्जनातिर आफूलाई लगाएको पाइन्छ । दाङका यस्ता युवाहरूमा पं. चेतनाथ, पं.रामेश्वर थापा, पं. शोभाकर आदि प्रमुख रहेका छन् । पद्म शमशेरको पालामा वि.सं. २००४ सालमा घोराहीमा एउटा मिडिल स्कुलको स्थापना भयो । मिडिल स्कुलको स्थापनापछि त्यही विद्यालयमा गोष्ठी गर्ने र कविता पाठ गर्ने परम्परा थालिएको पाइन्छ । कवि गणेशकुमार शर्माका महतौ किन गछ्छौं खेती ? जस्ता रचना त्यसै समयका हुन भन्ने जानकारी पाइन्छ । त्यसवेलाका अन्य लेखकहरूमा ऋषिराम शर्मा, एकराज शर्मा, राममणि शर्मा, बुद्धिप्रकाश आचार्य आदि हुन र यी लेखकहरू जयतु संस्कृतम आन्दोलनको प्रभावमा परेर साहित्यमा देखा परेका थिए ।^{१४}

वि.सं. २००७ सालपछि दाङमा क्रमशः विद्यालयहरू खुल्दै जान थाले र शिक्षाको क्षेत्रमा क्रमशः विकास हुँदै गएको देखिन्छ । यसले गर्दा साहित्य सिर्जना र त्यसको विकासका निम्ति उपयुक्त वातावरणको निर्माणमा धेरै ठूलो मद्दत पुगेको पाइन्छ । गीत, कविता, कथा, निबन्ध, नाटक लेखिन थाले र ठाउँठाउँमा भीमनिधि तिवारी र दाङका नारायणप्रसाद शर्माका नाटकहरू मञ्चन गर्न थालिए । यसको साथै विभिन्न विद्यालय साहित्यिक सङ्घ-संस्था तथा व्यक्तिगत

^{१३} ऐजन ।

^{१४} इव देवकोटा, "दाङको साहित्यिक सेरोफेरो : सङ्क्षिप्त अवलोकन", सञ्चिता (२०५०) १ :१, पृ. ३१-४० ।

प्रयासमा विभिन्न पत्रपत्रिका प्रकाशित हुन थाले, जसले साहित्यिक विकासलाई अघि बढाउनुका साथै नयाँ-नयाँ प्रतिभाहरू जन्माउनमा भूमिका खेलेको देखिन्छ।^{१५}

दडाली साहित्यलाई अघि बढाउनका लागि नेत्रलाल शर्मा पौडेल, दुर्गाप्रसाद मजगैयाँ, गणेश विषम, चन्द्रकला शाह, दामोदर बटुवा, खगराज लोहनी, तोयानाथ धिताल, तीर्थबहादुर डाँगी, नारायणप्रसाद शर्मा, एकराज शर्मा, सुकदेव लामिछाने, स्थानेश्वर गौतम, दुर्गाप्रसाद गौतम, भुवनेश्वर आचार्य, गिरिराज शर्मा, मोहन वैद्य, कृष्ण सेन 'इच्छुक' गुरुप्रसाद शर्मा रेग्मी, रत्नाकर देवकोटा, भीमकान्त आचार्य, सुशील गौतम, श्रीधर पौडेल, नारायणकुमार आचार्य, सूर्यनाथ सापकोटा, गणेश शाह, बलदेव मजगैयाँ, महेश चौधरी, डिल्लीबहादुर के.सी., नरेशजङ्ग राणा, शङ्कर पौडेल, उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, केशव सुवेदी, नित्यानन्द शर्मा, छविकिरण वली, मधुसूदन पाण्डेय, अशोक थारू, दामोदर पोखेल, धर्मराज वैरागी, मञ्जु राणा, विदुषी पाण्डेय, यज्ञबहादुर डाँगी, गोविन्दप्रसाद कुसुम, भागवत शर्मा, पद्मप्रसाद शर्मा, शरद देवकोटा, अमर गिरी, मेदिनीकुमार केवल, नारायण सल्यानी, बमबहादुर डी.सी., नारायण नेपाल, गोविन्द आचार्य, कृष्णराज डी.सी., गोपाल भुसाल, लक्ष्मीनाथ योगी 'हितैषी', सरस्वती पोखेल, चिन्तामणि योगी आदि साहित्यकारहरूको भूमिका पनि दडाली साहित्य इतिहासमा महत्त्वपूर्ण रहेको छ। यी बाहेक पछिल्लो पुस्ताका साहित्यकारहरूमा नेत्र एटम, टीकाराम उदासी, उदय जी.एम., के.एल. पीडित, के.वी.उदय, शेरबहादुर चौधरी, कल्याण गौतम बुनू लामिछाने, सुदीप गौतम, सुरेश सुमन डाँगी, सुशील पुन 'विरही' तुल्सी चिन्तक, कविता उपाध्याय, सविन प्रियासन आदि स्रष्टाहरूको भूमिका पनि दडाली साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण देखिएको छ।^{१६}

दाङ जिल्लामा शिष्ट लेख्यस्तरका सिर्जनात्मक गतिविधि थालिएको पुगनपुग डेढसय वर्ष भई सकेको छ। यसवीचमा शैक्षिक चेतनाको अभावका कारणले गर्दा पहिलो एक शताब्दीमा साहित्य सिर्जनातर्फको उन्मुखता त्यति देखिँदैन तापनि यस अवधिमा दाङ जिल्लामा शिष्ट लेख्य कविता परम्पराको वीजारोपण गर्नमा सिद्दगादी चरित का कवि जक्तिनाथ र कविराज शालिग्राम गौतम जस्ता प्रतिभाहरूको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। विगत ५०/६० वर्षका अवधिमा नै

^{१५} अमर गिरी, "दाङको संक्षिप्त साहित्यिक इतिहास", अन्तर्धान (२०५०), २७ : २, पृ. ११-२१।

^{१६} उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, "दाङका दोस्रो पुस्ताका लेखक साहित्यकारहरू", प्रवाह, (२०६३), दाङ : लेखक संघ, पृ. २-१४।

दाङबाट अनेक पत्रपत्रिका प्रकाशित हुन थाले र तिनै पत्रपत्रिकाहरूले नै दाङको साहित्यलाई समृद्ध तुल्याउँदै आएका छन् । ^{१७} त्यसैले दाङको साहित्यलाई माथि उठाउन गरिएका विभिन्न प्रयासहरूमा साहित्यिक पत्रपत्रिकाहरू साहित्यिक संस्था, साहित्यिक कार्यक्रम तथा साहित्यिक पुरस्कारहरूको पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको पाइन्छ ।

२.६ दङाली पत्रपत्रिकाहरूको परम्परा

साहित्य लेखक र पाठकबीचको सम्बन्धबाट नै अगाडि बढ्ने हुनाले साहित्यको उत्थान र विकासमा पत्रपत्रिकाको विशेष महत्त्व रहेको हुन्छ । लेखकले पत्रपत्रिकाको माध्यमबाट नै आफ्ना सिर्जना पाठक माझ पुऱ्याउने गर्दछ । दाङ जिल्लाको साहित्यिक विकासमा पनि विभिन्न समयमा विभिन्न स्थानबाट प्रकाशन आरम्भ गरेका पत्रपत्रिकाले महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन् । यसै सिलसिलामा वि.सं. १९९३ सालदेखि बनारसबाट उदय पत्रिका प्रकाशित हुन थाल्यो । त्यसै गरी बनारसबाटै प्रकाशित हुने नेपाली छात्र सङ्घ, छात्रवाणी, छात्रदूत, सन्देश, छात्रप्रभा, सुमन जस्ता देश बाहिरबाट प्रकाशन हुने पत्रपत्रिकाले पनि दाङ जिल्लाको साहित्यिक विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान गरेका छन् । दाङ जिल्लाका कवि लेखकहरूलाई मात्र नभएर समग्र नेपाली लेखकहरूको साझा पत्रिकाको रूपमा यी पत्रिकाको विकास भएको पाइन्छ । यी विभिन्न पत्रपत्रिकाको प्रकाशन दाङ जिल्ला बाहिरबाट भएको पाइन्छ तर दाङ जिल्लामा पत्रपत्रिकाको प्रकाशनको आरम्भ कहिलेदेखि भयो भन्ने कुराको अध्ययन गर्नुपनि आवश्यक रहेको छ । त्यसैले यहाँ दाङ जिल्लाबाटै प्रकाशन आरम्भ गरेका पत्रपत्रिकाको बारेमा अध्ययन गरिएको छ ।

२.६.१ ज्योत्स्ना

ज्योत्स्ना दाङ जिल्लाको मात्र नभई सम्भवतः मध्यपश्चिमाञ्चल र सुदुरपश्चिमाञ्चलकै सबैभन्दा जेठो साहित्यिक पत्रिका हो । प.प. हाइस्कूल (हाल प.प.उ.मा.वि.) भरतपुर दाङबाट २०१५ सालदेखि यसको प्रकाशन सुरु भएको पाइन्छ । यसको पहिलो अङ्क प.प. हाइस्कूलको नामबाट प्रकाशन भएको छ, भने दोस्रो अङ्कदेखि ज्योत्स्नाको नामबाट प्रकाशन भएको छ । यो प.प.उ.मा.वि.भरतपुरको वार्षिक मुखपत्रको रूपमा प्रकाशन हुँदै आइरहेको छ । यस पत्रिकामा

^{१७} केशव सुवेदी, (सम्पा.), मध्यपश्चिमका कविता, काठमाडौं : मध्यपश्चिमाञ्चल साहित्य परिषद,

नेपाली भाषाका साथै हिन्दी, अङ्ग्रेजी, मैथिली र थारू भाषामा रचना गरिएको साहित्यिक रचनाहरू रहेको पाइन्छ ।

२.६.२ मानस-प्रभा

वि.सं. २०२० सालदेखि वार्षिक रूपमा यो पत्रिकाको प्रकाशन आरम्भ भएको हो । यो पत्रिका जनता महाविद्यालयका शिक्षक विद्यार्थीहरूको सक्रियतामा प्रकाशन भएको हो । यो पत्रिका लगातार तीन वर्षसम्म प्रकाशित भएपछि चौथो वर्षको प्रकाशनमा राजनीतिक कारणले बन्द हुन पुग्यो ।

२.६.३ पराग

वि.सं. २०२२ सालदेखि महेन्द्र हाइस्कूल तुलसीपुरको वार्षिक पत्रिकाका रूपमा यस पत्रिकाको प्रकाशन आरम्भ भएको हो । गेहेन्द्र, चुडामणि रजौरे लगायतका साहित्यप्रेमी शिक्षकहरूका सम्पादनमा प्रकाशन सुरु गरिएको यो पत्रिकामा प्रायः स्कूलसँग सम्बद्ध शिक्षक-विद्यार्थीहरूका रचनाहरू छापिएका छन् । यसमा नेपालीका अतिरिक्त हिन्दी, अङ्ग्रेजी भाषाका रचना पनि छापिएका छन् । हाल यो पत्रिकाको प्रकाशन बन्द भइसकेको छ ।

२.६.४ छहरा

वि.सं. २०३० सालदेखि महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस दाङको वार्षिक मुखपत्रका रूपमा छहरा पत्रिका प्रकाशित हुन थालेको हो । बुद्धिप्रकाश आचार्यको प्रधान सम्पादकत्वमा यो पत्रिकाको प्रकाशन सुरु भएको हो । यस पत्रिकामा क्याम्पसमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थी र शिक्षकका रचनाहरू समावेश गरिएका छन् । यो पत्रिका अहिले स्वतन्त्र विद्यार्थी युनियनले वार्षिक रूपमा प्रकाशन गर्दै आइरहेको छ । यो पत्रिकाले नवप्रतिभाहरूलाई महत्त्वपूर्ण स्थान दिदै आएको छ ।

२.६.५ ऐसेलु

वि.सं. २०३३ सालदेखि जनता क्याम्पस दाङको संस्कृत विद्यार्थी परिषद्को मुखपत्रका रूपमा ऐसेलु पत्रिका प्रकाशित हुन थाल्यो । श्रीधर मजगैयाँ, पारसमणि भण्डारी, शेषमणि गौतम लगायतका साहित्यप्रेमी विद्यार्थीहरूका सम्पादनमा प्रकाशित हुन थालेको यो पत्रिकामा

पनि क्याम्पसमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका साथै राप्ती अञ्चलका लेखकहरूका रचना पनि छापिएका छन् ।

२.६.६ नयाँ युगबोध

वि.सं. २०३२ सालदेखि नारायणप्रसाद शर्माको सम्पादनमा समाचारमूलक युगबोध पाक्षिक पत्रिका प्रकाशन हुन थाल्यो । उक्त पत्रिकालाई नारायणप्रसाद शर्माकै सम्पादनमा सामान्य नाम परिवर्तन गरी युगचेतना तथा २०३८ सालदेखि नयाँ युगबोध साप्ताहिकका रूपमा प्रकाशन हुन थाल्यो । यसको केही वर्षपछि वि.सं. २०५५ सालदेखि दैनिकका रूपमा प्रकाशित हुँदै आइरहेको छ । यो मूलतः समाचारमूलक पत्रिका भएपनि यसमा साहित्यका विभिन्न विधाहरूलाई महत्त्वका साथ स्थान दिई प्रकाशन गर्ने काम पनि भएको छ । यसबाट पनि दाङको साहित्यिक विकासमा योगदान पुगेको छ ।

२.६.७ राप्तीदूत

यो पत्रिका नारायणप्रसाद शर्माको सम्पादनमा २०३५ सालदेखि प्रकाशन हुन थालेको हो । राप्तीदूत पत्रिका राप्ती साहित्य परिषद्को वार्षिक मुखपत्रका रूपमा प्रकाशन हुँदै आई रहेको छ । बीचमा केही समय यसको प्रकाशन बन्द भएपनि यसलाई पुनः निरन्तर प्रकाशन गर्ने कार्य भई रहेको छ । राप्तीदूतका हालसम्म ११ वटा अङ्क मात्र प्रकाशनमा आएको छ । यस पत्रिकाले दङ्गली लगायत राप्ती अञ्चलका साहित्यकारहरूका रचनालाई समावेश गरी प्रकाशित गर्ने कार्य गरेको छ ।

२.६.८ हैमप्रभा

वि.सं. २०३६ सालदेखि जनता क्याम्पस दाङबाट अनुसन्धानात्मक प्रवृत्तिको विकास तथा शैक्षिक स्तरको सम्बर्धन गर्ने उद्देश्यले हैमप्रभा पत्रिका प्रकाशित हुन थाल्यो । यस पत्रिकाको सम्पादनमा नारायणकुमार आचार्य र नीलमणि ढुङ्गाना रहेको पाइन्छ । यो गद्यप्रधान अनुसन्धानमूलक पत्रिका हो ।

२.६.९ दृष्टिकोण साप्ताहिक

वि.सं. २०४९ सालमा दाङ घोराहीबाट प्रकाशन सुरु भएको दृष्टिकोण साप्ताहिक समाचारमूलक पत्रिका हो । यस पत्रिकाका सम्पादक मधुसुदन पौडेल हुन् । यो पत्रिका प्रकाशन सुरु भएको केही वर्ष मात्र सञ्चालनमा रहेर बन्द हुन पुगेको छ ।

२.६.१० प्रवाह

लेखक संघद्वारा वि.सं २०५४ सालदेखि प्रकाशन सुरु गरेको प्रवाह पत्रिकाले साहित्यका विभिन्न विधालाई समेटेको छ । यो लेखक संघ दाङको वार्षिक मुखपत्रको रूपमा प्रकाशन हुँदै आई रहेको छ । वार्षिक पत्रिका भएपनि यसको प्रकाशनमा नियमितता देखिदैन । हालसम्म यसको चारवटा अङ्क प्रकाशित भइसकेको छ भने पाँचौ अङ्क प्रकाशनको तयारीमा रहेको छ । यसले दाङ जिल्लाका साहित्यकारहरूको सिर्जनाहरूलाई महत्त्वका साथ छापने गरेको छ ।

२.६.११ सरयू साप्ताहिक

वि.सं २०५५ सालदेखि प्रकाशन सुरु भएको सरयू साप्ताहिक पत्रिकाको सम्पादक दधिराम सुवेदी हुन । यो पत्रिका पनि केही वर्षको प्रकाशन पश्चात् हाल प्रकाशन बन्द भई सकेको छ । समाचारमूलक पत्रिका भए पनि आफ्ना विभिन्न अङ्कहरूमा साहित्यिक रचनालाई स्थान दिएर छापेको छ ।

यसैगरी राप्ती साहित्य परिषद्को मुखपत्र अन्तर्ध्वनि, साहित्यप्रेमी विद्यार्थी समूहको हवाइपत्रिका **इन्द्रेणी**, प्रगतिशील लेखक सङ्घको **बहिङ्गा**, सल्यानी विद्यार्थी परिषद्को **सल्यानी सुसेली**, प्रयास पाक्षिक पत्रिका, **स्वर्णिम कृति**, **विप्लव**, **नयाँ उत्साह** त्रैमासिक, **उत्साह** द्वैमासिक, **गुञ्जन**, **पहल**, **खलिहान**, **दडाली दर्पण**, **गौमुखी सिर्जना सङ्गम** आदि साहित्यिक पत्रिकाहरूले दाङको साहित्यिक विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान दिएका छन् । पछिल्लो समयमा आएर प्रकाशन आरम्भ गरेका समाचारमूलक पत्रिका **गोरक्ष** राष्ट्रिय दैनिक, **गणतन्त्र** राष्ट्रिय दैनिक, **देउखुरी** राष्ट्रिय दैनिक, **राप्ती समाचार** साप्ताहिक, **गाउँघर** साप्ताहिक **जनउभार** जस्ता पत्रिकाले पनि दडाली साहित्यको क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन् ।

पत्रपत्रिकाको अतिरिक्त दाङ जिल्लामा सञ्चालित विभिन्न एफ.एम. रेडियो स्टेशनहरूबाट पनि विविध साहित्यिक कार्यक्रमको प्रसारण भइरहेका छन् । यसमा स्रष्टाहरूले आफ्ना रचना वाचन गर्ने, प्रसारण गराउने कार्य पनि तीव्र रूपमा भई रहेको छ । यहाँ सञ्चालित एफ.एम. रेडियोहरूले नेपाली भाषाका साथै अन्य भाषामा पनि साहित्यिक कार्यक्रम प्रसारण गर्ने गरेका छन् । यस्ता एफ.एम. रेडियोहरूमा स्वर्गद्वारी एफ.एम., रेडियो तुलसीपुर, मध्यपश्चिम एफ.एम., इन्द्रेणी एफ.एम., रेडियो गणतन्त्र, रेडियो देउखुरी, रेडियो नयाँ युग आदि पर्दछन् ।

परिच्छेद तीन

लेखक संघ दाङको परिचय र साहित्यिक क्रियाशीलता

३.१ दाङ जिल्लाका साहित्यिक संस्थाहरूको सङ्क्षिप्त परिचय

दाङ जिल्लामा साहित्य लेखनको परम्परा धेरै पहिलेदेखि चल्दै आएपनि यसलाई संस्थागत गर्ने प्रयास भने धेरै पछि मात्र सुरु भएको पाइन्छ । साहित्य सामाजिक चेतनाको प्रतिबिम्ब र स्रोत पनि भएकाले साहित्यिक संस्थाहरू खुलेपनि तत्कालीन शासकहरूको दमनमा विकसित र स्थायी हुन सकेनन् । जसले गर्दा संस्थाहरू खुले र बन्द हुने क्रम चलि नै रहेको छ ।

दाङ जिल्लाका साहित्यिक संस्थाहरूको बारेमा चर्चा गर्दा दाङ जिल्लामा रहेका शिक्षण संस्थाहरूका साथै राजधानी र छिमेकी देश भारतमा अध्ययन गर्ने दङ्गाली विद्यार्थीहरूको साहित्यिक संस्थाहरूको स्थापनामा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको पाइन्छ । यसरी स्थापना भएका साहित्यिक संस्थाले दाङ जिल्लाको साहित्यिक विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान दिएका छन् । दाङ जिल्लामा स्थापना भई दङ्गाली साहित्यका साथै समग्र नेपाली साहित्यलाई नै माथि उठाउन महत्त्वपूर्ण योगदान दिने साहित्यिक संस्थाहरूको सङ्क्षिप्त परिचय यसरी प्रस्तुत गरिन्छ :

३.१.१ सन्देश समूह

दाङ जिल्ला र प्यूठान जिल्लाबाट भारतको बाराणसीमा अध्ययन गर्न गएका विद्यार्थीहरूको प्रयासमा सन्देश समूह गठन भएको थियो । यस समूहले वि.सं. २०१४ सालमा सन्देश नामक साहित्यिक पत्रिका प्रकाशनबाट साहित्यको विकास र प्रचारलाई संस्थागत स्वरूप दिने प्रयास गरेको थियो । पञ्चायती शासनको दबदबा बढ्दै जाँदा राजनैतिक दायित्वबोध गरी यो समूह वाम आन्दोलनमा समाहित भएको थियो । ^{१८}

^{१८} भागवत शर्मा, "साहित्यको संस्थागत विकास र राप्ती साहित्य परिषद्", राप्तीदूत, दाङ : राप्ती साहित्य परिषद्, (२०६४), ३० : ७, पृ.५३ ।

३.१.२ साहित्य परिषद्

वि.सं. २०१९ सालमा जनता संस्कृत महाविद्यालयका छात्रहरू मोहन वैद्य, टीकाराम रेग्मी र भागवत शर्मा आदिको प्रयासमा स्थापित यस संस्थाले वि.सं. २०२२ सालसम्म विभिन्न साहित्यिक गतिविधिलाई अगाडि बढाउने प्रयास गरेको थियो । १९

३.१.३ राप्ती साहित्य परिषद्

वि.सं. २०३४ साल वैशाखमा नारायणप्रसाद शर्माको अगुवाइमा यो संस्थाको स्थापना भएको हो । राप्ती साहित्य परिषद्ले विभिन्न साहित्यप्रेमीहरूका रचनाहरूलाई आफ्नो वार्षिक मुखपत्र राप्तीदूत मा समावेश गरी प्रकाशन गर्दै आएको छ भने अर्कोतिर त्रैमासिक पत्रिका अन्तर्ध्वनी पनि प्रकाशन गर्दै आएको छ । जीवित संस्थाहरूमा दाङ जिल्लाको सबैभन्दा जेठो साहित्यिक संस्थाको रूपमा परिचित छ । २०

३.१.४ प्रगतिशील लेखक सङ्घ

नेपाली साहित्यमा प्रगतिशील लेखक सङ्घ नेपालको आफ्नो छुट्टै स्थान रहे जस्तो प्रगतिशील लेखक सङ्घ दाङको पनि दाङ जिल्लाको साहित्यिक विकासमा महत्त्वपूर्ण स्थान रहेको छ । दाङ जिल्लामा छरिएर रहेका प्रगतिवादी विचारधारा राख्ने साहित्यकारलाई एकत्रित गर्दै आफ्नो सक्रियतालाई बढाउँदै लगेको छ । यस संस्थाको स्थापना वि.सं. २०५० पुष ३ गते भएको हो । प्रलेस दाङले विभिन्न साहित्यकारका कृतिहरू प्रकाशन गर्नुका साथै संस्थाको वार्षिक मुखपत्र बहिङ्गा प्रकाशन गर्दै आएको छ । समय समयमा साहित्यिक गोष्ठी, राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय स्तरमा ख्याति प्राप्त साहित्यकारहरूको जन्मजयन्ती तथा स्मृति दिवस मनाउनुका साथै विभिन्न पुरस्कारको स्थापना गरी साहित्य सर्जकलाई सम्मान गर्दै आएको छ ।

१९ ऐजन ।

२० पदमप्रसाद शर्मा, “राष्ट्रिय कविता महोत्सव” स्वर्गद्वारी स्मारिका, (२०६६), पृ.१० ।

३.१.५ लेखक संघ

वि.सं. २०५२ साल फाल्गुन ७ गते प्रजातन्त्र दिवसको अवसर पारेर लेखक संघ दाङको स्थापना भएको हो । प्रजातान्त्रिक विचारप्रति आस्था राख्ने दङाली साहित्यकारहरूको समूहले शङ्कर पौडेलको अध्यक्षतामा यो संस्थाको स्थापना गरेका हुन् । यस संस्थाले प्रवाह नामक साहित्यिक पत्रिका प्रकाशन गर्दै आएको छ । यसका साथै दुई दर्जन भन्दा बढी सर्जकका कृति प्रकाशन, साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन, पुरस्कारको स्थापना र वितरण पनि गर्दै आएको छ ।

३.१.६ प्रगतिशील साहित्यिक परिवार

साहित्यमा अभिरूचि राख्ने र त्यसको विकासमा लागि पर्ने चाहना र इच्छा अनुरूप वि.सं. २०५० सालमा तुल्सीपुरमा प्रगतिवादी साहित्य फाँटमा साहित्यिक गतिविधि सञ्चालन गर्ने उद्देश्यले यो संस्था गठन भएको पाइन्छ ।^{२१}

३.१.७ सिर्जनशील परिवार

वि.सं. २०५३ सालमा दाङको विजौरी क्षेत्रमा स्थापित यस संस्थाले पनि प्रकाशन र साहित्यिक गतिविधिद्वारा साहित्यको विकासलाई संस्थागत गर्ने प्रयास गरी रहेको छ ।

३.१.८ दाङ साहित्य तथा संस्कृति प्रतिष्ठान

वि.सं. २०५६ साल कार्तिकमा तुल्सीपुर क्षेत्रमा स्थापना गरिएको यस प्रतिष्ठानले पनि विविध पुरस्कारहरूको व्यवस्थापन गरी स्रष्टा र समाजसेवीहरूलाई सम्मानित गर्नुका साथै विविध साहित्यिक गतिविधि सञ्चालन गर्दै आएको ।

३.१.९ राष्ट्रिय जनसांस्कृतिक मञ्च

राष्ट्रिय जनसांस्कृतिक मञ्चको दाङ शाखाको रूपमा वि.सं. २०४७ सालमा स्थापित यस संस्थाले प्रगतिवादी लोकसाहित्यको विकासमा योगदान पुऱ्याउने उद्देश्य राखेको छ ।^{२२}

^{२१} भागवत शर्मा, पूर्ववत् ।

^{२२} भागवत शर्मा, पूर्ववत् ।

३.१.१० नवयुग नाट्य सांस्कृतिक समूह

वि.सं. २०५६ साल भाद्र २५ गतेका दिन स्थापित नवयुग नाट्य सांस्कृतिक समूहले समाजमा चेतना जगाउने चेतनामूलक, सन्देशमूलक नाटक मञ्चन र लेखन दुवै प्रक्रियालाई अघि बढाउँदै साहित्यको नाट्य विधाको विकासमा प्रयत्नशील हुँदै आएको छ । यसका संस्थापक अध्यक्ष कर्णप्रिय प्रकृति धिताल हुन् ।

३.१.११ साहित्य सौजन्यमाला

वि.सं. २०५६ सालमा सुरू भएको यस अभियानले विभिन्न ठाउँमा मासिक रूपमा साहित्यिक कार्यक्रम गर्दै आएको छ र कार्यक्रममा आएका रचनाहरूलाई साहित्य सौजन्यमाला का रूपमा प्रकाशित गर्दै साहित्यिक गतिविधिलाई अघि सारिएको छ ।

३.१.१२ कोसेली साहित्य समूह

वि.सं. २०५६ सालमा जनता क्याम्पस विजौरी दाङका उत्साही विद्यार्थी तथा प्राध्यापकहरूको प्रयासमा गठित यस समूहले प्रारम्भमा कोसेली भित्ते पत्रिका प्रकाशन गर्दै आएको थियो । हाल आएर यसले नियमित रूपमा कोसेली मासिक साहित्यिक पत्रिका प्रकाशन गर्दै आएको छ ।

३.१.१३ साहित्य सम्प्रेषण अभियान

वि.सं. २०५७ वैशाखदेखि सुरू भएको यस अभियानले नयाँ विधा र नयाँ ठाउँमा नियमित रूपमा मासिक साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन गरी नेपाली साहित्यको विकासमा योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ ।

३.१.१४ निर्जर साहित्य सम्प्रेषण अभियान

वि.सं. २०५९ सालमा यस अभियानको स्थापना भएको हो । यसका संस्थापकहरूमा माधवप्रसाद सापकोटा, कमलमणि सन्तोषी, वसन्त विवश आचार्य आदि रहेका छन् । यस अभियानले निर्जर साहित्य पुरस्कारको पनि स्थापना गरेको छ ।

३.१.१५ स्वर्णिम साहित्य परिषद्

वि.सं. २०६१ सालमा दाङको नारायणपुरमा स्थापना भएको स्वर्णिम साहित्य परिषद्ले समय समयमा साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । यस संस्थाले स्वर्णिम कृति त्रैमासिक पत्रिका प्रकाशन गर्दै आएको छ । जसका सम्पादक नारायण नेपाल रहेका छन् ।

३.१.१६ देउखुरी साहित्य समाज

वि.सं. २०६३ मङ्सिरमा दाङको देउखुरीमा स्थापना भएको देउखुरी साहित्य समाजले विभिन्न साहित्यिक गतिविधि अगाडि बढाउँदै आएको छ । संस्थापक अध्यक्ष भानु जी.एम. रहेका यस संस्थाले विभिन्न साहित्यिक कृतिका विमोचन, साहित्यकारको स्मृति दिवस, प्रतियोगितात्मक साहित्यिक कार्यक्रम, गोष्ठी, प्रवचनका साथै विभिन्न साहित्यिक सङ्घ संस्थासँग समन्वय गरी विविध कार्य गर्दै आएको छ ।

३.१.१७ देउखुरी साहित्य तथा सांस्कृतिक मञ्च

वि.सं. २०६३ वैशाख ११ गते लोकतन्त्र दिवसको अवसर पारेर देउखुरीको गढवामा देउखुरी साहित्य तथा सांस्कृतिक मञ्चको स्थापना गरिएको छ । संस्थापक अध्यक्ष देवराज पाठक रहेका यस संस्थाले विद्यालयस्तरीय प्रतियोगितात्मक साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन साहित्यकारको जन्मोत्सव, स्मृति दिवस मनाउनुका साथै कोयल नामक त्रैमासिक पत्रिकाको प्रकाशन पनि गर्दै आएको छ ।

३.२ लेखक संघको स्थापना प्रयास र परम्परा

आफ्नो समाज र राष्ट्रलाई केही गरूँ र योगदान दिउँ भन्ने दृढ इच्छाशक्ति, सङ्कल्प र साहस भएका व्यक्तिहरूको प्रतिफल नै गतिशील समाज विकसित हुँदै गएको हुन्छ । नेपाली साहित्यमा उच्चकोटीका ग्रन्थहरूको सिर्जनाद्वारा साहित्य भण्डार बढाउँदै नेपाली भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको उत्थानमा सहयोग पुऱ्याउने हेतुले लेखक संघ दाङको स्थापना भएको हो । साहित्यको समुचित विकास नभइकन समाज तथा जीवनलाई नयाँ गति प्रदान गर्न

सकिएन । समाजमा व्याप्त विकृति, विसङ्गतिका विरुद्ध युगीन, वैज्ञानिक र सामाजिक चिन्तनयुक्त साहित्य सिर्जना गर्दै जानु आजको आवश्यकता हो । यसै आवश्यकतालाई महसुस गरी साहित्य सिर्जना, सामूहिक सक्रियता र यसको संस्थागत विकासका निम्ति लेखक संघ दाङको स्थापना भएको हो ।

बहुदलीय प्रजातन्त्रको पुनःस्थापनापछि विशेषतः प्रजातान्त्रिक विचारधारा राख्ने प्रतिभाहरूलाई समेटि राष्ट्रको सर्वतोमुखी उन्नतिमा भाषा, साहित्य एवम् कलाका क्षेत्रबाट यथोचित योगदान पुऱ्याई प्रजातान्त्रिक परिपाटी र समग्र मुलुकको बौद्धिक विकास गर्ने पवित्र उद्देश्य लिई वि.सं. २०५२ सालको फागुन ७ गते लेखक संघ दाङको स्थापना गरिएको हो । आर्थिक वर्ष २०५२/०५३ मा जिल्ला प्रशासन कार्यालय दाङमा यस संस्था विधिवत् दर्ता भई दर्ता नं. १७१ प्राप्त गरेको छ ।

यस संघले आफ्नो जन्मकालदेखि नै विभिन्न साहित्यिक क्रियाकलापद्वारा दाङ जिल्लालाई कर्मभूमि बनाएका नवोदित तथा स्थापित साहित्यकार, कलाकार, प्रतिभाहरूलाई उर्वर क्षेत्रको चाँजोपाँजो मिलाउने काममा आफूलाई निरन्तर लगाउँदै आइरहेको छ । जिल्लाको सदरमुकामभित्र मात्र यसका साहित्यिक गतिविधिहरूलाई सीमित नराखी वार्षिक रूपमा निश्चित कार्यतालिकाका आधारमा यसले जिल्ला भरि नै साहित्यिक कार्यक्रम गर्दै आएको छ । यस्तै सयम-समयमा राष्ट्रिय विभूति एवम् साहित्यका महारथीहरूका जन्मजयन्ती र अन्य राष्ट्रिय दिवसहरू पनि संघले मनाउँदै आइरहेको छ । लेखक संघ दाङलाई जीवन्त राख्नका लागि साहित्यप्रेमी महानुभावहरूबाट विभिन्न पुरस्कारको स्थापना गरी प्रतिभाहरूलाई सम्मानित एवम् पुरस्कृत गर्ने कार्य पनि हुँदै आइरहेको छ । यसका साथै साहित्यकारहरूद्वारा लिखित पुस्तकहरूलाई प्रकाशन गर्ने कार्य पनि संघले अगाडि बढाउँदै लगेको छ ।^{२३}

साहित्यिक गतिविधि सञ्चालन गर्ने उद्देश्य लिएर स्थापना भएको लेखक संघले आफ्नो वार्षिक मुखपत्रको रूपमा **प्रवाह** को प्रकाशन गर्दै आइरहेको छ । यस संस्थाको स्थापना गर्न सक्रिय भएर लाग्ने संस्थापक सदस्यहरू यस प्रकार रहेका छन् :

^{२३} गंगामणि शर्मा, "लेखक संघको सङ्क्षिप्त परिचय", **प्रवाह**, दाङ : लेखक संघ, (२०५७), पृ. १०७ ।

१. शङ्कर पौडेल
२. नारायण चालिसे
३. मुरारी शर्मा
४. श्यामप्रसाद खनाल
५. बमबहादुर डी.सी.
६. सुदीप गौतम
७. विपुल पोखेल
८. गोविन्द आचार्य
९. नित्यानन्द शर्मा
१०. मधुसूदन पौडेल
११. गुरुप्रसाद शर्मा
१२. उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
१३. शेरबहादुर चौधरी
१४. नारायण 'सल्यानी'
१५. गोविन्द न्यौपाने
१६. रमेश पाण्डे

यसैगरी लेखक संघ दाङको संस्थापक कार्यसमिति र सल्लाहकार समिति यसप्रकार

रहेको छ : २४

अध्यक्ष	:	शङ्कर पौडेल
उपाध्यक्ष	:	गुरुप्रसाद शर्मा
सचिव	:	नारायण चालिसे
सह-सचिव	:	सुदीप गौतम
कोषाध्यक्ष	:	बमबहादुर डी.सी.
सदस्य	:	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ

सदस्य	:	गोविन्द आचार्य
सदस्य	:	नारायण 'सल्यानी'
सदस्य	:	शेरबहादुर चौधरी
सदस्य	:	नित्यानन्द शर्मा
सदस्य	:	श्यामप्रसाद खनाल

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ
यज्ञबहादुर बुढाथोकी
तीर्थराज शर्मा ज्ञवाली
विनोद पोखेल
भैरवप्रसाद मजगैयाँ

३.२.१ उद्देश्य

कुनै पनि कार्य उद्देश्य बिनाको छ भने सफल हुन सक्दैन । उद्देश्य लिएर प्रारम्भ भएको यात्रा नै गन्तव्यमा पुग्न सक्छ । नेपाली भाषा, साहित्य, संस्कृति, कलाको संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने पवित्र उद्देश्य लिएर स्थापना भएको लेखक संघ दाङले आफ्नो उद्देश्य विधानमार्फत व्यवस्थित गरेको छ । भाषा साहित्य कला एवम् संस्कृतिको समग्र स्वरूप नै राष्ट्रको प्राण हो । भाषा, साहित्य, कला एवम् संस्कृतिको विकास एवम् प्रबर्द्धन बिना कुनै पनि राष्ट्रको उत्थान हुन सक्दैन । समग्रमा वाङ्मय नै राष्ट्रको ढुकढुकी हो ।^{२५}

वि.सं. २०४६ को जनआन्दोलनद्वारा बहुदलीय व्यवस्थाको पुनस्थापना भई सकेपछि देशका कुना-कुनामा कला, साहित्य र संस्कृतिको विकास, प्रबर्द्धन र संरक्षणको निम्ति नवीन चेतना जागृत हुन थाल्यो । मुलुकको समग्र उत्थानमा सबैको उत्तिकै महत्त्व हुन्छ भन्ने तथ्यलाई दृष्टिगत गरी भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको संरक्षण गर्न एक स्वायत्त संस्था

^{२५} लेखक संघ दाङको विधानको प्रस्तावनाअनुसार ।

स्थापना गर्न जिल्लाभरिका सम्पूर्ण प्रजातन्त्रवादी साहित्यकारलाई एक सूत्रमा आबद्ध गर्ने पुनीत उद्देश्य अवलम्बन गर्दै लेखक संघ दाङको स्थापना गरियो । ^{२६}

लेखक संघ दाङको मौजूदा विधानमा यसका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :-

- (क) मुलुकमा प्राप्त भएको प्रजातन्त्रको जगेर्ना गर्न प्रजातान्त्रिक साहित्यकारहरू एकजुट भएर आ-आफ्नो क्षेत्रबाट सशक्त पाइला चाल्ने ।
- (ख) वाङ्मयको विकास, प्रवर्द्धन र संरक्षणका निम्ति दाङका सम्पूर्ण प्रजातन्त्रवादी साहित्यकारहरूलाई एकत्रित गर्ने ।
- (ग) भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको उत्थान गर्ने ।
- (घ) आवश्यक रूपमा देशका विभिन्न संस्थाहरूसँग सम्बन्ध राख्दै कला र साहित्यको विकासको निम्ति योगदान पुऱ्याउन अनुभवको आदानप्रदान, सहयोग, सद्भाव र सामञ्जस्यता कायम गर्ने ।
- (ङ) साहित्यिक प्रतिभाहरूको सिर्जनात्मक विकासको निम्ति प्रयत्नशील रहने ।
- (च) दाङमा साहित्यको विकासको निम्ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ^{२७}

लेखक संघ दाङको स्थापना हुनुभन्दा अघि दाङ जिल्लामा एकमात्र साहित्यिक संस्था राप्ती साहित्य परिषद् थियो । दाङमा साहित्यकार र साहित्यप्रेमी धेरै भएकाले एकमात्र राप्ती साहित्य परिषद् हुँदा प्रजातन्त्रप्रेमी साहित्यकारहरूले अर्को साहित्यिक संस्था पनि आवश्यक महसुस गरी वि.सं. २०५२ फागुन ७ गते तत्कालीन त्रिभुवन नगर नगर पालिका वडा नं.११ शिववस्तीमा शङ्कर पौडेल, बमबहादुर डी.सी., गुरुप्रसाद शर्मा 'रतन', नारायण चालिसे, सुदीप गौतम, उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, गोविन्द आचार्य, नारायण सल्यानी, शेरबहादुर चौधरी, नित्यानन्द शर्मा, श्यामप्रसाद खनाल, बलदेव मजगैयाँ, विनोद पोखेल, भैरवप्रसाद मजगैयाँ, तीर्थराज शर्मा ज्ञवाली, यज्ञबहादुर बुढाथोकीको उपस्थितिमा भएको भेलाले संस्थाको नाम लेखक संघ नामकरण गरी तदर्थ समिति गठन गर्‍यो । ^{२८}

^{२६} ऐजन ।

^{२७} लेखक संघ दाङको विधानको परिच्छेद दुईमा उल्लेख भएअनुसार ।

^{२८} शङ्कर पौडेल, "लेखक संघको इतिहास", प्रवाह, दाङ : लेखक संघ, (२०६८), पृ.१२१ ।

३.२.२ लेखक संघ दाङको स्थापना कालदेखि हालसम्मको कार्यसमितिको विवरण

लेखक संघ दाङको २०५२ सालमा गठन भएको पहिलो कार्य समिति

अध्यक्ष	:	शङ्कर पौडेल
उपाध्यक्ष	:	गुरुप्रसाद शर्मा
सचिव	:	नारायण चालिसे
सह-सचिव	:	सुदीप गौतम
कोषाध्यक्ष	:	बमबहादुर डी.सी.
सदस्य	:	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
सदस्य	:	गोविन्द आचार्य
सदस्य	:	नारायण 'सल्यानी'
सदस्य	:	शेरबहादुर चौधरी
सदस्य	:	नित्यानन्द शर्मा
सदस्य	:	श्यामप्रसाद खनाल

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ
यज्ञबहादुर बुढाथोकी
तीर्थराज शर्मा ज्ञवाली
विनोद पोखेल
भैरवप्रसाद मजगैयाँ

वि.सं. २०५४ सालमा गठन भएको दोस्रो कार्यसमिति

अध्यक्ष	:	शङ्कर पौडेल
उपाध्यक्ष	:	गंगामणि शर्मा
सचिव	:	बमबहादुर डी.सी.
सह-सचिव	:	सुदीप गौतम
कोषाध्यक्ष	:	नारायण 'सल्यानी'
सदस्य	:	गुरुप्रसाद शर्मा

सदस्य	:	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
सदस्य	:	नारायण चालिसे
सदस्य	:	शेरबहादुर चौधरी
सदस्य	:	राजेन्द्रबहादुर बस्नेत
सदस्य	:	हिमोढ पहाडी

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ
विनोद पोखेल
भैरवप्रसाद मजगैयाँ
तीर्थराज शर्मा ज्ञवाली
यज्ञबहादुर बुढाथोकी

वि.सं. २०५६ सालमा गठन भएको तेस्रो कार्यसमिति

अध्यक्ष	:	शङ्कर पौडेल
उपाध्यक्ष	:	गंगामणि शर्मा
सचिव	:	नारायण नेपाल
सह-सचिव	:	नित्यानन्द शर्मा
कोषाध्यक्ष	:	बमबहादुर डी.सी.
सदस्य	:	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
सदस्य	:	नारायण 'सल्यानी'
सदस्य	:	सुशील गौतम
सदस्य	:	गोविन्द आचार्य
सदस्य	:	कृष्णराज डी.सी.
सदस्य	:	बलदेव पोखेल

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ

विनोद पोखेल

भैरवप्रसाद मजगैयाँ

तीर्थराज शर्मा ज्ञवाली

यज्ञबहादुर बुढाथोकी

वि.सं. २०५८ सालमा गठन भएको चौथो कार्यसमिति

अध्यक्ष	:	शङ्कर पौडेल
उपाध्यक्ष	:	गंगामणि शर्मा
सचिव	:	बमबहादुर डी.सी.
सह-सचिव	:	सुदीप गौतम
कोषाध्यक्ष	:	नित्यानन्द शर्मा
सदस्य	:	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
सदस्य	:	नारायण नेपाल
सदस्य	:	सुशील गौतम
सदस्य	:	मकुश पन्थी
सदस्य	:	कृष्णराज डी.सी.
सदस्य	:	मदन सुवेदी

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ

विनोद पोखेल

भैरवप्रसाद मजगैयाँ

तीर्थराज शर्मा ज्ञवाली

यज्ञबहादुर बुढाथोकी

वि.सं. २०६० सालमा गठन भएको पाँचौ कार्यसमिति

अध्यक्ष	:	शङ्कर पौडेल
उपाध्यक्ष	:	सुशील गौतम
सचिव	:	सुदीप गौतम
सह-सचिव	:	मदन सुवेदी
कोषाध्यक्ष	:	नारायण नेपाल
सदस्य	:	बमबहादुर डी.सी.
सदस्य	:	गंगामणि शर्मा
सदस्य	:	कृष्णराज डी.सी.
सदस्य	:	नीता पोखेल
सदस्य	:	मेघराज शर्मा पौडेल
सदस्य	:	दामु मर्सिफूल

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ
विनोद पोखेल
भैरवप्रसाद मजगैयाँ
तीर्थराज शर्मा ज्ञवाली
यज्ञबहादुर बुढाथोकी
प्रा. स्थानेश्वर गौतम

वि.सं. २०६२ सालमा गठन भएको छैठौँ कार्यसमिति

अध्यक्ष	:	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
उपाध्यक्ष	:	सुदीप गौतम
सचिव	:	दामु मर्सिफूल
सह-सचिव	:	लोकराज अधिकारी
कोषाध्यक्ष	:	मदन सुवेदी

सदस्य	:	सुशील गौतम
सदस्य	:	नित्यानन्द शर्मा
सदस्य	:	नारायण नेपाल
सदस्य	:	डा. कृष्णराज डी.सी.
सदस्य	:	नीता पोखेल
सदस्य	:	हिमोढ पहाडी

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ

विनोद पोखेल

भैरवप्रसाद मजगैयाँ

प्रा. स्थानेश्वर गौतम

प्रा. गदाधर पौडेल

शङ्कर पौडेल

वि.सं. २०६४ सालमा गठन भएको सातौँ कार्यसमिति

अध्यक्ष	:	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
उपाध्यक्ष	:	डा. कृष्णराज डी.सी.
सचिव	:	नीता पोखेल
सह-सचिव	:	लोकराज अधिकारी
कोषाध्यक्ष	:	मदन सुवेदी
सदस्य	:	नारायण नेपाल
सदस्य	:	नित्यानन्द शर्मा
सदस्य	:	दीपा खनाल
सदस्य	:	तिलक न्यौपाने
सदस्य	:	गोविन्द पौडेल
सदस्य	:	खगराज न्यौपाने

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ

प्रा. गदाधर पौडेल

विनोद पोखेल

प्रा. स्थानेश्वर गौतम

शङ्कर पौडेल

वि.सं. २०६६ सालमा गठन भएको आठौँ कार्यसमिति

अध्यक्ष : डा. शिवकुमार सुवेदी

उपाध्यक्ष : नारायण नेपाल

सचिव : नीता पोखेल

सह-सचिव : पीताम्बर रिजाल

कोषाध्यक्ष : मदन सुवेदी

सदस्य : हरि पोखेल

सदस्य : खगराज न्यौपाने

सदस्य : हिमोढ पहाडी

सदस्य : सन्ध्या रेग्मी

सदस्य : दीपा खनाल

सदस्य : किशोरचन्द्र गौतम

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ

शङ्कर पौडेल

प्रा. स्थानेश्वर गौतम

उत्तमकृष्ण मजगैयाँ

प्रा. गदाधर पौडेल

विनोद पोखेल

वि.सं. २०६८ सालमा गठन भएको नवौं कार्यसमिति

अध्यक्ष	:	शङ्कर पौडेल
उपाध्यक्ष	:	डा.कृष्णराज डी.सी.
सचिव	:	खगराज न्यौपाने
सह-सचिव	:	पीताम्बर रिजाल
कोषाध्यक्ष	:	मदन सुवेदी
सदस्य	:	हिमोढ पहाडी
सदस्य	:	देवा पौडेल
सदस्य	:	गणेश पाण्डे 'वल्कल'
सदस्य	:	सुदीप गौतम
सदस्य	:	कृष्णप्रसाद सुवेदी
सदस्य	:	हुमबहादुर डी.सी.

सल्लाहकार समिति

बलदेव शर्मा मजगैयाँ
प्रा. स्थानेश्वर गौतम
प्रा. गदाधर पौडेल
विनोद पोखेल
उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
सुशील गौतम (हापुर)
डा. शिवकुमार सुवेदी २९

३.३ दाङ जिल्लामा स्थापना भएका पुरस्कारको सङ्क्षिप्त परिचय

नेपाली वाङ्मयको इतिहास निर्माणमा सर्वाङ्गीण दृष्टिकोणले सम्पूर्ण राष्ट्रलाई समग्रताको कडीले हेर्ने भावनात्मक मर्मको सूत्रपात गर्ने कार्यको जिम्मा यहाँका लेखक प्रतिभा, अन्वेषकहरूले लिएका हुन्छन् । देशको गौरवगाथाको रूपमा रहेको साहित्य, कला, संस्कृति, इतिहास एवम् ज्ञान, विज्ञान र प्रविधिका कुरा आदिले राष्ट्रियता प्रबर्द्धन गर्नमा पनि उल्लेखनीय भूमिका खेल्दछ । आफ्नो सीमित स्रोत र साधनले पुगेसम्म देशको साहित्य, कला र संस्कृतिको संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्न सरकारी पक्षले केही प्रयास त गरेकै हुन्छ तर पनि उचित सम्मान प्रोत्साहन र पुरस्कारद्वारा प्रतिभा फस्टाउने अनुकूल वातावरणको अभावमा त्यस्ता साधकबाट समाज र राष्ट्रले आशा गरेजस्तो उपलब्धी पाउने सम्भावना भने रहदैन । त्यसकारण यिनै वाङ्मय साधकहरूले संस्थागत विकास गर्दै विभिन्न साहित्यिक संस्थाले प्रतिभाहरूलाई सम्मान, प्रोत्साहन र पुरस्कृत गर्ने उद्देश्यले साहित्यप्रति अभिरूचि भएका विभिन्न व्यक्तिहरूले अक्षयकोष खडा गरी विभिन्न विधामा कलम चलाउने स्रष्टालाई विभिन्न पुरस्कारहरू प्रदान गर्दै आएका छन् । यसरी दाङ जिल्लामा स्थापना भई वितरण गरिँदै आएका विभिन्न पुरस्कारहरू निम्नलिखित छन् :

३.३.१ तारा पन्त पुरस्कार

वि.सं. १९९३ मा दाङको काभ्रेमा जन्मनु भएका गिरिराज पन्तले आफ्ना पिता तारा पन्तको नाममा वि.सं. २०४५ सालमा तारा पन्त पुरस्कार स्थापना गरेका हुन् । यस पुरस्कारको राशी एक हजार रूपैयाँ रहेको छ । यो पुरस्कार साहित्यका क्षेत्रमा योगदान गर्ने साहित्यिक स्रष्टालाई प्रत्येक वर्ष प्रदान गरिन्छ ।^{३०} यस पुरस्कारबाट गिरिराज शर्मा, अमर गिरी, उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, बलदेव मजगैयाँ, लक्ष्मीनाथ योगी, डिल्लीबहादुर के.सी., तीर्थबहादुर डाँगी लगायतका साहित्यकारहरू पुरस्कृत भएका छन् ।

^{३०} पद्मप्रसाद शर्मा, राप्ती साहित्य परिषद्को इतिहास, दाङ : राप्ती साहित्य परिषद्, (२०६०), पृ. ४ ।

३.३.२ यादव प्रतिभा पुरस्कार

वि.सं. १९८८ सालमा दाइमा जन्मिएका नारायणप्रसाद शर्माले आफ्ना पिता यादवप्रसाद शर्माको नाममा यादव प्रतिभा पुरस्कार (२०४६) को स्थापना गरेका हुन् । स्थापना कालमा रू ५००/- (पाँच सय रूपैयाँ) राशीको यो पुरस्कार २०४८ सालदेखि रू १०००/- (एक हजार रूपैयाँ) राशीको रहेको छ । यस पुरस्कारबाट सुधन पौडेल, कृष्ण सेन 'इच्छुक', महेश चौधरी, नित्यानन्द शर्मा, भक्तिराम ज्ञवाली, गोविन्द चिस जस्ता प्रतिभाहरू पुरस्कृत भएका छन् ।

३.३.३ धनेश्वर पुरस्कार

वि.सं. २०१० सालमा जन्मिएका ऋषिराज जङ्गलीले आफ्ना पिता धनेश्वर पौडेलका नाममा धनेश्वर पुरस्कार (२०४६) स्थापना गरेका हुन् । स्थापना कालमा यसको राशी रू. ५००/- भए पनि २०५२ सालदेखि यसको राशी रू. एकहजार रूपैयाँ रहेको छ । यस पुरस्कारबाट शङ्कर पौडेल, शरद देवकोटा, यज्ञवहादुर डाँगी, हिरा डी.सी., गुरुप्रसाद शर्मा, पद्मप्रसाद शर्मा जस्ता साहित्यकारहरू पुरस्कृत भएका छन् ।

३.३.४ घनश्याम पुरस्कार

वि.सं. २००४ सालमा दाइमा जन्मिएका पुरूषोत्तम खनालले आफ्ना पिता घनश्याम खनालको नाममा घनश्याम पुरस्कार (२०४७) स्थापना गरेका हुन् । स्थापना कालमा ५००/- राशीको यो पुरस्कार २०५२ सालदेखि रू. १०००/- राशीको रहेको छ । यस पुरस्कारबाट शेरबहादुर चौधरी, ठाकुरप्रसाद आचार्य, टीकाराम उदासी, टीकाराम रेग्मी, गोविन्द आचार्य लगायतका प्रतिभाहरू पुरस्कृत भएका छन् ।

३.३.५ पद्मनाभ पुरस्कार

सन् १९५१ नोभेम्बर १३ तारिखका दिन जन्मिएका नरेशजङ्ग राणाले आफ्ना पिताको सम्भनामा पद्मनाभ पुरस्कार (२०५२) राप्ती साहित्य परिषद्मा स्थापना गरेका हुन् । यस पुरस्कारको राशी रू. १०००/- (एक हजार रूपैयाँ) रहेको छ । यो पुरस्कार २०५३ सालदेखि प्रदान गरिदै आएको छ ।

३.३.६ बमशङ्कर साहित्य पुरस्कार

वि.सं. २००४ सालमा दाङमा जन्मिएका शङ्कर पौडेल र वि.सं. २०१८ सालमा दाङमै जन्मिएका बमबहादुर डी.सी.ले संयुक्त रूपमा **बमशङ्कर साहित्य पुरस्कार** (२०५३) स्थापना गरेका हुन् । स्थापनाकालमा ५०००/- राशीको यो पुरस्कार २०६८ सालदेखि १५,०००/- राशीको अक्षय कोष रहेको छ । प्रत्येक वर्ष साहित्यमा विशिष्ट योगदान पुऱ्याउने साहित्यकारलाई प्रदान गरिने यो पुरस्कार लेखक संघमा स्थापना गरिएको छ । यस पुरस्कारबाट रत्नाकर देवकोटा, नारायण चालिसे, कृष्णराज डी.सी., नित्यानन्द शर्मा, गुरुप्रसाद शर्मा, टीकाराम उदासी, सुदीप गौतम लगायतका प्रतिभाहरू पुरस्कृत भएका छन् ।

३.३.७ विष्णुनुमा पुरस्कार

वि.सं. २००९ सालमा दाङमा जन्मिएका महेश गौतमले आफ्ना बुवा विष्णुप्रसाद गौतम र आमा नुमादेवी गौतमको नाममा **विष्णुनुमा पुरस्कार** (२०५४) स्थापना गरेका हुन् । दाङमा नारी हस्ताक्षरको संरक्षण र विकासका लागि साहित्यमा योगदान पुऱ्याउने नारी प्रतिभालाई यो पुरस्कार प्रदान गरिँदै आएको छ ।

३.३.८ दिलसरी दल पुरस्कार

वि.सं. २०३६ सालमा रोल्पामा जन्मिएका नवीन पुन मगर (नवीन विभास) ले आफ्ना बुवा आमाको नाममा **दिलसरी दल पुरस्कार** (२०५९) स्थापना गरेका हुन् । स्थापनाकालमा १० हजारको अक्षयकोष खडा गरिएकोमा २०६५ सालदेखि १० हजार थप गरी २० हजारको अक्षयकोष खडा गरिएको छ । प्रत्येक दुई-दुई वर्षमा प्रदान गरिने यो पुरस्कार पारिजात स्मृति दिवस पारेर प्रदान गरिँदै आएको छ ।^{३१}

^{३१} कमलमणि देवकोटा, **राप्तीदूत**, दाङ : 'राप्ती साहित्य परिषद्', (२०६६), वर्ष ३२, पूर्णाङ्क ९, पृ. ५५।

३.३.९ डोमादेवी साहित्य पुरस्कार

साहित्यकार डिल्लीराज आचार्यले आफ्नी ममतामयी आमा डोमादेवी आचार्यको सम्झनामा वि.सं. २०६१ सालमा डोमादेवी साहित्य पुरस्कार स्थापना गरेका हुन् । यसको अक्षय कोष २० हजार रूपैयाँ रहेको छ । साहित्यिक क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने साहित्यिक व्यक्तित्वलाई यो पुरस्कार प्रदान गरिदै आएको छ ।

३.३.१० नन्दहरि साहित्य पुरस्कार

सन्तोषकुमार रेग्मीले आफ्ना हजुरबुवा नन्दहरि उपाध्यायको सम्झनामा वि.सं. २०६० सालमा नन्दहरि साहित्य पुरस्कार स्थापना गरेका हुन् । यो पुरस्कार प्रत्येक वर्ष साहित्यमा योगदान पुऱ्याउने स्रष्टालाई प्रदान गरिन्छ ।

३.३.११ भरतमणि-शारदादेवी पुरस्कार

भरतमणि शर्मा र शारदादेवी शर्माले आफ्नै नाममा भरतमणी- शारदादेवी पुरस्कार (२०५५) स्थापना गरेका हुन् । यो पुरस्कारको अक्षयकोष पाँच हजार रूपैयाँ रहेको छ । प्रत्येक दुई-दुई वर्षमा साहित्यका क्षेत्रमा विशिष्ट योगदान पुऱ्याउने साहित्यकारलाई यो पुरस्कार लेखक संघ दाङबाट प्रदान गरिँदै आएको छ ।

३.३.१२ नारायण सल्यानी स्मृति साहित्य पुरस्कार

वि.सं. २०२० सालमा जन्मिएका नारायण नेपालले साहित्यकार नारायण सल्यानीको स्मृतिमा यो पुरस्कार २०५८ सालमा स्थापना गरेका हुन् । यो पुरस्कारको अक्षयकोष पाँच हजार रूपैयाँ रहेको छ । प्रत्येक दुई-दुई वर्षमा नेपाली साहित्यको गजल विधामा कलम चलाउने स्रष्टालाई यो पुरस्कार लेखक संघ दाङबाट प्रदान गरिँदै आएको छ ।

३.३.१३ तोयाराम ईश्वरादेवी साहित्य पुरस्कार

दाङको घोराही स्थायी बसोबास भएका हरिप्रसाद पाण्डेयले आफ्ना बुवा तोयाराम पाण्डेय र आमा ईश्वरादेवी पाण्डेयको नाममा यो पुरस्कार २०६० सालमा स्थापना गरेका हुन् । यो पुरस्कारको अक्षयकोष सात हजार रूपैयाँ रहेको छ । यो पुरस्कार प्रत्येक वर्ष साहित्यमा योगदान पुऱ्याउने स्रष्टालाई प्रदान गरिँदै आएको छ । यो पुरस्कार लेखक संघ दाङमा स्थापना गरिएको छ ।

३.३.१४ नन्दप्रज्ञा साहित्य पुरस्कार

दाङको विजौरीमा स्थायी बसोबास भएका भैरवप्रसाद मजगैयाँले आफ्ना बुवाआमाको नाममा नन्दप्रज्ञा पुरस्कार २०५३ स्थापना गरेका हुन् । प्रत्येक वर्ष साहित्यका क्षेत्रमा विशिष्ट योगदान पुऱ्याउने साहित्यकारलाई रू. एकहजार पाँच सहित यस पुरस्कारले पुरस्कृत गरिँदै आएको छ । यो पुरस्कार लेखक संघ दाङमा स्थापना गरिएको छ ।

३.३.१५ निमादेवी खनाल स्मृति बालप्रतिभा पुरस्कार

राप्ती साहित्य परिषद्का वर्तमान अध्यक्ष पुरूषोत्तम खनालद्वारा वि.सं. २०६१ सालमा रू. १० हजार राशीको अक्षयकोष खडा गरी निमादेवी खनाल स्मृति बालप्रतिभा पुरस्कार स्थापना गरिएको हो । प्रत्येक वर्ष यो पुरस्कार बालप्रतिभालाई प्रदान गरिँदै आएको छ ।

३.३.१६ देवीचन्द्र साहित्य पुरस्कार

घोराही दाङ निवासी साहित्यकार दम्पती सूर्यनाथ सापकोटा र सीतादेवी सापकोटाद्वारा बुवा देवीप्रसाद सापकोटा र आमा चन्द्रकला सापकोटाको नाममा देवीचन्द्र साहित्य पुरस्कार २०६४ स्थापना भएको हो । स्थापना कालमा तीस हजारको अक्षयकोषबाट सुरू भएको यो पुरस्कार २०६५ सालमा रू. पाँच हजार थप गरी पैँतीस हजार पुऱ्याइएको छ ।

३.३.१७ अपामुकुन्द प्रज्ञा पुरस्कार

डा. लेखराज सुवेदीद्वारा वि.सं. २०६४ सालमा रू. १५ हजारको अक्षयकोषबाट अपामुकुन्द प्रज्ञा पुरस्कार स्थापना भएको हो । वि.सं. २०६५ साल पुनः १५ हजार रूपैयाँ थप गरी तीस हजार रूपैयाँको अक्षयकोष खडा गरिएको छ । यो पुरस्कार साहित्यका क्षेत्रमा विशिष्ट योगदान पुऱ्याउने व्यक्तित्वलाई प्रदान गरिँदै आएको छ ।

३.३.१८ राप्ती साहित्य पुरस्कार

गिरिराज पन्त, नारायणप्रसाद शर्मा, ऋषिराज जङ्गली, पुरूषोत्तम खनाल र नरेशजङ्ग राणाद्वारा आफ्ना पिताहरू क्रमशः तारा पन्त, यादव शर्मा, धनेश्वर पौडेल, घनश्याम खनाल र पद्मनाभ राणाको स्मृतिमा स्थापना गरिएको तारा पन्त पुरस्कार (वि.सं. २०४५), यादव प्रतिभा

पुरस्कार (वि.सं. २०४६), धनेश्वर पुरस्कार (वि.सं. २०४६), घनश्याम पुरस्कार (वि.सं. २०४७), र पद्मनाभ पुरस्कार (वि.सं. २०५२), गरी जम्मा पाँच वटा पुरस्कारको वि.सं. २०५३ सालमा संयोजन गरी राप्ती साहित्य पुरस्कार नामकरण गरिएको हो । यसको राशी पाँच हजार रूपैयाँ रहेको छ । यो पुरस्कार राप्ती साहित्य परिषद्मा स्थापना गरिएको छ ।

३.३.१९ ऋषिलक्ष्मी साहित्य पुरस्कार

घोराही दाङ निवासी सुशील गौतमद्वारा आफ्ना बुवा ऋषिराम गौतम र आमा लक्ष्मी गौतमको नाममा वि.सं. २०६४ सालमा ऋषिलक्ष्मी साहित्य पुरस्कार को स्थापना गरेका हुन् । स्थापनाकालमा १५ हजारको अक्षयकोषबाट सुरु भएको यो पुरस्कार वि.सं. २०६५ सालमा पाँच हजार थप गरी बीस हजारको अक्षय कोष खडा गरिएको छ । यो पुरस्कार राप्ती साहित्य परिषद्मा स्थापना गरिएको छ ।

३.३.२० पद्मकुल स्मृति हास्यव्यङ्ग्य पुरस्कार

भूपेन्द्र सुवेदी र जानकी सुवेदीद्वारा वि.सं. २०६५ सालमा पद्मकुल स्मृति हास्यव्यङ्ग्य पुरस्कार स्थापना गरिएको हो । यो पुरस्कारको अक्षय कोष तीस हजार रूपैयाँ रहेको छ । यो पुरस्कार साहित्यका क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने स्रष्टालाई प्रत्येक दुई-दुई वर्षमा प्रदान गरिदै आएको छ ।

३.३.२१ देवका-दामोदर बालस्मृति पुरस्कार

दाङको सौडियार निवासी नगेन्द्रकुमार आचार्यद्वारा आफ्ना मातापिता देवका आचार्य र दामोदर आचार्यका नाममा देवका-दामोदर बालस्मृति पुरस्कार (२०६५) स्थापना गरेका हुन् । यो पुरस्कारको अक्षय कोष दश हजार रूपैयाँ रहेको छ । यो पुरस्कार रोल्पा जिल्लाका चौध वर्ष मुनिका बालबालिकालाई प्रदान गरिदै आएको छ ।

३.३.२२ गोपालचन्द्र पुरस्कार

गोपालचन्द्र पोखेलद्वारा वि.सं. २०६४ सालमा गोपालचन्द्र पुरस्कार स्थापना गरिएको हो । यो पुरस्कारको अक्षय कोष बीस हजार रूपैयाँ रहेको छ । यो पुरस्कार हरेक वर्ष साहित्यिक स्रष्टालाई प्रदान गरिदै आएको छ ।

३.३.२३ शारदा लोहनी प्रतिभा पुरस्कार

दाडको तेरौटेमा स्थायी बसोबास गर्नुहुने खगराज लोहनीले आफ्नी धर्मपत्नी शारदा लोहनीको नाममा शारदा लोहनी प्रतिभा पुरस्कार (२०६४) स्थापना गरेका हुन् । यो पुरस्कारको अक्षयकोष १०,०००/- रूपैयाँ रहेको छ । यो पुरस्कार प्रत्येक वर्ष महिला प्रतिभालाई मात्र प्रदान गरिँदै आएको छ । लेखक संघ दाडमा यो पुरस्कार स्थापना गरिएको छ ।

३.३.२४ निबुलाल डोङ्ग्ली थारू संस्कृति तथा साहित्य पुरस्कार

दाडको देउखुरी निवासी कृष्णराज सर्वहारी द्वारा आफ्ना माता पिताका नाममा निबुलाल डोङ्ग्ली थारू संस्कृति तथा साहित्य पुरस्कार (२०६३) स्थापना गरिएको हो । प्रत्येक दुई-दुई वर्षमा थारू संस्कृति र साहित्यमा कलम चलाउने स्रष्टालाई नगद २००२/- सहित यो पुरस्कार प्रदान गरिँदै आएको छ । यो पुरस्कार लेखक संघ दाडमा स्थापना गरिएको छ ।

३.३.२५ मञ्जु राणा स्मृति साहित्य पुरस्कार

दाड घोराही निवासी नरेशजङ्ग राणाद्वारा आफ्नी धर्मपत्नी मञ्जु राणाको स्मृतिमा मञ्जु राणा स्मृति साहित्य पुरस्कार (२०६३) स्थापना गरिएको हो । प्रत्येक वर्ष साहित्यका क्षेत्रमा योगदान पुऱ्याउने साहित्यकारलाई नगद १००१/- सहित यो पुरस्कार प्रदान गरिँदै आएको छ । यो पुरस्कार लेखक संघ दाडमा स्थापना गरिएको छ ।

३.३.२६ प्रगतिशील साहित्य पुरस्कार

प्रगतिशील लेखक संघ दाडद्वारा वि.सं. २०६० सालमा प्रगतिशील साहित्य पुरस्कार स्थापना गरिएको हो । यस पुरस्कारबाट नेत्रलाल पौडेल, कृष्ण सेन 'इच्छुक', नारायणप्रसाद शर्मा, अमर गिरी, सूर्यनाथ सापकोटा, पुरूषोत्तम खनाल, पद्मप्रसाद शर्मा, हिरामणि दुःखी सम्मानित भई सकेका छन् ।

३.३.२७ गोविन्द ज्ञवाली साहित्य पुरस्कार

दाङ विजौरी निवासी भक्तिराम ज्ञवालीले गोविन्द ज्ञवाली साहित्य पुरस्कार (२०६१) स्थापना गरेका हुन् । यस पुरस्कारबाट गोविन्द चिस, जानकी सुनार, रीता ज्ञवाली लगायतका साहित्यकार सम्मानित भएका छन् । यो पुरस्कार प्रगतिशील लेखक सङ्घ दाङमा स्थापना गरिएको छ ।

३.३.२८ गोविन्द चिस सर्जक पुरस्कार

दाङको हेकूली निवासी श्याम चिसले गोविन्द चिस सर्जक पुरस्कार (२०६२) स्थापना गरेका हुन् । यस पुरस्कारबाट टीकाराम उदासी, छविलाल कोपिला, सुरेशसुमन डाँगी, गणेश शाह लगायतका साहित्यकार सम्मानित भएका छन् । यो पुरस्कार प्रगतिशील लेखक सङ्घ दाङमा स्थापना गरिएको छ ।

३.३.२९ अनन्तटीका प्रतिभा पुरस्कार

वि.सं. २०१५ सालमा जन्मिएका ढिकपुर दाङ निवासी पद्मप्रसाद शर्माले आफ्ना माता पिता टीकादेवी उपाध्याय र अनन्तप्रसाद उपाध्यायको नाममा अनन्तटीका प्रतिभा पुरस्कार (२०६२) स्थापना गरेका हुन् । यस पुरस्कारबाट गिरिराज शर्मा, डिल्लीराज आचार्य, शेषमणि घिमिरे, यज्ञबहादुर डाँगी, शरद देवकोटा लगायतका साहित्यकार सम्मानित भएका छन् । यो पुरस्कार प्रगतिशील लेखक सङ्घ दाङमा स्थापना गरिएको छ ।

३.४ लेखक संघ दाङद्वारा स्थापना भएका विभिन्न पुरस्कारबाट पुरस्कृत स्रष्टाहरूको विवरण

साहित्यकार देशको गहना हो । समाज बदल्ने, निरङ्कुश सत्तामाथि धावा बोल्नेदेखि लिएर विचलित मनलाई शान्त पार्ने काम साहित्यले गर्छ तर हाम्रो देश नेपालमा रहेका ती महान् साहित्यकारको लेखाजोखा न सरकारले गर्छ न त अन्य संस्थाले गरेका छन् । साहित्य

सिर्जना गर्ने सर्जकको हौसला बढाउनका लागि भए पनि स्रष्टालाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्न सके उनीहरूको मनोबल उच्च रहने थियो । पुरस्कार धनराशीसँग तुलना गर्न भन्दा पनि सर्जकका ती चलायमान कलमलाई सक्रिय बनाउनका लागि हो । पुरस्कार सम्मान हो, इज्जत हो । स्रष्टा र साहित्यकारलाई सक्रिय बनाइरहने उच्चकोटीको सम्मान हो । यसै महान् विचारलाई आत्मसात गर्दै लेखक संघ दाडले साहित्यकार, सर्जक र स्रष्टालाई विभिन्न पुरस्कारहरू स्थापना गरी सम्मान तथा पुरस्कृत गर्दै आएको छ । यसरी लेखक संघ दाडले स्थापना गरेका पुरस्कारबाट पुरस्कृत हुने स्रष्टाहरूको विवरण निम्नानुसार दिइएको छ :

क्र.सं.	पुरस्कारको नाम	पुरस्कृत स्रष्टाको नाम	मिति
१.	बमशङ्कर साहित्य पुरस्कार	रत्नाकर देवकोटा	२०५३
२.		नारायण नेपाल	२०५४
३.		नारायण चालिसे	२०५५
४.		डा. कृष्णराज डी.सी.	२०५६
५.		नित्यानन्द शर्मा	२०५७
६.		गुरुप्रसाद शर्मा रेग्मी	२०५८
७.		टीकाराम उदासी	२०५९
८.		सुदीप गौतम	२०६०
९.		नित्यानन्द शर्मा	२०६१
१०.		तीर्थबहादुर डाँगी	२०६२
११.		छविकिरण ओली	२०६३
१२.		खगराज न्यौपाने	२०६४
१३.		दामु मर्सिफूल	२०६५
१४.		श्रीकृष्ण शर्मा 'पथिक'	२०६६
१५.		विपुल पोखेल	२०६७
१६.		देवमणि देवकोटा	२०६८
१७.		गंगामणि शर्मा	२०६९
१८.	नन्दप्रज्ञा साहित्य पुरस्कार	ठाकुरप्रसाद आचार्य	२०५३

१९.	प्रा. गदाधर पौडेल	२०५४
२०.	गोविन्द आचार्य	२०५५
२१.	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ	२०५६
२२.	दामोदर बटुवा	२०५७
२३.	नारायण सल्यानी (मरणोपरान्त)	२०५८
२४.	श्रीधर पौडेल	२०५९
२५.	सुशील गौतम	२०६०
२६.	बुनू लामिछाने	२०६१
२७.	गिरिराज शर्मा	२०६२
२८.	के.एल. पीडित	२०६३
२९.	शङ्कर पौडेल	२०६४
३०.	बमबहादुर डी.सी.	२०६५
३१.	नेत्र एटम	२०६६
३२.	डा. भीमार्जुन आचार्य	२०६७
३३.	गुरुप्रसाद शर्मा रेग्मी	२०६८
३४.	हरिप्रसाद पोखेल	२०६९
३५.	भरतमणि-शारदादेवी साहित्य पुरस्कार	सरस्वती पोखेल २०५६
३६.		मेदिनीकुमार केवल २०५८
३७.		सुकदेव लामिछाने २०६०
३८.		दुर्गाप्रसाद गौतम २०६२
३९.		अशोक लामिछाने २०६४
४०.		गोपाल भुसाल २०६६
४१.		नरेशजङ्ग राणा २०६८
४२.	नारायण सल्यानी स्मृति साहित्य पुरस्कार	सन्ध्या रेग्मी २०६०
४३.		गिररोदन एम.सी. २०६२
४४.		सुशील गौतम २०६४

४५.	सुदीप गौतम	२०६६
४६.	रमेश सुवेदी	२०६८
४७.	तोयाराम ईश्वरादेवी साहित्य पुरस्कार	मकुश पन्थी २०६१
४८.	विदुषी पाण्डेय	२०६२
४९.	कृष्णराज चौधरी 'सर्वहारी'	२०६३
५०.	तिलक न्यौपाने	२०६४
५१.	रामचन्द्र श्रेष्ठ	२०६५
५२.	लालताप्रसाद चौधरी	२०६६
५३.	सन्तोष श्रेष्ठ	२०६७
५४.	भीमकान्त आचार्य	२०६८
५५.	नवराज रजौरे	२०६९
५६.	मञ्जु राणा स्मृति साहित्य पुरस्कार	पार्वती लोहनी 'मनोरमा' २०६४
५७.	सङ्गीता चौधरी	२०६५
५८.	कविता उपाध्याय	२०६६
५९.	वसुन्धरा गौतम	२०६७
६०.	देवा पौडेल	२०६८
६१.	बालिका पन्त	२०६९
६२.	निबुलाल डोडली थारू संस्कृति तथा साहित्य पुरस्कार	महेश चौधरी २०६४
६३.	अशोक थारू	२०६६
६४.	छविलाल कोपिला	२०६७
६५.	गोविन्द आचार्य	२०६९
६६.	शारदा लोहनी प्रतिभा पुरस्कार	सरीता देवकोटा २०६६
६७.	केशव थापा	२०६७
६८.	राधिका आचार्य	२०६८
६९.	मञ्जु राणा (मरणोपरान्त)	२०६९

यसरी लेखक संघ दाङले स्थापना कालदेखि हालसम्म आठ वटा पुरस्कारहरू स्थापना गरेको छ । यी विभिन्न पुरस्कारबाट साहित्यका विविध विधामा कलम चलाउने साहित्यकारहरूलाई पुरस्कृत गरिएको छ । यसले गर्दा दाङ जिल्लालाई आफ्नो साहित्य साधनाको भूमि बनाएका साहित्यकारहरूको नेपाली भाषा, साहित्य, कला, संस्कृतिको उत्थान र विकासमा लाग्ने मनोबल बढेको छ । जसले गर्दा दाङ जिल्लामा साहित्य, लेखन र प्रकाशनको कार्य पनि सँगसँगै बढेको छ । यसका साथै साहित्यिक तथा भाषिक खोज अनुसन्धानका कार्यमा साहित्यकारको सक्रिय सहभागिता र क्रियाशीलता पाइन्छ । दाङ जिल्लामा बसेर लोकगीत, लोकसंस्कृतिको क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनु हुने डा. गोविन्द आचार्य, कृष्णराज सर्वहारी, महेश चौधरी लगायतका साहित्यकारहरू अहिले पनि निरन्तर क्रियाशील रहेका छन् ।

यसैगरी विभिन्न पुरस्कारबाट सम्मानित प्राज्ञ उत्तमकृष्ण मजगैयाँले हास्यव्यङ्ग्य कविता, हास्यव्यङ्ग्य निबन्ध र कथाका क्षेत्रमा पुऱ्याएको योगदान उल्लेखनीय रहेको छ । नारायण नेपाल, टीकाराम उदासी, सुशील गौतम, कृष्णराज डी.सी. लगायतकाले गीत, गजल र कविताका क्षेत्रमा दिएको योगदान र साहित्य सिर्जनामा र समालोचनामा नेत्र एटमले दिएको योगदानलाई पनि उच्च मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । यसका साथै विभिन्न पुरस्कारबाट सम्मानित शङ्कर पौडेल, नित्यानन्द शर्मा, दामु मर्सिफूल, गिरिराज शर्मा, डा. भीमार्जुन आचार्य, सन्ध्या रेग्मी, रमेश सुवेदी, सन्तोष श्रेष्ठ, सुदीप गौतम, छविलाल कोपिला लगायतका साहित्यकारहरू नेपाली भाषा साहित्यको विकास र उत्थानमा सक्रिय भएर लागिपरेका छन् ।

३.५ लेखक संघ दाङद्वारा सम्मानित व्यक्तित्वहरू

लेखक संघ दाङले नेपाली भाषा, साहित्य, संस्कृति, इतिहास, कला, समाजसेवाका साथै यस संघको उत्थान र उन्नतिमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउनु हुने जिल्लाका प्रतिष्ठित व्यक्ति, विद्वान्, राजनीतिज्ञ, समाजसेवी, कला संस्कृतिमा निरन्तर संलग्न महानुभावहरूलाई सम्मान गर्दै आएको छ । यसरी २०५३ सालदेखि हालसम्म यस संस्थाबाट सम्मानित व्यक्तित्वहरूको विवरण यसप्रकार रहेको छ : ३२

३२ शङ्कर पौडेल, पूर्ववत्, पृ. १२२ ।

क्र.सं.	सम्मानित व्यक्तिको नाम	मिति
१.	बलदेव शर्मा मजगैयाँ	२०५३
२.	गणेश विषम	२०५४
३.	पं. टेकनाथ गौतम	२०५५
४.	प्रभातनाथ योगी	२०५५
५.	भरतराज शर्मा आचार्य	२०५६
६.	खगराज लोहनी	२०५७
७.	देवीप्रसाद उपाध्याय	२०५८
८.	पं. रामेश्वर शर्मा	२०५८
९.	नारायणप्रसाद शर्मा	२०५८
१०.	प्रा. दत्तात्रय दाहाल	२०६०
११.	प्रा. स्थानेश्वर पौडेल	२०६०
१२.	प्रा. गदाधर पौडेल	२०६९
१३.	सोमनाथ पन्थी	२०६९

माथि उल्लेखित साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, इतिहासविद्, शिक्षाविद्हरूलाई लेखक संघ दाङले सम्मान गरेको छ । यसरी समाजका विभिन्न क्षेत्रमा विशिष्ट योगदान पुऱ्याउने व्यक्तित्वहरूलाई संघले गरेको सम्मान प्रशंसनीय छ । यसले सम्मानित व्यक्तिलाई अभि बढी क्रियाशील बनाई राख्न सहयोग पुऱ्याउने छ । जसबाट समाजका विभिन्न क्षेत्र शिक्षा, साहित्य, राजनीति, कला, संस्कृति, इतिहासको खोज, अनुसन्धान, विकास र प्रबर्द्धनमा टेवा पुग्दछ । यसरी सम्मानित हुने विशिष्ट व्यक्तिहरूले गरेका कार्यहरू प्रशंसनीय र अनुकरणीय छन् ।

३.६ लेखक संघ दाङद्वारा गठित प्रतिभा छनौट समितिका पदाधिकारीको विवरण

वि.सं. २०५३

संयोजक : भैरवप्रसाद मजगैयाँ

सदस्य : शङ्कर पौडेल

सदस्य : वमबहादुर डी.सी.

वि.सं. २०५४

संयोजक : शङ्कर पौडेल

सदस्य : नारायण चालिसे

सदस्य : गुरुप्रसाद शर्मा रेग्मी

वि.सं. २०५५

संयोजक : विनोद पोखेल

सदस्य : भैरवप्रसाद मजगैयाँ

सदस्य : वमबहादुर डी.सी.

वि.सं. २०५६

संयोजक : विनोद पोखेल

सदस्य : भैरवप्रसाद मजगैयाँ

सदस्य : वमबहादुर डी.सी.

वि.सं. २०५७

संयोजक : भैरवप्रसाद मजगैयाँ

सदस्य : उत्तमकृष्ण मजगैयाँ

सदस्य : सुशील गौतम

वि.सं. २०५८

संयोजक : प्रा. स्थानेश्वर गौतम

सदस्य : नारायण नेपाल

सदस्य : वमबहादुर डी.सी.

वि.सं. २०५९

संयोजक : सुशील गौतम

सदस्य : भैरवप्रसाद मजगैयाँ

सदस्य : नारायण नेपाल

वि.सं. २०६०

संयोजक : उत्तमकृष्ण मजगैयाँ

सदस्य : डा.कृष्णराज डी.सी.

सदस्य : मदन सुवेदी

वि.सं. २०६१

संयोजक : प्रा. स्थानेश्वर गौतम

सदस्य : गंगामणि शर्मा

सदस्य : नारायण नेपाल

वि.सं. २०६२

संयोजक : सुशील गौतम

सदस्य : मेघराज पौडेल

सदस्य : डा. कृष्णराज डी.सी.

वि.सं. २०६३

संयोजक : प्रा. गदाधर पौडेल

सदस्य : नारायण नेपाल

सदस्य : शङ्कर पौडेल

वि.सं. २०६४

संयोजक : नित्यानन्द शर्मा

सदस्य : डा.कृष्णराज डी.सी.

सदस्य : बमबहादुर डी.सी.

वि.सं. २०६५

संयोजक : शङ्कर पौडेल

सदस्य : नारायण नेपाल

सदस्य : नित्यानन्द शर्मा

वि.सं. २०६६

संयोजक : नित्यानन्द शर्मा

सदस्य : डा.कृष्णराज डी.सी

सदस्य : गोविन्द पौडेल

वि.सं. २०६७

संयोजक : प्रा. गदाधर पौडेल

सदस्य : नारायण नेपाल

सदस्य : हरि पोखेल

वि.सं. २०६८

संयोजक : खगराज न्यौपाने

सदस्य : उत्तमकृष्ण मजगैयाँ

सदस्य : शङ्कर पौडेल

वि.सं. २०६९

संयोजक : उत्तमकृष्ण मजगैयाँ

सदस्य : डा. हिमलाल पन्थी

सदस्य : नित्यानन्द शर्मा ।^{३३}

३.७ लेखक संघको कोष

कुनै पनि संस्था सञ्चालन गर्नका लागि कोष तथा रकमको आवश्यकता पर्दछ । त्यसका लागि लेखक संघले सदस्यता शुल्क, वार्षिक शुल्क, आजीवन सदस्यता शुल्क, विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी सङ्घ संस्थाबाट प्राप्त नगद तथा जिन्सी सामग्रीलाई कोषको रूपमा लिएको छ । यसका साथै वार्षिक रूपमा प्रकाशित हुने मुखपत्र पत्रिकाको विक्रीबाट प्राप्त रकम

^{३३} लेखक संघमा रहेको निर्णय पुस्तिकाको अभिलेख अनुसार ।

र संस्थाका शुभचिन्तक र शुभेच्छुकबाट प्राप्त हुने रकमले नै संस्थाको कोष वृद्धिमा सहयोग पुऱ्याएको छ । यस संस्थाले राप्ती बचत तथा ऋण सहकारी संस्थामा खाता खोली आर्थिक कारोबार गर्दै आएको छ । यसरी लेखक संघको कोष अभिवृद्धि गर्नमा नेपाली भाषा र साहित्यको विकासमा लाग्ने विभिन्न क्षेत्रका विभिन्न महानुभाव र शुभचिन्तकहरूबाट प्राप्त सहयोग र सद्भावको पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । यसका साथै संघलाई नगद तथा जिन्सी सामग्री प्रदान गरी कोष वृद्धिमा सहयोग गर्नुहुने महानुभावहरूका साथै सहयोगी संस्थाहरू यसप्रकार छन् :

१. खगराज लोहनी एवम् शारदादेवी लोहनी
२. निर्मल देवकोटा
३. प्रदीप गिरी
४. घोराही नगरपालिका
५. कृष्णप्रसाद सुवेदी
६. केशव लामिछाने
७. शङ्कर देवकोटा
८. अब्दुल मन्नान
९. यज्ञबहादुर बुढाथोकी
१०. विष्णु आर्ट
११. रामप्रसाद पौडेल
१२. शेरबहादुर थापा
१३. आनन्द न्यौपाने, ओमप्रकाश धिताल, दुर्गा बोहरा
१४. दीपकराज जोशी
१५. विश्व शाक्य
१६. सुदीप गौतम
१७. जिल्ला विकास समिति दाङ
१८. शिव घिमिरे
१९. हरिप्रसाद पौडेल

२०. विष्णुप्रसाद धिताल
२१. मिट्टुप्रसाद श्रेष्ठ (विल्सन)
२२. नारायणप्रसाद शर्मा (नयाँ युगबोध)
२३. युवा संसद दाड
२४. तुलसीपुर नगरपालिका
२५. मा. बलदेव शर्मा मजगैयाँ
२६. मा. कृष्णकिशोर घिमिरे
२७. हरिप्रसाद पाण्डेय
२८. ऋषिराज जङ्गली
२९. चन्द्रराज पन्त
३०. श्रीधर शर्मा
३१. मनोज बुढाथोकी
३२. मदन गुप्ता (जनता बुक स्टल)
३३. नित्यानन्द शर्मा । ३४

माथि उल्लेखित महानुभावहरूबाट विभिन्न समयमा विभिन्न किसिमका सहयोग प्राप्त गरी लेखक संघ दाडले आफ्नो कोष बृद्धि गर्दै आएको छ । यस्ता सहयोगी तथा शुभेच्छुक सङ्घ संस्था र व्यक्तिबाट प्राप्त सहयोगका कारण संस्थालाई विविध साहित्यिक गतिविधि सञ्चालन गर्न सहयोग पुगेको छ । यसका साथै साहित्यकारहरूको जमघट, अन्तरक्रिया, छलफल गोष्ठी जस्ता कार्य गर्न सहयोग पुगेको छ । जसबाट नेपाली साहित्यको विकास र प्रबर्द्धन गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान पुगेको छ । कुनै पनि कार्य सम्पन्न गर्न आर्थिक तथा भौतिक सामग्रीको आवश्यकता पर्दछ । त्यसका लागि नै संस्थाले कोष खडा गरेको हुन्छ, र त्यही कोषको सहायताले नै संस्थाले आफ्ना गतिविधिहरू अगाडि बढाउने गर्दछ । सोहीअनुसार नै लेखक संघ दाडलाई पनि विभिन्न सङ्घ, संस्था र व्यक्तिबाट प्राप्त नगद तथा जिन्सी सामग्रीको सहायताले

३४ शङ्कर पौडेल, पूर्ववत्, पृ.१२३ - १२४ ।

आफ्ना साहित्यिक गतिविधि सम्पन्न गर्न सहयोग पुगेको छ । जसले नेपाली भाषा, साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।

जिन्सी सामग्री विवरण

क्र.सं.	सामग्री	परिमाण
१.	स्टील दराज	३ थान
२.	काठको दराज	१ थान
३.	रोष्टम	१ थान
४.	काठको कुर्सी	१ थान
५.	बाकस टिनको	१ थान
६.	कार्पेट	२ थान
७.	भित्ते घडी	१ थान
८.	पड्खा	२ थान
९.	ऐना	१ थान
१०.	विभिन्न साहित्यकारका तस्वीर	१० थान
११.	सरस्वतीको तस्वीर	१ थान
१२.	कुशन (गद्दा)	३५ थान
१३.	ठूलो दरी	२ थान
१४.	जग	१ थान
१५.	सेतो पाटी	१ थान
१६.	बाल्टी	१ थान
१७.	माटाको घैटो	१ थान

३.८ जग्गादाता पं. टेकनाथ गौतमको सङ्क्षिप्त परिचय

भारतको कन्नौज हरियाणाबाट नेपाल आएका आत्रीगोत्री ब्राह्मण कुलमा काशीदासका सन्तानका रूपमा वि.सं. १९७५ जेष्ठ १५ गतेका दिन हापुर-८ वगिया दाङमा टेकनाथ

गौतमको जन्म भएको हो । गौतमले बनारसबाट आयुर्वेद र शुक्लयजुर्वेदमा शास्त्री, अङ्ग्रेजीमा आई.ए. र कानूनमा तत्कालीन शिक्षाको चार कक्षा उत्तीर्ण गरेका थिए । पं. गौतमको जीवनका बहुआयामहरू छन् । जस्तै : समाजसेवा, राजनीति, शिक्षा क्षेत्र (शिक्षा सेवा) इतिहास, अनुसन्धान, प्रकृतिप्रेम, न्यायक्षेत्र, धर्म र संस्कृति, सामाजिक संरचनाको अध्ययन, साहित्य दर्शन आदि । गौतमका सोह्रभन्दा बढी पुस्तकाकार कृतिहरू प्रकाशित छन् तर सबै कृतिहरू हाल सर्वसुलभ छैनन् । थारू जातिको इतिहास तथा संस्कृति (२०४४), राप्ती अञ्चलको इतिहास तथा केही संस्मरणहरू (२०५०), हिन्दू धर्म र बुद्ध धर्म एउटै आर्य धर्म हुन् । (२०५३) हाम्रो धर्म र धन लुटाइँदैछ बचाऊँ (२०५३), पुनर्विवाह विमर्श (२०५५), हिन्दू समाजका मातृजाति (२०५९) विचारणीय कुराहरू (२०६०) नेपाली छन्द : शतकम् (२०६२) श्रीमद्भागवद्गीता समश्लोकी नेपाली अनुवाद (२०६३) दाडलाई बचाऊँ, खस जातिको विवेचना, खस मगर र किराँत भनिने को हुन ? आदि कृतिहरू हाल प्रकाशित छन् । उनका फुटकर निबन्धहरू पनि विविध पत्रपत्रिकामा प्रकाशित छन् । ^{३५}

साहित्य समाजको कल्याणका लागि हुनुपर्दछ र नराम्रोलाई राम्रो तुल्याएर घुमाएर भनिने साहित्यको मनोरञ्जन पनि दिनुपर्दछ भन्ने साहित्यप्रतिको अवधारणा भएका पं.टेकनाथ गौतमले लेखक संघ दाडलाई वि.सं. २०५६ फागुन १९ र २० गते दाडमा सम्पन्न भएको बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठी समारोहमा घोराही नगरपालिका ११ शीतलनगर दाडमा रहेको ६ धुर जग्गा प्रदान गर्ने घोषणा गरेका थिए । सोही घोषणाअनुसार लेखक संघ दाडलाई प्राप्त जग्गामा अहिले दुई तले सभा हल सहितको पक्की भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भईसकेको छ । संस्थाको आजीवन सदस्य समेत रहेका पं.टेकनाथ गौतमले मूल्यवान जग्गा लेखक संघलाई निःशुल्क प्रदान गरी संस्थाको उत्थान र विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन् ।

३.९ संस्थापक अध्यक्ष शङ्कर पौडेलको सङ्क्षिप्त परिचय

लेखक संघ दाडका संस्थापक अध्यक्ष शङ्कर पौडेल हुन् । उनको जन्म वि.सं. २००४ साल असारमा चेतनाथ पौडेल र दिलकुमारी देवी पौडेलको कोखबाट लक्ष्मीपुर-७ सुनपुरमा

^{३५} डा. कृष्णराज डी.सी. "पं. टेकनाथ गौतमको कृतिगत अध्ययन" पं. टेकनाथ गौतम स्मृति ग्रन्थ, दाड : लेखक संघ, (२०६७), पृ.३२ ।

भएको थियो । हाल पौडेलको स्थायी बसोबास घोराही नगरपालिका-११ शिववस्तीमा रहेको छ । संस्कृत साहित्यमा स्नातक गरेका पौडेलको पहिलो रचना **गरीब** शीर्षकको कविता वि.सं. २०२८ सालमा नेपालगञ्जबाट प्रकाशित भएको थियो । संस्कृत विद्यालय विजौरी दाङमा अध्ययन गर्दा गुरुहरूको प्रेरणाबाट साहित्य साधनामा लागेका पौडेलका **स्वर्गद्वारी** लघु खण्डकाव्य (२०५०), **आमा** खण्डकाव्य (२०५२), **जीवन** शोककाव्य (२०५८) प्रकाशित भएका छन् । यसका साथै विभिन्न पत्रपत्रिकाको सम्पादन पनि गरेका छन् । पौडेलद्वारा सम्पादित कृतिहरूमा लेखक संघ दाङको वार्षिक मुखपत्र **प्रवाह** (२०६३), **प्रवाह** (२०६८), **पं.शालिग्राम गौतम स्मृति ग्रन्थ** (२०५८), **पं. टेकनाथ गौतम स्मृति ग्रन्थ** (२०६७) आदि रहेका छन् ।

समाजमा हुने विकृति विसङ्गतिको उजागर गर्न साहित्य रचना गर्ने उद्देश्य लिएका शङ्कर पौडेल **धनेश्वर पुरस्कार** (२०४७), **नन्दप्रज्ञा पुरस्कार** (२०६४) **पद्मनाथ तथा तिलकुमारी राणा साहित्य पुरस्कार**, काव्य गोष्ठीमा प्रथम स्थान, **पोखेल पद्म साहित्य पुरस्कार** आदि पुरस्कारबाट पुरस्कृत तथा सम्मानित पनि भएका छन् । लेखक संघ दाङको स्थापनामा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरी लेखक संघलाई निरन्तर अगाडि बढाउन लामो समय नेतृत्व तहमा रहेर शङ्कर पौडेलले पुऱ्याएको योगदान महत्त्वपूर्ण र गरिमामय रहेको छ ।

३.१० पूर्व अध्यक्ष उत्तमकृष्ण मजगैयाँको सङ्क्षिप्त परिचय

उत्तमकृष्ण मजगैयाँ लेखक संघ दाङका पूर्व अध्यक्ष हुन् । उनको जन्म वि.सं. २००९ साल असार २२ गते देवीप्रसाद उपाध्याय र हेमकुमारी देवीको कोखबाट विजौरी डाँडागाउँमा भएको थियो । हाल मजगैयाँको स्थायी बसोबास घोराही नगरपालिका २ कर्जाहीमा रहेको छ । स्नातक तहसम्मको औपचारिक अध्ययन पूरा गरेका मजगैयाँको पहिलो रचना **तबमात्र** शीर्षकको कविता वि.सं २०२० सालमा स्थानीय पत्रिका **ज्योत्स्ना** मा प्रकाशित भएको थियो । सामाजिक परिवेश, मुन्सी प्रेमचन्द्रका रचना र सहोदर दाजु बलदेव मजगैयाँको प्रेरणाले साहित्य साधनामा लागेका मजगैयाँका **जय अवसरवाद** हास्यव्यङ्ग्य कविता सङ्ग्रह (२०५४), **धरतीपुत्र** खण्डकाव्य (२०५४), **सुनको फूल पार्ने पोथी** हास्यव्यङ्ग्य निबन्ध सङ्ग्रह (२०५४), **गृहलक्ष्मी भित्र्याएपछि** हास्यव्यङ्ग्य निबन्ध सङ्ग्रह (२०५४), **धरोधर्म हजुर** हास्यव्यङ्ग्य निबन्ध सङ्ग्रह (२०५४), **अपराजिता** खण्डकाव्य (२०५६) **तिमी नरहे देश डुब्न्या छ** हास्यव्यङ्ग्य कविता सङ्ग्रह (२०५६), **बुद्धहरू मर्दैनन्** कविता सङ्ग्रह (२०५९), **वंशीतिर** कथा सङ्ग्रह (२०५९),

प्रकाशित भएका छन् । यसका साथै विभिन्न पत्रपत्रिका र स्मृति ग्रन्थको सम्पादन पनि गरेका छन् ।

उत्तमकृष्ण मजगैयाँद्वारा सम्पादित कृतिहरूमा राप्तीदूत, ज्योत्स्ना, प्रवाह, शेरबहादुर थापा स्मृति ग्रन्थ, पं.टेकनाथ गौतम स्मृति ग्रन्थ (२०६७) आदि रहेका छन् । राप्ती साहित्य परिषद्, लेखक सङ्घ, नेपाल साहित्यकार सङ्घ, नेपाली लेखक सङ्घ, नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, नेपाल पत्रकार महासङ्घ, नेपाल परिवार नियोजन सङ्घ, सर्वोदय पुस्तकालय लगायतका सङ्घ-संस्थामा आबद्ध रहेका मजगैयाँले नेपाली भाषा, साहित्यको क्षेत्रमा पुऱ्याएको योगदानको उच्च मूल्याङ्कन गर्दै तारापन्त पुरस्कार (२०४९), नन्दप्रज्ञा पुरस्कार (२०५५), भैरव प्रतिभा पुरस्कार (२०५५), राष्ट्रिय प्रतिभा पुरस्कार (२०५७), रेवन्तबहादुर शाह साहित्य पुरस्कार (२०६०) मध्यपश्चिम स्रष्टा समाजद्वारा सम्मान (२०६६), पद्म-कुल स्मृति हास्यव्यङ्ग्य पुरस्कार (२०६६), दीर्घ सेवा पदक (२०५९), घोराही नगरपालिकाद्वारा सम्मान (२०६७), पत्रकार महासङ्घद्वारा सम्मान (२०६८), देउखुरी-कतार साहित्य पुरस्कार (२०६९) आदि पुरस्कारबाट पुरस्कृत तथा सम्मानित भएका छन् । नेपाली साहित्यको हास्यव्यङ्ग्य क्षेत्रका साथै कविता, निबन्ध, कथाका क्षेत्रमा पुऱ्याएको योगदानका साथै लेखक संघ दाङको नेतृत्वमा रहेर संघको उत्थान र विकासमा उत्तमकृष्ण मजगैयाँले पुऱ्याएको योगदान महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

३.११ पूर्व अध्यक्ष डा. शिवकुमार सुवेदीको सङ्क्षिप्त परिचय

डा. शिवकुमार सुवेदी लेखक संघ दाङका पूर्व अध्यक्ष हुन् । उनको जन्म वि.सं. २०१० साल कार्तिक १७ गते खेतुलाल सुवेदी र विष्णुदेवी सुवेदीको कोखबाट खुङ्ग्री-७ महेन्द्री रोल्पामा भएको थियो । हाल सुवेदीको स्थायी बसोबास घोराही नगरपालिका -२ पनौरामा रहेको छ । ज्ञानोदय प्रा.वि. महेन्द्री रोल्पाबाट शिक्षा आरम्भ गरी त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट विद्यावारिधि उपाधि प्राप्त सुवेदी हाल महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस दाङमा नेपाली इतिहास, संस्कृति र पुरातत्व विषय प्राध्यापनरत छन् । विद्यालय तहमा अध्ययन र अध्यापन गर्दादेखि नै फुटकर कविता नाटक लेख्ने गरेका सुवेदीले गोरक्ष राष्ट्रिय दैनिकमा दुई वर्षभन्दा बढी शनिवासरिय अङ्कमा स्तम्भकारको रूपमा विषयगत लेख रचनाहरू प्रकाशित गरेका छन् । यसका साथै थकाली जातिको धर्म र संस्कृति विषयमा अनुसन्धान कार्य, **Culture Heritage of the Dang**

valley शीर्षकमा विद्यावारिधि शोधकार्य र स्वर्गद्वारीको तथ्य इतिहास नामक प्रकाशोन्मुख कृतिको लेखन तथा प्रकाशन गरेका छन् ।

डा. शिवकुमार सुवेदी लेखक संघ, राप्ती साहित्य परिषद्, नेपाल परिवार नियोजन सङ्घ, नेपाल मानवअधिकारी सङ्गठन, दाङ जिल्ला पर्यटन विकास समिति, महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस लगायतका सङ्घ-संस्थामा आवद्ध रहेका छन् । विभिन्न सङ्घ-संस्थामा आवद्ध भएर नेपाली भाषा, साहित्य र संस्कृतिका क्षेत्रमा पुऱ्याएको योगदानको उच्च मूल्याङ्कन गर्दै सुवेदीलाई नेपाल विद्याभूषण क, दीर्घ सेवा सम्मान, नेपाल परिवार नियोजन सङ्घ दाङबाट सम्मान जिल्ला विकास समिति दाङबाट कदर पत्र प्रदान, राप्ती विद्यार्थी सञ्जाल काठमाडौँबाट सम्मान लगायतका पुरस्कार तथा सम्मान गरिएको छ । नेपाली भाषा साहित्य संस्कृतिका साथै लेखक संघ दाङको नेतृत्व तहमा रहेर डा. शिवकुमार सुवेदीले संघको उत्थान र विकासमा पुऱ्याएको योगदान महत्त्वपूर्ण रहेको छ ।

परिच्छेद चार

नेपाली साहित्यमा लेखक संघ दाङको योगदान

४.१ परिचय

नेपाली साहित्यको विकासमा विभिन्न संस्थाहरूले महत्त्वपूर्ण योगदान दिँदै आएका छन् । कुनै पनि क्षेत्रको संरक्षण, संवर्द्धन र विकासमा सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण भूमिका वातावरणको हुन्छ । त्यस्तै साहित्यको क्षेत्रमा विशेष वातावरणको सिर्जना गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने संस्थाहरूको नाममा लेखक संघ पनि अग्रपङ्क्तिमा पर्दछ । दाङ जिल्लामा रहेर साहित्यका विभिन्न विधामा कलम चलाउने साहित्यकारहरूले साझा मञ्चको रूपमा प्रयोग गर्दै आएको यस संस्थाले नेपाली भाषा, साहित्य, कला, संस्कृतिको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान दिएको छ । साहित्य समाजको ऐना हो । साहित्य मार्फत समाजलाई समुन्नतिको दिशातर्फ अगाडि बढाउन, गाउँ, वस्तीका साथै विभिन्न स्थानमा लुकेर बसेका प्रतिभालाई बाहिर ल्याउने काममा सहयोग गर्न दरिलो र बलियो संस्थाको आवश्यकता पर्दछ, भन्ने सहज मानसिकता राख्ने शङ्कर पौडेल, उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, बमबहादुर डी.सी., नित्यानन्द शर्मा आदिले राजधानी बाहिरको क्षेत्र दाङमा लेखक संघ दाङको स्थापना गरेका हुन् ।

स्थापना कालदेखि नै नेपाली भाषा, साहित्य, कला, संस्कृतिको श्रीवृद्धिमा लागेको लेखक संघ दाङले विभिन्न साहित्यिक गतिविधि गर्दै आएको छ । यसैक्रममा लेखक संघ दाङले विभिन्न साहित्यिक पुरस्कारको स्थापना, साहित्यिक अभियान सञ्चालन हास्यव्यङ्ग्य कार्यक्रम सञ्चालन, कवि लेखकहरूको जन्मजयन्ती, स्मृति दिवस मनाउने, प्रतियोगितात्मक साहित्यिक कार्यक्रम सञ्चालन, विभिन्न विधाका कृति प्रकाशन, वार्षिक मुखपत्र तथा पत्रपत्रिका प्रकाशन, पुस्तक विमोचन, कृति समीक्षा, साहित्यिक गोष्ठी आदि कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । यस्ता कार्यक्रमहरूमा जनसाधारण र साहित्यानुरागीहरूलाई बढीभन्दा बढी सहभागी बनाउँदै पनि आएको छ ।

यसरी साहित्यिक स्रष्टा र साहित्यको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै अगाडि बढेको लेखक संघले दाङ जिल्लाका शहरी होस् वा ग्रामीण, दुर्गम होस् वा सुगम सबै स्थानमा आफ्ना साहित्यिक गतिविधिका माध्यमबाट नेपाली भाषा, साहित्यमा पुऱ्याएको योगदानको उच्च

मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । नेपाली साहित्यको विकासमा लेखक संघले निम्न माध्यमबाट योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ ।

४.२ प्रकाशनको माध्यमबाट योगदान

कुनै पनि साहित्यिक संस्थाको परिचय त्यसले गरेका कार्यक्रमका साथै प्रकाशित कृतिहरूबाट पाउन सकिन्छ । लेखक संघ दाङले विभिन्न विधाका कृतिहरूका साथै वार्षिक मुखपत्रको पनि प्रकाशन गर्दै आएको छ । लेखक संघ दाङको प्रवाह नामक मुखपत्रको हालसम्म चार अङ्क प्रकाशन भई सकेको छ, भने पाँचौ अङ्कको तयारीमा संघ लागेको छ । यसबाहेक विभिन्न विद्वान् तथा साहित्यकारको स्मृति ग्रन्थका साथै विभिन्न विधाका कृतिको प्रकाशन गरिसकेको छ । संघद्वारा प्रकाशित कृतिहरूमा गद्यको तुलनामा पद्यको संख्या बढी रहेको छ । काव्य विधालाई बढी महत्त्व दिएकाले यसै विधाका कृतिहरू बढी प्रकाशित भएका छन् । लेखक संघद्वारा हालसम्म प्रकाशित विभिन्न लेखक तथा साहित्यकारहरूका कृतिहरूको विवरण निम्नअनुसार रहेको छ :

क्र.सं.	कृति/पुस्तकको नाम	लेखक/सम्पादक	विधा	प्रकाशन वर्ष
१.	प्रवाह		मुखपत्र-१	२०५४
२.	जयअवसरवाद	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ	हास्यव्यङ्ग्य कविता सङ्ग्रह	२०५४
३.	कविताञ्जली	सुशील गौतम	कविता सङ्ग्रह	२०५६
४.	निशा-नीरज	कृष्णराज डी.सी.	गीति खण्डकाव्य	२०५६
५.	प्रवाह	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ	मुखपत्र-२	२०५७
६.	पं.शालीग्राम स्मृति ग्रन्थ	शङ्कर पौडेल	स्मृति ग्रन्थ	२०५८
७.	माई पोइम्स	सुशील गौतम	अङ्ग्रेजी कविता सङ्ग्रह	२०५८
८.	जीवन	शङ्कर पौडेल	शोककाव्य	२०५८
९.	अर्थहीन युद्ध	नारायण, 'सजल' सल्यानी	कविता सङ्ग्रह	२०५९
१०.	परेलीमा बाढी	सुदीप गौतम	गजल/गीत सङ्ग्रह	२०५९
११.	मेरा मनका गीत	नारायण नेपाल	गीत/गजल सङ्ग्रह	२०६०

१२.	चर्किएको जून	सुशील गौतम	कविता सङ्ग्रह	२०६०
१३.	एक सय एक प्रेम गीतहरू	सुशील गौतम	गीत सङ्ग्रह	२०६०
१४.	आमा भन्दा ठूलो को छ ?	कृष्णराज डी.सी.	कविता सङ्ग्रह	२०६०
१५.	पिरतीका धुनहरू	सुशील गौतम	गीत सङ्ग्रह	२०६१
१६.	समय फेरिदैछ	रमेश पाण्डेय	कविता सङ्ग्रह	२०६१
१७.	विरहका आँसु	विदुषी पाण्डेय	शोककाव्य	२०६२
१८.	प्रवाह	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ	मुखपत्र-३	२०६३
१९.	पर्दाभिन्नबाट	तिलक न्यौपाने	कविता सङ्ग्रह	२०६३
२०.	गजल रापती	सुशील गौतम	गजल सङ्ग्रह	२०६४
२१.	जूनमामा	नित्यानन्द शर्मा	बालगीत/कविता सङ्ग्रह	२०६५
२२.	पं. टेकनाथ गौतम स्मृति ग्रन्थ	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ	स्मृति ग्रन्थ	२०६७
२३.	प्रवाह	प्रा. स्थानेश्वर गौतम	मुखपत्र	२०६८

लेखक संघ दाङले प्रकाशन गरेका २३ वटा विभिन्न विधाका कृतिहरूले नेपाली साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएका छन् । संस्थाद्वारा प्रकाशित कृतिहरूमा गद्य विधाको तुलनामा पद्य विधाको संख्या बढी देखिन्छ । त्यसैगरी हास्यव्यङ्ग्यको क्षेत्रलाई पनि फराकिलो बनाउने काम उत्तमकृष्ण मजगैयाँद्वारा लिखित कविता सङ्ग्रह र निबन्ध सङ्ग्रहहरूले गरेका छन् । त्यसै गरी साहित्यको कविता गजल विधाको विकासमा पनि सुशील गौतम, शंकर पौडेल, नारायण नेपाल, नारायण सल्यानी, डा. कृष्णराज डी.सी. का कृतिहरू उल्लेखनीय छन् । नित्यानन्द शर्माको बालगीत/कविता सङ्ग्रहले पनि बालबालिकाहरूलाई साहित्यको रसास्वादन गर्न र साहित्यतर्फ रूचि जगाउने कार्य गर्न सफल भएको छ । त्यसैगरी वार्षिक मुखपत्रका रूपमा रहेका **प्रवाह** का चार अङ्कले संघले गरेका महत्त्वपूर्ण कार्यहरू संघको परिचयका साथै विभिन्न साहित्यकारहरूको लेख, रचनाहरू प्रकाशित गरेर नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा उल्लेखनीय सहयोग पुऱ्याएको छ । समाजसेवी, इतिहासविद्, साहित्यकार पं.शालिग्राम गौतम र पं.टेकनाथ गौतम स्मृति ग्रन्थको प्रकाशनबाट उनीहरूले नेपाली भाषा, साहित्य, समाज, संस्कृति, कला, इतिहासका क्षेत्रमा दिएको महत्त्वपूर्ण योगदानलाई बाहिर ल्याउने काम गरेको छ । जसले गर्दा

पं. शालिग्राम गौतम र पं.टेकनाथ गौतमले गरेका कार्यहरूलाई समाज र राष्ट्रसामु प्रस्तुत गर्न लेखक संघ सफल भएको छ ।

४.३ कवि गोष्ठीका माध्यमबाट योगदान

कविता नेपाली साहित्यको जेठो विधा हो । नेपाली साहित्यमा विविध विधाहरूमध्ये कविता विधा अग्रणी स्थानमा रहनुका अतिरिक्त यो विधा बढी विकसित रूपमा भाँगिन पुगेको छ । नेपाल एकीकरणपूर्व नै विकसित रूपमा देखापरेको नेपाली कविता विधा आदिकवि भानुभक्त आचार्य र युवाकवि मोतीराम भट्टको छत्रछायाँमा माध्यमिक काल हुँदै आधुनिक नेपाली कविताको फाँटमा प्रवेश गर्दा यहाँ प्रशस्तै कविवाणी र काव्य ग्रन्थावलीहरूको एउटा भव्य महल नै भइसकेको प्रतीत हुन्छ ।^{३६}

समयका हिसावले छोटो र छरितो प्रस्तुतिका हिसावले आकर्षक भावका हिसावले गम्भीर एवम् थोरैमा धेरै भन्न सकिने गुणका कारण पनि कवि गोष्ठी बढी सहज एवम् प्रभावकारी हुने गरेको देखिन्छ ।

नेपाली भाषा साहित्यको क्षेत्रमा टेवा पुऱ्याउने उद्देश्य बोकेको लेखक संघले पनि आफ्ना सिर्जनात्मक गतिविधि सञ्चालन गर्ने क्रममा केही प्रतियोगितात्मक र केही सहभागितात्मक कवि गोष्ठीहरू आयोजना गर्दै आएको देखिन्छ ।

क्र.सं.	मिति	विवरण
१.	२०५३ जेठ २७ गते	मोहन कोइरालाको प्रमुख आतिथ्य र स्थानीय कवि एवम् साहित्यकारहरूको सहभागितामा कवि गोष्ठी सम्पन्न ।
२.	२०५४ फागुन १४ गते	वरिष्ठ साहित्यकारहरू दैवजराज न्यौपाने डा. तुलसी भट्टराई, यज्ञनिधि दाहाल, विनय रावल, शारदा शर्मा, युवराज नयाँघरे र भूपाल राईको समुपस्थितिमा बृहत् कवि गोष्ठी सम्पन्न ।

^{३६} डिल्लीराम मिश्र, नेपाली प्रतिभा र पुरस्कार, काठमाडौं : श्रीमती शर्मिला मिश्र, (२०५०), पृ-५३ ।

३. २०५५ जेठ २९ गते नेपाल ट्रेड युनियनको कार्यालयमा कवि गोष्ठी तथा साहित्यिक कार्यक्रम सम्पन्न ।
४. २०५५ फागुन ६ गते बृहत प्रतियोगितात्मक काव्य गोष्ठी तथा पुरस्कार वितरण कार्यक्रम सम्पन्न ।
५. २०५५ चैत ३ गते लेखक दिवसको अवसर पारेर डा.ध्रुवचन्द्र गौतमको प्रमुख आतिथ्यमा नेपाली साहित्य र विद्युतीय संचार माध्यम विषयक कवि गोष्ठी सम्पन्न ।
६. २०५६ फागुन १९ र २० गते बृहत् हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठी सम्पन्न जसमा बासुदेव लुइँटेल, रामकुमार पाँडे, बालमुकुन्ददेव पाँडे, श्रीधर खनाल, मोहनराज शर्मा सम्मानित ।
७. २०५७ आषाढ २९ गते भानुजयन्तीको अवसरमा एकदिने महिला कवि गोष्ठी तथा भानुभक्त आचार्यको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व बारे चर्चा परिचर्चा ।
८. २०५८ आषाढ २९ गते भानुजयन्तीका अवसरमा काव्य गोष्ठी तथा कविता प्रतियोगिता सम्पन्न ।
९. २०६३ वैशाख ८ गते घोराहीको तुल्सीपुर चोकमा लोकतान्त्रिक आन्दोलनका पक्षमा सडक कविता कार्यक्रम सम्पन्न ।
१०. २०६३ वैशाख ३० गते बुद्धजयन्तीका अवसरमा जनता संस्कृत विद्यापिठमा शान्ति सम्बन्धी छन्द कविता गोष्ठी सम्पन्न ।
११. २०६३ भाद्र ७ गते १४१ औं मोती जयन्तीका अवसरमा गजल गोष्ठी तथा गजलकार ज्ञानुवाकर पौडेललाई सम्मानका साथै गजल बारे प्रशिक्षण कार्यक्रम सम्पन्न ।
१२. २०६३ कार्तिक ४ गते ९८ औं लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको जन्मजयन्तीका अवसरमा कवि गोष्ठी तथा देवकोटाबारे चर्चा परिचर्चा ।
१३. २०६४ जेठ ४ गते स्थानीय कवि तथा साहित्यकारहरूको वीचमा कवि गोष्ठी सम्पन्न ।

१४. २०६४ भाद्र २५ गते मोती जयन्तीका अवसरमा कवि गोष्ठी तथा मोती परिचय कार्यक्रम सम्पन्न ।
१५. २०६४ कार्तिक २३ गते लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्तीका अवसरमा कवि गोष्ठी तथा प्रवचन कार्यक्रम सम्पन्न ।
१६. २०६४ चैत्र १६ गते दडाली साहित्यकारहरूका बीचमा कवि गोष्ठी सम्पन्न साथै स्रष्टा, साहित्य र संविधान सभा विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न ।
१७. २०६५ असार २९ गते भानुजयन्तीको अवसरमा कवि गोष्ठीका साथै भानुभक्त आचार्यको नेपाली भाषा र साहित्यको उन्नयनमा योगदान वारे चर्चा परिचर्चा ।
१८. २०६५ भाद्र १४ गते मोती जयन्तीका अवसरमा खुल्ला गजल प्रतियोगिता कार्यक्रम सम्पन्न ।
१९. २०६५ कार्तिक १२ गते लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको शतवार्षिकीका अवसरमा कवि गोष्ठी सम्पन्न ।
२०. २०६५ फागुन ७ गते संघको स्थापना दिवसको अवसरमा खुल्ला बाल कविता प्रतियोगिता सम्पन्न ।
२१. २०६६ वैशाख १ गते नयाँ वर्षको सुखद अवसरमा प्रतियोगितात्मक महिला कवि गोष्ठी कार्यक्रम सम्पन्न साथै शुभकामना आदानप्रदान ।
२२. २०६६ आषाढ २९ गते भानुजयन्तीको अवसरमा कवि गोष्ठी सम्पन्न ।
२३. २०६६ साउन ३१ गते मोतीजयन्तीको अवसरमा खुल्ला गजल प्रतियोगिता एवम् कवि गोष्ठी कार्यक्रम सम्पन्न ।
२४. २०६६ असोज ३१ गते १०१ औं लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्तीका अवसरमा कवि गोष्ठी सम्पन्न ।
२५. २०६७ वैशाख १ गते नयाँ वर्षको उपलक्ष्यमा शुभकामना आदानप्रदान तथा प्रतियोगितात्मक महिला कवि गोष्ठी ।

२६. २०६७ आषाढ २९ गते भानुजयन्तीको अवसरमा प्रतियोगितात्मक रामायणवाचन तथा नेपाली भाषा, साहित्य र समाजप्रति भानुभक्त आचार्यको योगदान बारे चर्चा ।
२७. २०६७ भाद्र १९ गते मोती जयन्तीका अवसरमा गजल प्रशिक्षण कार्यक्रम सम्पन्न ।
२८. २०६७ कार्तिक १९ गते १०२ औं लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको जन्मजयन्तीका अवसरमा कवि गोष्ठीका साथै देवकोटा बारे चर्चा ।
२९. २०६८ आषाढ २९ गते १९८ औं भानुजयन्तीको अवसरमा छन्द प्रशिक्षण कार्यक्रम सम्पन्न ।
३०. २०६८ कार्तिक ९ गते १०३ औं लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्तीको अवसरमा प्रतियोगितात्मक कविता कार्यक्रम सम्पन्न ।
३१. २०६९ वैशाख १ गते नयाँ वर्षको उपलक्ष्यमा साहित्यकार, लेखकहरूका बीचमा शुभकामना आदानप्रदान तथा रचनावाचन ।
३२. २०६९ जेष्ठ १५ गते गणतन्त्र दिवसको अवसरमा घोराहीको तुलसीपुर चोकमा सायकालीन कविता गोष्ठी सम्पन्न ।
३३. २०६९ जेष्ठ प्रतियोगितात्मक महिला कवि गोष्ठी सम्पन्न ।
३४. २०६९ आषाढ २९ गते १९९ औं भानुजयन्तीका अवसरमा भानुभक्त आचार्य सम्बन्धी लेख, रचना, कवितावाचन कार्यक्रम सम्पन्न ।
३५. २०६९ भाद्र १ गते मोतीजयन्तीका अवसरमा मोतीराम भट्ट सम्बन्धी लेख, रचना, कविता, गजलवाचन कार्यक्रम सम्पन्न ।
३६. २०६९ कार्तिक ५ गते वडादशैंको उपलक्ष्यमा कवि गोष्ठी तथा दशैंमिलन कार्यक्रम सम्पन्न ।

३७. २०६९ कार्तिक २८ गते

१०४ औं लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जन्मजयन्तीका

अवसरमा लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको जीवनी, व्यक्तित्व र

कृतित्वमाथि चर्चा परिचर्चा कार्यक्रम सम्पन्न ।^{३७}

लेखक संघ दाङद्वारा सञ्चालित माथि उल्लेखित कवि गोष्ठीका माध्यमबाट पनि नेपाली भाषा साहित्यमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुगेको छ । यस्ता कार्यक्रमहरूको आयोजना गरेर संघले जिल्लाका विभिन्न क्षेत्रमा रहेका साहित्य सर्जकहरूलाई एउटै थलोमा जम्मा हुने र आफ्ना रचनाहरू प्रस्तुत गर्ने अवसर प्रदान गरेको छ । यसले गर्दा साहित्यकार तथा कविहरूलाई आफ्ना रचनाहरू प्रस्तुत गर्न र अन्य साहित्यकारका रचनाहरू सुन्नु, विभिन्न साहित्यकारहरूसँग निरन्तर सम्पर्कमा रही रहनु र आत्मीय सम्बन्ध विस्तार गर्दै साहित्यको विकासमा लाग्ने प्रेरणा प्राप्त हुन्छ । जसले जिल्लाको साहित्यिक गतिविधिको वृद्धि गर्न र साहित्यकारहरूको सक्रिय सहभागिता बढाउन मद्दत पुग्दछ । यसबाट नेपाली कविता विधाको विकास र विस्तारमा सहयोग पुग्दछ । धेरैजसो कवि गोष्ठीहरू नेपाली साहित्यका विशिष्ट व्यक्तिहरूको जन्मजयन्ती, स्मृति दिवसका अवसरमा गरिने भएकाले ती विशिष्ट साहित्यकारको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको चर्चा परिचर्चाले पनि नेपाली साहित्यको विकासमा सहयोग पुऱ्याउँदै आएको छ ।

४.४ जन्मजयन्तीको माध्यमबाट योगदान

आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा राष्ट्र र नागरिकको स्वार्थलाई केन्द्रमा राखेर आफूलाई समाहित गर्ने व्यक्तिहरू जहिले पनि पूज्य र सम्माननीय हुन्छन् । भाषा, साहित्य, कला र संस्कृति जस्ता राष्ट्रका बहुमूल्य सम्पत्तिको संरक्षण र सम्बर्द्धन क्षेत्रमा आफूलाई समाहित गर्ने स्रष्टाहरूको सम्मान एवम् स्मरण गर्नु राज्य र नागरिक सबैको कर्तव्य हुन आउँछ । लेखक संघले जीवित प्रतिभाहरूको उचित सम्मान एवम् संरक्षण गर्नुका साथै दिवङ्गत स्रष्टा वा प्रतिभाहरूको जन्मजयन्ती, स्मृति दिवस मनाउने जस्ता कार्यको परम्परालाई पनि कायम राख्दै आएको छ । यसरी दिवङ्गत स्रष्टाहरूले भाषा, साहित्य, कला, संस्कृतिका क्षेत्रमा पुऱ्याएको

^{३७} लेखक संघद्वारा सञ्चालित कार्यक्रम पुस्तिका र अन्य अभिलेखबाट ।

योगदानको कदर एवम् सम्मान स्वरूप जन्मजयन्ती मनाउने क्रममा लेखक संघले विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ । त्यस्ता साहित्यिक कार्यक्रमहरू यसप्रकार छन् :

क्र.सं.	मिति	सन्दर्भ	कार्यक्रम
१.	२०५५ पुष १४ गते	लेखनाथ पौड्याल जयन्ती	'तरुणतपसी ज्ञान यज्ञ' तीन दिनसम्म जनता विद्यापिठ विजौरी दाङमा ।
२.	२०५५ चैत्र ३ गते	लेखक दिवस	नेपाली साहित्य र विद्युतीय सञ्चार माध्यम विषयक विचार गोष्ठी ।
३.	२०५७ आषाढ २९ गते	भानुजयन्ती	महिला साहित्यिक गोष्ठी सम्पन्न ।
४.	२०५८ आषाढ २९ गते	भानुजयन्ती	कविता प्रतियोगिता ।
५.	२०५९ भाद्र २२ गते	मोतीजयन्ती	गीत, गजल, कवितावाचन कार्यक्रम ।
६.	२०६० आषाढ २९ गते	भानुजयन्ती	रामायण पाठ, कवितावाचन, अन्तरक्रिया ।
७.	२०६१ भाद्र २९ गते	मोतीजयन्ती	संघको भवन उद्घाटन तथा साहित्यिक कार्यक्रम सम्पन्न ।
८.	२०६३ वैशाख ३० गते	बुद्धजयन्ती	शान्तिसम्बन्धी छन्द कविता /गोष्ठी ।
९.	२०६३ आषाढ २९ गते	भानुजयन्ती	छन्द प्रशिक्षण गोष्ठी सम्पन्न ।
१०.	२०६३ भाद्र ७ गते	मोतीजयन्ती	गजल प्रशिक्षण तथा गजल गोष्ठी कार्यक्रम सम्पन्न ।
११.	२०६३ कार्तिक ४ गते	लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्ती	कवि गोष्ठी तथा देवकोटाको जीवनी व्यक्तित्व र कृतित्वमाथि चर्चा ।
१२.	२०६४ भाद्र २५ गते	मोतीजयन्ती	कवि गोष्ठी र प्रवचन ।
१३.	२०६४ कार्तिक २३ गते	लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्ती	कवि गोष्ठी र प्रवचन ।
१४.	२०६५ आषाढ २९ गते	भानुजयन्ती	कवि गोष्ठी भानुभक्त आचार्यको योगदानबारे चर्चा परिचर्चा ।

१५. २०६५ भाद्र १४ गते मोतीजयन्ती खुल्ला गजल प्रतियोगिता कार्यक्रम सम्पन्न ।
१६. २०६५ कार्तिक १२ गते देवकोटा शतवार्षिकी कवि गोष्ठी ।
१७. २०६६ आषाढ २९ गते भानुजयन्ती कवि गोष्ठी तथा जूनमामा बालगीत / कविता सङ्ग्रहको विमोचन
१८. २०६६ साउन ३१ गते मोतिजयन्ती खुल्ला गजल प्रतियोगिता एवम् कवि गोष्ठी
१९. २०६६ आश्विन ३१ गते लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्ती कवि गोष्ठी ।
२०. २०६६ चैत्र ३ गते लेखक दिवस 'राजनैतिक समृद्धि र लेखक' 'निषेधहरूका विरुद्ध लेखक' विषयक अन्तरक्रिया कार्यक्रम ।
२१. २०६७ आषाढ २९ गते भानुजयन्ती प्रतियोगितात्मक रामायणवाचन तथा भानुभक्तको योगदानबारे चर्चा ।
२२. २०६७ भाद्र १९ गते मोतीजयन्ती गजल प्रशिक्षण कार्यक्रम ।
२३. २०६७ कार्तिक १९ गते लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्ती पं.टेकनाथ गौतम स्मृति ग्रन्थको विमोचन ।
२४. २०६८ आषाढ २९ गते भानुजयन्ती छन्द प्रशिक्षण कार्यक्रम ।
२५. २०६८ कार्तिक ९ गते लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्ती कविता प्रतियोगिता ।
२६. २०६९ आषाढ २९ गते भानुजयन्ती भानुसम्बन्धी लेख, रचना, कविता वाचन कार्यक्रम ।
२७. २०६९ भाद्र १ गते मोतीजयन्ती मोतीराम भट्टसम्बन्धी लेख, रचना, कविता वाचन कार्यक्रम।
२८. २०६९ कार्तिक २८ गते लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा जयन्ती देवकोटाको व्यक्तित्व, कृतित्वका बारेमा चर्चा परिचर्चा ।^{३८}

लेखक संघले विभिन्न साहित्यकारहरूको जन्मजयन्ती मनाउँदै आएको छ । यसैक्रममा संघले सवैभन्दा बढी भानुजयन्ती, मोतीजयन्ती र लक्ष्मीजयन्ती मनाएको पाइन्छ । यसका साथै लेखक दिवस, बुद्धजयन्ती, लेखनाथ पौडेल जयन्ती पनि मनाउँदै आएको छ । यस्ता साहित्यकारहरूको जन्मजयन्तीको अवसरमा विभिन्न साहित्यिक कार्यक्रमहरू सम्पन्न भएको छ । जसले साहित्यकारहरूलाई विभिन्न कार्यक्रममा सहभागी भई आफ्ना रचनाहरू प्रस्तुत गर्ने सुनौलो अवसर प्रदान गरेको छ । यसका साथै जन्मजयन्ती मनाउने साहित्यकारले नेपाली भाषा र साहित्यमा दिएको योगदानको चर्चा परिचर्चा, मूल्याङ्कन, स्मरण पनि यसै कार्यक्रममा गरिने भएकोले भर्खरै साहित्यमा प्रवेश गरेका साहित्यकारहरूलाई हौसला र प्रेरणा पनि प्राप्त हुन्छ । जसले गर्दा लेखक संघ दाङले विभिन्न साहित्यकारको जन्मजयन्ती मनाउने क्रममा आयोजना गरेका कार्यक्रमबाट पनि नेपाली साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुगेको छ ।

४.५ पुस्तक विमोचनको माध्यमबाट योगदान

साहित्यिक सङ्घ-संस्थाहरूको प्रमुख उद्देश्य भनेको सर्जकहरूलाई प्रोत्साहन र सम्मान गर्दै भाषा साहित्यको विकास संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु हो । कवि लेखकहरूका कृतिहरूको विमोचन गरेर पनि स्रष्टाहरूलाई थप हौसला र प्रोत्साहन प्रदान गर्न सकिन्छ । विमोचन कार्यक्रममा हुने समीक्षा, टीकाटिप्पणी र सुझावले लेखकलाई भन्नै परिस्कृत र परिमार्जित भएर अगाडि बढ्ने उत्प्रेरणा प्रदान गर्दछ । त्यसैले लेखक संघ दाङले पनि विभिन्न पुस्तक, पत्रिकाका साथै कृतिहरूको विमोचन गर्ने गरेको पाइन्छ । संघले प्रकाशनमा गरेका विभिन्न पुस्तकको विमोचन गर्दै आएको छ । यस संघको आयोजनामा निम्नलिखित पुस्तकहरूको विमोचन कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ ।

क्र.सं.	विमोचन मिति	लेखक/सम्पादक	पुस्तकको नाम	विधा
१.	२०५७ कार्तिक २८ गते	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ	प्रवाह	मुखपत्र
२.	२०६४ जेष्ठ ४ गते	तिलक न्यौपाने	पर्दाभिन्नबाट	कविता सङ्ग्रह
३.	२०६६ आषाढ २९ गते	नित्यानन्द शर्मा	जूनमामा	बालगीत/कविता सङ्ग्रह
४.	२०६७ भाद्र १९ गते	सन्ध्या रेग्मी	मेरो परिवेश	कविता सङ्ग्रह

५.	२०६७ कार्तिक १९ गते	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ	पं. टेकनाथ गौतम स्मृति ग्रन्थ
६.	२०६८ कार्तिक ९ गते	प्रा. स्थानेश्वर गौतम	प्रवाह मुखपत्र
७.	२०५६ फागुन १९ गते	सुशील गौतम	कविताञ्जली कविता सङ्ग्रह
८.	२०५६ फागुन १९ गते	कृष्णराज डी.सी.	निशा- नीरज गीतिखण्डकाव्य ^{३९}

लेखक संघ दाडले विभिन्न साहित्यकारहरूको विभिन्न विधाका पुस्तकहरूको विमोचन गर्ने कार्य पनि गर्दै आएको छ । यसैक्रममा संघले प्रकाशन गरेका वा अन्य प्रकाशनबाट प्रकाशित पुस्तकहरूको पनि विमोचन गरेको छ । माथि उल्लेखित कृतिहरूका सन्ध्या रेग्मीको मेरो परिवेश कविता सङ्ग्रह बाहेक सम्पूर्ण पुस्तकहरू लेखक संघले प्रकाशन तथा विमोचन दुवै कार्य गरेको छ । साहित्यकारहरूको पुस्तक विमोचन कार्यबाट साहित्यकारहरूले लेखेका पुस्तकहरू पाठक समक्ष पुऱ्याउन र पुस्तकको प्रचार प्रसारमा थप सहयोग पुग्दछ । जसले गर्दा पुस्तकको विक्री र पाठकको सङ्ख्यामा बृद्धि हुन्छ । लेखक तथा साहित्यकारलाई साहित्य लेखन तथा प्रकाशन गर्न थप प्रेरणा र हौसला प्राप्त हुन्छ । यसले गर्दा नेपाली साहित्यका विभिन्न विधाका कृतिहरूको लेखन र प्रकाशनमा बृद्धि हुन्छ । जसबाट नेपाली साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुग्दछ ।

४.६ हास्यव्यङ्ग्य कार्यक्रमको माध्यमबाट योगदान

तत्कालीन नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान र लेखक संघ दाडको संयुक्त आयोजनामा वि.सं. २०५६ फागुन १९ र २० गते द्विदिवसीय बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठी भव्यताका साथ सम्पन्न भयो । अधिराज्यका हास्यव्यङ्ग्यको क्षेत्रमा कलम चलाउने करीव ५० जना स्रष्टाहरू, समालोचक एवम् साहित्यिक पत्रकारहरूको उपस्थिति रहेको यो अपूर्व गोष्ठी, कार्यपत्र प्रस्तुति, क्षेत्रगत प्रतिनिधित्वका दृष्टिले सम्भवतः नेपाल कै पहिलो गोष्ठी हो । ^{४०}

यस बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठीमा काठमाडौँ एवम् अन्य जिल्लाबाट निम्नलिखित विद्वान् एवम् साहित्यकारहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

^{३९} ऐजन ।

^{४०} उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, “बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य कार्यक्रमको एक फलक”, प्रवाह दाड : लेखक संघ (२०५७), पृ. १-३ ।

डा.केशवप्रसाद उपाध्याय	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ
मदनमणि दीक्षित	जयदेव भट्टराई
डा.रामदयाल राकेश	अर्जुन पराजुली
प्रा. राजेन्द्र सुवेदी	निर्मोही व्यास
डा.खगेन्द्रप्रसाद लुङ्गटेल	मुन पौडेल
रोचक घिमिरे	भाउपन्थी
ओम श्रेष्ठ 'रोदन'	लक्ष्मण गाम्नामे
नरनाथ लुङ्गटेल	मणिकरत्न शाक्य
डा.टीकाराम पन्थी	चट्याङ मास्टर
विमल निभा	बमबहादुर थापा
सनत रेग्मी	चोलेश्वर शर्मा
प्रा. मोहनराज शर्मा	मुकुन्द आचार्य
डा. माधवप्रसाद पोखरेल	विश्व शाक्य
राजव	धीरेन्द्र प्रेमर्षी
ज्ञानुवाकर पौडेल	देवीप्रसाद घिमिरे
विष्णु प्रभात	प्रा.केशव सुवेदी
नरेन्द्रराज पौडेल	

लेखक संघका अध्यक्ष शङ्कर पौडेलको अध्यक्षतामा सम्पन्न बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठीमा नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानका पूर्व उपकुलपति एवम् वरिष्ठ साहित्यकार प्रमुख-अतिथि मदनमणि दीक्षितले कलात्मक पानसमा बत्ती बालेर उद्घाटन गर्दै हास्यव्यङ्ग्यकारहरूले निर्भिक भएर आफ्नो लेखनीको उचित प्रयोग गर्नुपर्ने धारणा राखेका थिए । भाषा तथा गद्य विभाग प्रमुख सनत रेग्मीले नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठानद्वारा राजधानीभन्दा बाहिर आयोजित यस्ता कार्यक्रमबाट विभिन्न क्षेत्रमा साहित्यिक चेतनाको लहर आई साहित्यको विकासमा ठूलो टेवा पुग्न सक्ने विचार व्यक्त गरे । त्यसैगरी रोचक घिमिरेले “हास्यव्यङ्ग्यको विकासमा

पत्रपत्रिकाको योगदान” माथि प्रकाश पारेका थिए । संघका सदस्य उत्तमकृष्ण मजगैयाँको स्वागत मन्तव्यबाट सुरु भएको कार्यक्रमको सञ्चालन नारायण नेपालले गरेका थिए भने संघका उपाध्यक्ष गंगामणि शर्माले दाङको साहित्यिक विकासका सन्दर्भमा “लेखक संघको सङ्क्षिप्त इतिहास” प्रस्तुत गरेका थिए ।

विगत साढे तीन दशकभन्दा लामो समयदेखि हास्यव्यङ्ग्य साहित्यमा निरन्तर कलम चलाएर त्यसको उन्नयनका लागि महत्त्वपूर्ण योगदान दिँदै आएका चारजना वरिष्ठ हास्यव्यङ्ग्यकार श्रीधर खनाल, प्रा.रामकुमार पाण्डे, प्रा.मोहनराज शर्मा र बालमुकुन्द पाण्डेलाई प्रमुख अतिथिद्वारा सम्मानपत्र सहित दोसल्ला ओढाई सम्मान गरिएको थियो । सोही कार्यक्रममा प्रमुख अतिथिले हास्यव्यङ्ग्य पुस्तक र व्यङ्ग्य चित्र प्रदर्शनीको पनि उद्घाटन गरेका थिए । एक सय पचासभन्दा बढी हास्यव्यङ्ग्यका पुस्तक र व्यङ्ग्य चित्र प्रदर्शनीमा राखिएका थिए ।

यसैगरी लेखक संघको भवन निर्माणका लागि दाङका प्रसिद्ध इतिहासविद् एवम् समाजसेवी टेकनाथ गौतमले घोराही बजार क्षेत्रभित्रको ६ धुर जग्गा निःशुल्क प्रदान गरेका थिए ।

आयोजक तथा गद्य विभाग प्रमुख सनत रेग्मीको अध्यक्षतामा सुरु भएको कार्यक्रमको दोस्रो सत्रमा प्रा. राजेन्द्र सुवेदीले “नेपाली हास्यव्यङ्ग्यको परम्परा र प्रवृत्ति” विषयक कार्यपत्र प्रस्तुत गरेका थिए । जसमाथि प्रा.स्थानेश्वर गौतमले टिप्पणी गरेका थिए । यसैगरी प्रा. मोहनराज शर्माले प्रस्तुत गरेको “नेपाली हास्यव्यङ्ग्यको समकालीन प्रवृत्ति र भावी दिशा” विषयक कार्यपत्रमा उप.प्रा.नारायणप्रसाद शर्मोपाध्यायले टिप्पणी गरेका थिए भने दुवै कार्यपत्रको संयुक्त टिप्पणी डा. खगेन्द्रप्रसाद लुङ्गटेलले गरेका थिए ।

कार्यक्रमको दोस्रो दिन बृहत् हास्यव्यङ्ग्य कवि गोष्ठी अन्नपूर्ण वोर्डिङ्ग स्कुलको प्राङ्गणमा सम्पन्न भयो । तत्कालीन महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालयका पूर्व शिक्षाध्यक्ष तथा प्राज्ञ डा.टीकाराम पन्थीको अध्यक्षतामा सम्पन्न कवि गोष्ठीको प्रारम्भमा विद्यालयका छात्रछात्राहरूले सुन्दर स्वागत गीत प्रस्तुत गरेका थिए । लेखक संघका सह-सचिव नित्यानन्द शर्माको स्वागत मन्तव्यबाट सुरु भएको यस हास्यव्यङ्ग्य कवि गोष्ठीको अवसरमा विभिन्न जिल्लाबाट आमन्त्रित एवम् स्थानीय गरी ५० भन्दा बढी कवि, साहित्यकारहरूले हास्यव्यङ्ग्यात्मक कविता, गीत, गजल, मुक्तक तथा प्यारोडी सुनाएका थिए । कार्यक्रममा प्रस्तुत गरिएका रचनाहरूको

समीक्षा गर्दै प्रा.डा.माधवप्रसाद पोखरेलले रचनामा समसामयिक विसङ्गति र विकृतिमाथि तीखो व्यङ्ग्य रहेको विचार व्यक्त गरेका थिए । यसरी नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान र लेखक संघ दाङको संयुक्त आयोजनामा सम्पन्न द्विदिवसीय “बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठी” का माध्यमबाट संघले नेपाली साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।^{४१}

लेखक संघ दाङ र तत्कालीन नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान नेपालको संयुक्त आयोजनामा सम्पन्न बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठीले नेपाली साहित्यको क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ । सम्भवतः राजधानी बाहिर केन्द्रीय स्तरका प्राज्ञ, साहित्यकार र प्राध्यापकहरूको उपस्थितिमा सम्पन्न गरिएको यो गोष्ठी पहिलो नै होला । यस गोष्ठीको आयोजना दाङमा गरेर लेखक संघले हास्यव्यङ्ग्य साहित्यलाई मोफसलबाट केन्द्रतिर फैलिने वातावरण निर्माण गर्न सफल भयो । त्यसैगरी दङ्गाली साहित्यकारहरूलाई आफ्ना हास्यव्यङ्ग्यात्मक रचनाहरू केन्द्रीय साहित्यकारहरू माझ प्रस्तुत गर्ने अवसर पनि जुटाइदियो । गोष्ठीमा प्रस्तुत गरिएका हास्यव्यङ्ग्य सम्बन्धी कार्यपत्र र त्यसको टिप्पणीले पनि साहित्यकारहरूलाई हास्यव्यङ्ग्यसम्बन्धी धेरै ज्ञान प्राप्त गर्ने सुनौलो मौका प्राप्त भयो । त्यसैगरी बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठीमा संघद्वारा स्थापित विभिन्न पुरस्कारको वितरण, पुस्तक विमोचन, वरिष्ठ साहित्यकारहरूलाई सम्मानका साथै हास्यव्यङ्ग्य चित्र प्रदर्शनी र हास्यव्यङ्ग्य रचना वाचन कार्यक्रमले पनि नेपाली साहित्यको हास्यव्यङ्ग्य विधाको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको देखिन्छ । यसरी हेर्दा नेपाली साहित्यको विकासमा बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठीको आयोजना गरेर लेखक संघले महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।

^{४१} ऐजन ।

परिच्छेद पाँच सारांश र निष्कर्ष

यस शोधपत्रको पहिलो परिच्छेदमा शोधपत्रको परिचय रहेको छ । यस अन्तर्गत विषय परिचय, समस्याकथन, शोधकार्यको उद्देश्य, पूर्वकार्यको समीक्षा, शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व, शोधकार्यको सीमाङ्कन, शोधविधि, शोधपत्रको रूपरेखाको परिचय दिइएको छ ।

नेपालको मध्यपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रअन्तर्गत राप्ती अञ्चलमा पर्ने दाङ जिल्ला भौगोलिक हिसावले महत्त्वपूर्ण उपत्यका हो । यसको सीमाना उत्तरमा सल्यान, रोल्पा, प्यूठान दक्षिणमा भारत पूर्वमा अर्घाखाँची, कपिलवस्तु र पश्चिममा बाँके, सुर्खेत जिल्लासँग जोडिएको छ । यो जिल्लामा करिब २० प्रतिशत पहाड र ८० प्रतिशत भित्रीमधेस पर्दछ । यो जिल्लाको कूल क्षेत्रफल २,९५,५०० हे. अर्थात २७९० वर्गकिलोमिटर छ । दाङ जिल्लाको नामकरणका बारेमा विभिन्न मतहरू पाइए पनि दाङ जिल्लामा कुनै समय दङ्गीशरण थारू राजाले राज्य गरेका थिए र यिनैका नामबाट दाङ भएको हो भन्ने किम्वदन्ती बढी विश्वासिलो देखिन्छ । विभिन्न खाले खोलानाला, ताल, तलाउ, वनजङ्गल भएको दाङ जिल्लामा मिश्रित खाले जलवायु पाइन्छ । सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक हिसावले पनि महत्त्वपूर्ण देखिने दाङ जिल्ला साहित्यिक दृष्टिले पनि महत्त्वपूर्ण छ ।

भानुभक्तका समकालीन मानिने कवि जक्तिनाथबाट सुरु भएको दाङको लेख्य साहित्य परम्परालाई अघि बढाउने क्रममा शालिग्राम गौतम, भैरवप्रसाद मजगैयाँ, जीवराज आचार्य, रामप्रसाद मजगैयाँ, टेकनाथ गौतम आदि पहिलो पुस्ताका साहित्यकार नारायणप्रसाद शर्मा, रत्नाकर देवकोटा, उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, केशव सुवेदी, अमर गिरी, शङ्कर पौडेल, शरद देवकोटा, सुशील गौतम, गोविन्द आचार्य आदि दोस्रो पुस्ताका साहित्यकार र टीकाराम उदासी, नेत्र एटम, कृष्णराज सर्वहारी, कल्याण गौतम, बुनू लामिछाने, सुदीप गौतम, के.एल. पीडित आदि तेस्रो पुस्ताका साहित्यकारहरूको योगदान महत्त्वपूर्ण रहेको छ । यसका साथै दाङ जिल्लाबाट प्रकाशित हुने विभिन्न समाचारमूलक पत्रिका र साहित्यिक पत्रिकाले पनि दडाली साहित्यको साथै समग्र नेपाली साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ ।

दाङ जिल्लामा नेपाली भाषा, साहित्य, कला, संस्कृतिको संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने उद्देश्यले विभिन्न साहित्यिक सङ्घ-संस्थाको स्थापना गरिएको छ । तिनै साहित्यिक सङ्घ-

संस्थाहरूमध्ये लेखक संघ दाङ पनि एउटा हो । बहुदलीय प्रजातन्त्रको पुनःस्थापनापछि विशेषतः प्रजातान्त्रिक विचारधारा राख्ने प्रतिभाहरूलाई समेटि राष्ट्रको सर्वतोमुखी उन्नतिमा भाषा, साहित्य एवम् कलाका क्षेत्रबाट यथोचित योगदान पुऱ्याई प्रजातान्त्रिक परिपाटि र समग्र मुलुकको बौद्धिक विकास गर्ने पवित्र उद्देश्य लिई वि.सं. २०५२ फागुन ७ गते लेखक संघ दाङको स्थापना भएको हो । लेखक संघ दाङको स्थापना र विकासमा शङ्कर पौडेल, उत्तमकृष्ण मजगैयाँ, डा.शिवकुमार सुवेदी, बमबहादुर डी.सी., पं. टेकनाथ गौतम, सुशील गौतमको महत्त्वपूर्ण योगदान रहेको छ । यस संघले आफ्नो स्थापनाकालदेखि नै विभिन्न साहित्यिक क्रियाकलापद्वारा नवोदित तथा स्थापित साहित्यकार, कलाकार र प्रतिभाहरू महत्त्वपूर्ण स्थान प्रदान गरेको छ । त्यस्तै समय-समयमा राष्ट्रिय विभूति एवम् साहित्यका महारथीहरूका जन्मजयन्ती र अन्य राष्ट्रिय दिवसहरू मनाउँदै आएको छ । लेखक संघ दाङलाई जीवन्त राख्नका लागि साहित्यप्रेमी महानुभावहरूबाट विभिन्न साहित्यिक पुरस्कारको स्थापना गरी प्रतिभाहरूलाई सम्मानित एवम् पुरस्कृत गर्ने कार्य पनि गर्दै आएको छ । यसैगरी विभिन्न साहित्यकारद्वारा लिखित कविता सङ्ग्रह, गजल सङ्ग्रह, बालगीत/कविता सङ्ग्रह, खण्डकाव्य, शोककाव्य, वार्षिक मुखपत्रका साथै स्मृति ग्रन्थको प्रकाशन पनि गर्दै आएको छ ।

लेखक संघ दाङले नेपाली साहित्यको विकासमा विभिन्न कृति, प्रकाशन, विमोचन, हास्यव्यङ्ग्य कार्यक्रम, कवि गोष्ठी, जन्मजयन्तीका माध्यमबाट महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ । लेखक संघ दाङले हालसम्म विभिन्न विधाका २३ वटा कृति प्रकाशन गरिसकेको छ । प्रवाह नामक वार्षिक मुखपत्रको प्रकाशन पनि गर्दै आएको छ । यसैगरी प्रकाशित कृतिको विमोचन विभिन्न साहित्यकारहरूको जन्मजयन्ती मनाउने, समय-समयमा कवि गोष्ठी सम्पन्न गरेर साहित्यकारलाई आफ्नो प्रतिभा प्रस्तुत गर्ने सुवर्ण अवसर प्रदान गरेको छ । वि.सं. २०५६ फागुन १९ र २० गते तत्कालीन ने.रा.प्र.प्र. र लेखक संघ दाङको आयोजनामा सम्पन्न भएको बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य गोष्ठी लेखक संघले गरेका महत्त्वपूर्ण कार्यहरूमध्ये एक हो । यस कार्यक्रममा हास्यव्यङ्ग्य सम्बन्धी कार्यपत्र प्रस्तुत, कार्यपत्रमाथि टिप्पणी, पुस्तक विमोचन, हास्यव्यङ्ग्य रचना वाचन, हास्यव्यङ्ग्यका क्षेत्रमा कलम चलाउने साहित्यकारहरूलाई सम्मान हास्यव्यङ्ग्य चित्रकला प्रदर्शनी आदि कार्य सम्पन्न गरेको थियो । यस गोष्ठीले नेपाली साहित्यको हास्यव्यङ्ग्य विधाको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान दिएको छ ।

लेखक संघ दाङले स्थापनाको १७ औं वसन्त पार गरिसकेको छ । राजधानीभन्दा बाहिर रहेर पनि मोफसलका साहित्यकार लेखकहरूलाई उत्प्रेरणा र हौसला जगाउँदै लेखक संघले नेपाली भाषा र साहित्यको विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ । नेपाली साहित्यको बदलिँदो परिवेशसँगै संघले आफूलाई निरन्तर क्रियाशील बनाई रहनुले पनि लेखक संघले गरेका कार्यहरू प्रशंसनीय र अनुकरणीय छन् ।

परिशिष्ट-१

लेखक संघ दाङका आजीवन सदस्यहरूको नामावली

लेखक संघ दाङको विधानमा व्यवस्था भएअनुसार संस्थाको आजीवन सदस्यता प्राप्त गर्न सदस्यता शुल्क वाफत १०००/- (एक हजार रूपैयाँ) सहित व्यक्तिगत विवरण सहितको फाराम भरी कार्यसमितिबाट सदस्यता प्राप्तिका लागि निर्णय गराउनु पर्दछ । यसै प्रावधान अनुसार लेखक संघ दाङमा हालसम्म निम्नानुसारका व्यक्तिले आजीवन सदस्यता प्राप्त गरिसकेका छन् । उनीहरूको विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

क्र.सं.	नाम, थर	ठेगाना
१.	प्रा. स्थानेश्वर गौतम	मानपुर, दाङ
२.	बलदेव मजगैयाँ	घोराही न.पा. दाङ
३.	उत्तमकृष्ण मजगैयाँ	घोराही न.पा.-२, दाङ
४.	हरिप्रसाद पाण्डेय	घो.न.पा. -२, दाङ
५.	सुकदेव शर्मा लामिछाने	तुलसीपुर न.पा. दाङ
६.	गोविन्द प्रसाद न्यौपाने	घो.न.पा. -१०, दाङ
७.	विनोद पोखरेल	घो.न.पा. -५, दाङ
८.	बमबहादुर डी.सी.	घो.न.पा. -११, दाङ
९.	मोहनलाल गौतम	घो.न.पा. -११, दाङ
१०.	सुशील गौतम	घो.न.पा. -११, दाङ
११.	गंगामणि शर्मा	बिजौरी दाङ
१२.	दामु मर्सिफूल	रोल्पा, हाल दाङ
१३.	सुदीप गौतम	घो.न.पा. -११, दाङ
१४.	शङ्कर पौडेल	घो.न.पा. -११, दाङ
१५.	नारायण नेपाल	नारायणपुर, दाङ
१६.	मदन सुवेदी	मानपुर, दाङ
१७.	नीता पोखरेल	श्रीगाउँ- ६, दाङ

१८.	डा.कृष्णराज डी.सी.	सल्यान, हाल दाङ
१९.	भीमकान्त आचार्य	नारायणपुर, दाङ
२०.	रमेश पाण्डेय	घो.न.पा. -२, दाङ
२१.	दधिराम सुवेदी	घो.न.पा. -६, दाङ
२२.	प्रा.स्थानेश्वर पौडेल	ने.सं.वि.वि.वेलभुण्डी, दाङ
२३.	प्रा. ठाकुरप्रसाद आचार्य	मानपुर, दाङ
२४.	नरेशजङ्ग राणा	घो.न.पा. -११, दाङ
२५.	मकुश पन्थी	तु.न.पा.-११, दाङ
२६.	मेघराज शर्मा पौडेल	हलवार, जीतपुर, दाङ
२७.	विदुषी पाण्डेय	घो.न.पा. -११, दाङ
२८.	पार्वती लोहनी 'मनोरमा'	घो.न.पा. -११, दाङ
२९.	रामप्रसाद पौडेल	घो.न.पा. - दाङ
३०.	डा. अरूणकुमार श्रेष्ठ	घो.न.पा. -११, दाङ
३१.	चन्द्रराज पन्त	घो.न.पा. -११, दाङ
३२.	फणिराज पोखरेल	घो.न.पा. -११, दाङ
३३.	हरिहर आचार्य	घो.न.पा. -११, दाङ
३४.	दामोदर खनाल	घो.न.पा. -११, दाङ
३५.	शङ्कर गौतम	घो.न.पा. -११, दाङ
३६.	रामकुमार घिमिरे	रामपुर, दाङ
३७.	किशोरचन्द्र गौतम	घो.न.पा. -११, दाङ
३८.	नित्यानन्द शर्मा	घो.न.पा. अम्बापुर, दाङ
३९.	मञ्जु राणा	घो.न.पा. -११, दाङ
४०.	विपुल पोखेल	घो.न.पा. -५, दाङ
४१.	रमेश सुवेदी	गजुल, रोल्पा
४२.	लोकराज अधिकारी	लक्ष्मीपुर, दाङ
४३.	केशवकुमार शर्मा नेपाली	सोनपुर-८, दाङ

४४.	मदनकुमार शर्मा मजगैयाँ	सोनपुर-८, दाड
४५.	सोमनाथ शर्मा पन्थी	सोनपुर-८, दाड
४६.	लक्ष्मण पवन	सोनपुर-८, दाड
४७.	डा. शिवकुमार सुवेदी	घो.न.पा. -२, दाड
४८.	हिमोढ पहाडी	गढवा देउखुरी, दाड
४९.	देवा पौडेल	घो.न.पा. -११, दाड
५०.	सरस्वती पोखेल	विजौरी, दाड
५१.	कमलमणि देवकोटा	घो.न.पा. -११, दाड
५२.	धुवराज गौतम	अर्घाखाँची हाल, दाड
५३.	कविता उपाध्याय	गजुल, रोल्पा
५४.	श्रीधर पौडेल	घो.न.पा. -११, दाड
५५.	राजीव गौतम	घो.न.पा. -११, दाड
५६.	तिलक न्यौपाने	तु.न.पा. ५, दाड
५७.	नवराज रजौरे	तु.न.पा. ६, दाड
५८.	अशोककुमार लामिछाने	तु.न.पा. ५, दाड
५९.	राजेन्द्रबहादुर बस्नेत	तु.न.पा. ५, दाड
६०.	प्रा.गदाधर पौडेल	हलवार -४, दाड
६१.	दीपकराज आचार्य	तु.न.पा. ९, दाड
६२.	डा. गोविन्द आचार्य	लक्ष्मीपुर. ९, दाड
६३.	दुर्गाप्रसाद अधिकारी	घो.न.पा. -२, दाड
६४.	हेमराज शर्मा	रामपुर -९, दाड
६५.	कृष्णप्रसाद सुवेदी	घो.न.पा. -६, दाड
६६.	अमर सुवेदी	लक्ष्मीपुर. -४, दाड
६७.	भगीरथ योगी	घो.न.पा. -४, दाड
६८.	डा. घनश्याम डाँगी	तु.न.पा. -६, दाड
६९.	डा. विनबहादुर सिंह वली	घो.न.पा. -२, दाड

७०.	डा. राधा शाह	घो.न.पा. -२, दाड
७१.	रामप्रसाद भट्टराई	पर्रोहा -१, रूपन्देही
७२.	नगेन्द्रकुमार आचार्य	घो.न.पा. -११, दाड
७३.	पं.टेकनाथ गौतम	घो.न.पा. -११, दाड
७४.	सन्ध्या रेग्मी	घो.न.पा. -११, दाड
७५.	शेरबहादुर चौधरी	चैलाही -५, देउखुरी, दाड
७६.	के.पी. घिमिरे	सोनपुर -३ देउखुरी, दाड
७७.	मुरारीकुमार शर्मा	सोनपुर -८ देउखुरी, दाड
७८.	गुरुप्रसाद शर्मा रेग्मी	घो.न.पा. -२, दाड
७९.	सुलोचना पोखेल	घो.न.पा. -५, दाड
८०.	गोविन्द पौडेल	घो.न.पा. -६, दाड
८१.	दामोदर शर्मा अधिकारी	घो.न.पा. -६, दाड
८२.	कृष्णप्रसाद लम्साल	घो.न.पा. -११, दाड
८३.	डा. तेजबहादुर के.सी.	छायाँक्षेत्र सल्यान, हाल दाड
८४.	रेवतीरमण भट्टराई	घो.न.पा. -११, दाड
८५.	डा.हिमलाल पन्थी	घो.न.पा. -११, दाड
८६.	मधुसूदन पौडेल	घो.न.पा. -६, दाड
८७.	खगराज लोहनी	घो.न.पा. -११, दाड
८८.	सतिष मजगैयाँ	घो.न.पा. -११, दाड
८९.	जनार्दन मजगैयाँ	घो.न.पा. -२, दाड
९०.	प्रा.तीर्थराज सुवेदी	मानपुर - दाड
९१.	उमाभक्त दाहाल	घो.न.पा. -११, दाड
९२.	श्रवणकुमार शर्मा आचार्य	हलवार -६, दाड
९३.	दिलिप भट्टराई	मानपुर -४, दाड
९४.	खगराज न्यौपाने	हापुर-४, दाड
९५.	भैरवप्रसाद मजगैयाँ	विजौरी -८, दाड

९६.	नारायण चालिसे	बाग्लुङ, हाल दाङ
९७.	बुनू लामिछाने	तु.न.पा. -६, दाङ
९८.	विमला योगी	घो.न.पा. -११, दाङ
९९.	मेदिनीकुमार केवल	वेला-८ देउखुरी, दाङ
१००.	भोलानाथ योगी	सौडियार, दाङ
१०१.	डा.चिन्तामणि योगी	सौडियार, दाङ
१०२.	शेषमणि अधिकारी	घो.न.पा. -६, दाङ
१०३.	डा. वसन्तराज शर्मा अधिकारी	घो.न.पा. -२, दाङ
१०४.	प्रेमपुकार आचार्य	हलवार-६, दाङ
१०५.	पुष्पप्रकाश ज्ञवाली	वलेटक्सार -७, गुल्मी
१०६.	पदमकमल शर्मा	हलवार, दाङ
१०७.	मधुसूदन भट्टराई	मानपुर-४, दाङ
१०८.	अनिता देवकोटा	घो.न.पा. -११, दाङ
१०९.	भेषराज पौड्याल	गुलरिया, बर्दिया
११०.	दीपा खनाल	घो.न.पा. -६, दाङ
१११.	लक्ष्मी श्रेष्ठ	घो.न.पा. -१०, दाङ
११२.	निर्मल देवकोटा	घो.न.पा. -११, दाङ
११३.	नारायणप्रसाद सुवेदी	गजुल-१, रोल्पा
११४.	खगराज पाण्डेय	स्यूजा- दाङ
११५.	शरदकुमार घिमिरे	लक्ष्मीपुर-४, दाङ
११६.	शङ्कर दिवस मजगैयाँ	तु.न.पा., दाङ
११७.	शङ्कर सिंह थापा	घो.न.पा. -११, दाङ
११८.	प्रभात पोखेल	घो.न.पा. -५, दाङ
११९.	विनयकुमार मिश्र	घो.न.पा. -११, दाङ
१२०.	विन्दु श्रेष्ठ	घो.न.पा. -११, दाङ
१२१.	श्रीकृष्ण गौतम	घो.न.पा. -११, दाङ

१२२.	महेशप्रसाद आचार्य	तु.न.पा., दाड
१२३.	लक्ष्मणकुमार रेग्मी	डुरूवा -७, दाड
१२४.	राजेन्द्रकुमार पाण्डेय	घो.न.पा. -१, दाड
१२५.	टेकनप्रसाद कँडेल	तु.न.पा.-६, दाड
१२६.	युवराव रावत	नारायणपुर -५, दाड
१२७.	बाबुराम आचार्य	तु.न.पा.-६, दाड
१२८.	ऋषिराज शर्मा	विजौरी-८, दाड
१२९.	जीवराज शर्मा	तु.न.पा.-८, दाड
१३०.	खिमा योगी.	घो.न.पा. -११, दाड
१३१.	देवनारायण चौधरी	सिसहनियाँ -९, देउखुरी, दाड
१३२.	विष्णुप्रसाद शर्मा अधिकारी	तु.न.पा.- दाड
१३३.	मधुसूदन पाण्डेय	का.म.न.पा.-६, काठमाडौं
१३४.	ऋतु जोशी	घो.न.पा. -१०, दाड
१३५.	किशोर पोखेल	घो.न.पा. -५, दाड
१३६.	माया पोखेल	घो.न.पा. -५, दाड
१३७.	शिवप्रसाद अर्याल	कलेरी-धादिङ
१३८.	लक्ष्मण सिंह थापा	काभ्रे-३, दाड
१३९.	हरिलाल पौडेल	मानपुर, दाड
१४०.	भूपबहादुर बुढाथोकी	तु.न.पा.- दाड
१४१.	शङ्कर आचार्य	हलवार -६, दाड
१४२.	विद्या लम्साल	घो.न.पा. -११, दाड
१४३.	यशोदा भट्टराई	घो.न.पा. -११, दाड
१४४.	दिनेश भट्टराई	घो.न.पा. -११, दाड
१४५.	धनीराम योगी	लक्ष्मीपुर - ९, दाड
१४६.	शान्ता पौडेल	घो.न.पा. -११, दाड
१४७.	रामहरि रिजाल	घो.न.पा. -११, दाड

१४८.	शारदा योगी	घो.न.पा. -११, दाड
१४९.	गोपाल भुसाल'अभिलाषी'	घो.न.पा. -११, दाड
१५०.	वसुन्धरा गौतम	घो.न.पा. -११, दाड
१५१.	सन्तोष सुवेदी	घो.न.पा. -२, दाड
१५२.	सरीता देवकोटा	नारायणपुर, दाड
१५३.	सुभाष न्यौपाने	हापुर-६, दाड
१५४.	हरिप्रसाद आचार्य	घो.न.पा. -११, दाड
१५५.	लक्षिमा चौधरी	घो.न.पा. -३, दाड
१५६.	लक्ष्मीमान चौधरी	घो.न.पा. -३, दाड
१५७.	एकराज भण्डारी	घो.न.पा. -११, दाड
१५८.	इन्द्रा विष्ट	घो.न.पा. -११, दाड
१५९.	प्रेम शाह	घो.न.पा. -११, दाड
१६०.	उप्रेन्द्र चालिसे	जैदी -६, बाग्लुङ, हाल-दाड
१६१.	पीताम्बर रिजाल	सौडियार - ६, दाड
१६२.	केदारराज पाठक	घो.न.पा. -११, दाड
१६३.	अञ्जु पाठक	घो.न.पा. -११, दाड
१६४.	शङ्कर धिताल	डुरूवा-३, दाड
१६५.	विक्रान्त ज्ञवाली	लालमटिया-३, देउखुरी, दाड
१६६.	हरि पोखेल	गढवा-४, देउखुरी, दाड
१६७.	खिमकुमार उपाध्याय	विजौरी, दाड
१६८.	सङ्गीता उपाध्याय	विजौरी, दाड
१६९.	शर्मीलाकुमारी गिरी	लालमटिया-९, देउखुरी, दाड
१७०.	माधवा रेग्मी	हलवार, दाड
१७१.	गिरिराज खड्का	घो.न.पा. -११, दाड
१७२.	हुमबहादुर डी.सी.	-
१७३.	मदन गुप्ता	घो.न.पा. -१०, दाड

१७४.	टीकाराम गौतम	-
१७५.	माया गौतम	घो.न.पा. -११, दाङ
१७६.	सुशीला सुवेदी	घो.न.पा. -११, दाङ
१७७.	देवमणि देवकोटा	विजौरी, दाङ
१७८.	ऋषिराम रेग्मी	मानपुर-९, दाङ
१७९.	गणेश पाण्डेय 'वल्कल'	विजौरी -५, दाङ
१८०.	दीपक शर्मा	घो.न.पा. -२, दाङ
१८१.	ठाकुरप्रसाद भट्टराई	लक्ष्मीपुर-७, दाङ

लेखक संघसँग आबद्ध १८१ जना आजीवन सदस्यहरूले लेखक संघद्वारा आयोजित विविध कार्यक्रमहरूमा सहभागिता जनाउने, सहयोग गर्ने कार्य गर्दै आएका छन् । दाङ जिल्लाका विभिन्न स्थान तथा जिल्ला बाहिर समेत रहेका आजीवन सदस्यहरूले संस्थाको उत्थान र उन्नतिमा निरन्तर सहयोग गर्दै आएका छन् । यसका साथै आजीवन सदस्यता बापत प्राप्त हुने शुल्कले पनि संस्थालाई विभिन्न कार्यक्रम गर्न आर्थिक सहयोग पुऱ्याएको छ । जसले गर्दा संघले आफ्ना साहित्यिक गतिविधिहरूलाई सहज ढङ्गबाट अगाडि बढाउँदै आएको छ । यहाँ उल्लेख गरिएका आजीवन सदस्यहरूमध्ये केहीको मृत्यु भइसकेको छ भने जीवित सदस्यहरूबाट संस्थाले निरन्तर सहयोग, सद्भाव प्राप्त गर्दै आएको छ । जिल्लाका विभिन्न क्षेत्रका साथै जिल्ला बाहिर पनि आजीवन सदस्यहरू भएकाले जिल्लाका विभिन्न क्षेत्रमा र जिल्लाबाहिर समेत साहित्यिक गतिविधि सञ्चालनमा सहयोग पुगेको छ । यसरी आजीवन सदस्यहरूका कारणले पनि लेखक संघ दाङले साहित्यिक गतिविधि सञ्चालनमा उल्लेखनीय सहयोग प्राप्त गरेको छ ।

सन्दर्भग्रन्थसूची

अधिकारी, हेमाङ्गराज र बट्टीविशाल भट्टराई (२०६१), प्रयोगात्मक नेपाली शब्दकोश काठमाडौं :
विद्यार्थी प्रकाशन ।

अधिकारी गङ्गाधर (२०६५), नेपाली साहित्यमा धवलागिरि साहित्य प्रतिष्ठानको योगदान
नेपाली केन्द्रीय विभाग, त्रि.वि. कीर्तिपुरमा प्रस्तुत अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र ।

एटम नेत्र सम्पा. (२०६५), फागुन/चैत तन्नेरी काठमाडौं : विदुर गौतम ।

गिरी अमर (२०५०), दाङको सङ्क्षिप्त साहित्यिक इतिहास, अन्तर्ध्वनी २७ : २ ।

गुरूड कृष्णप्रसाद, (२०६०), नेपाल परिचय काठमाडौं : भुँडीपुराण प्रकाशन ।

गौतम टेकनाथ (२०५०), राप्ती अञ्चलको इतिहास तथा केही संस्मरणहरू वाराणसी : अजय
प्रिन्टर्स, पृ. ५५-५६ ।

डी.सी. कृष्णराज (२०६७), पं. टेकनाथ गौतमको कृतिगत अध्ययन, पं. टेकनाथ गौतम स्मृति
ग्रन्थ, दाङ : लेखक संघ, पृ. ३२-३४ ।

दाङ जिल्लाको वस्तुगत विवरण, जि.वि.स. दाङ २०५२/२०५३, पृ. २-४ ।

देवकोटा कमलमणि, (२०६६), राप्तीदूत, दाङ : राप्ती साहित्य परिषद्, पृ. १५-१८ ।

देवकोटा इब (२०५०), दाङको साहित्यिक सेरोफेरो : सङ्क्षिप्त अवलोकन सञ्चिता
वर्ष १ : १, पृ. ३१-४० ।

पोखरेल सुनील, (२०६२), दाङ जिल्लाको सामान्य परिचय, हाम्रो दाङ-हाम्रो तस्वीर स्मारिका
काठमाडौं : दाङ विद्यार्थी समिति, त्रि.वि.कीर्तिपुर ।

पौडेल शङ्कर, (२०६८), लेखक संघको इतिहास, प्रवाह, दाङ : लेखक संघ, पृ. १२१-१२८ ।

भट्टराई घटाराज र शरदचन्द्र भट्टराई (सम्पा.), (२०५९), प्राचीन नेपाली पद्य ललितपुर : साभ्ना
प्रकाशन ।

मजगैयाँ उत्तमकृष्ण, (२०५४), दाङको लेख्य साहित्यको परम्परा र प्रथम पुस्ताका
साहित्यकारहरू प्रवाह दाङ : लेखक संघ, पृ. ४१-४९ ।

————— (सम्पा.), (२०५७), बृहत् नेपाली हास्यव्यङ्ग्य कार्यक्रमको एक भलक ,
प्रवाह, दाङ : लेखक संघ, पृ. १-३ ।

—————, (२०६३), दाडका दोस्रो पुस्ताका लेखक साहित्यकारहरू प्रवाह, दाड :
लेखक संघ, पृ २-१४ ।

मिश्र डिल्लीराम, (२०५०), नेपाली प्रतिभा र पुरस्कार, काठमाडौं : श्रीमती शर्मिला मिश्र,
पृ.५३-५९ ।

शर्मा, गंगामणि, (२०५८), लेखक संघको सङ्क्षिप्त परिचय प्रवाह, दाड : लेखक संघ,
पृ. १०६-१०९

शर्मा पद्मप्रसाद, (२०६०), राप्ती साहित्य परिषद्को इतिहास, दाड : राप्ती साहित्य परिषद्,
पृ.३-५

—————, (२०६२), राष्ट्रिय कविता महोत्सव स्वर्गद्वारी स्मारिका, पृ. १५-१८ ।

शर्मा, भागवत, (२०६४), राप्तीदूत, दाड : राप्ती साहित्य परिषद्, ३० : ७, पृ.५३-५६ ।

शर्मा, मोहनराज र खगेन्द्रप्रसाद लुइँटेल, (२०६२), शोधविधि, तेस्रो संस्करण ललितपुर : साभ्का
प्रकाशन

सुवेदी केशव, (२०६५), राप्तीको साहित्यिक रूपरेखा, काठमाडौं : एकता प्रकाशन ।

—————, (सम्पा.), (२०५३) मध्यपश्चिमका कविता, काठमाडौं : मध्यपश्चिमाञ्चल
साहित्य परिषद् ।